

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Cevahir POLAT

Anabilim Dalı: İKTİSAT

Programı: YÖNETİM EKONOMİSİ

EYLÜL 2011

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cevahir POLAT

Enstitü No: 0810140019

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 07.09.2011
Tezin Savunulduğu Tarih : 26.09.2011**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zafer TUNCA
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Peyami ÇARIKÇIOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Binhan BERKSOY OĞUZ
Yrd. Doç. Dr. Mesut EREN**

EYLÜL 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE EKONOMİK KRİZLER

1.1. Bankacılığın Tanımı	5
1.2. Bankacılığın Fonksiyonları	6
1.3. Türk Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış	7
1.3.1. Ekonomik İstikrarsızlık	11
1.3.2. Kamu Kesimi Açıkları	12
1.3.3. Haksız Rekabet Koşulları	13
1.3.4. Öz Kaynakların Yetersizliği	14
1.4. Ekonomik Kriz Kavramı	15
1.4.1. Ekonomik Krizlerin Tanımı	15
1.4.2. Ekonomik Krizin Nedenleri	16
1.4.3. Dünyada Yaşanan Ekonomik ve Bankacılık Krizleri	18
1.4.3.1. 1929 Ekonomik Buhranı	18
1.4.3.2. Güneydoğu Asya Krizi	20
1.4.3.3. Latin Amerika Krizi	21
1.4.3.4. Meksika Krizi	22
1.4.3.5. Arjantin Bankacılık Krizi	23
1.4.3.6. 1994 Ekonomik Krizi	24
1.4.3.7. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	26
1.4.3.8. 2008 Ekonomik Krizi	29
1.4.4. Ekonomik Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri	31

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI

2.1. Basel Komitesi ve Tarihçesi	34
2.2. Uluslararası Bankalar İçin Sermaye Yeterliliği Standartları.....	36
2.3. 1988 Basel-I Standartları.....	37
2.3.1. 1988 Basel-I Standartlarının Eksiklikleri ve Getirilen Eleştiriler.....	38
2.3.2. Basel-I Standardının Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Önerileri.....	40
2.4. Basel-II Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi.....	41
2.5. Basel-II Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci.....	42
2.5.1. Birinci Yapısal Blok.....	43
2.5.1.1 Operasyonel Risk	43
2.5.1.1.1. Temel Gösterge Yaklaşımı.....	44
2.5.1.1.2. Standart Yaklaşım	45
2.5.1.1.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı.....	46
2.5.1.2. Kredi Riski	48
2.5.1.2.1. Standart Yaklaşım	48
2.5.1.2.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	54
2.5.1.3. Piyasa Riski.....	56
2.5.1.3.1. Standart Yaklaşım	57
2.5.1.3.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı.....	57
2.5.2. İkinci Yapısal Blok	59
2.5.2.1 Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sistemi- 1.Prensip.....	59
2.5.2.2. Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi- 2.Prensip.....	61
2.5.2.3. Denetim Otoritesinin Yaptırım Gücü- 3.Prensip	61
2.5.2.4. Denetim Otoritesinin Erken Müdahale Gücü- 4.Prensip	62
2.5.3. Üçüncü Yapısal Blok	62
2.6. Basel I Ve Basel II Uzlaşmalarının Farklılıkları.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ

3.1. Türk Bankacılık Sisteminde Basel-II' ye Uyum Çalışmaları	66
3.2. Türk Bankacılık Sisteminin Basel-II' ye Geçiş Süreci	67
3.3. Basel-II'nin Türk Bankacılık Sistemi İçin Önemi	70
3.4. Basel-II Çerçevesinde Türkiye'de Yürütülen Çalışmalar	71

3.4.1. Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR)	71
3.4.2. İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2)	72
3.4.3. Birinci Anket Çalışmasının Sonuçları	74
3.4.4. İkinci Anket Çalışmasının Sonuçları	76
3.5. Basel II'nin Ekonomik Etkileri	78
3.5.1. Gelişmekte Olan Ekonomiler Üzerindeki Etkisi	78
3.5.2. Basel II' nin Global Piyasalar Üzerine Olası Etkisi	80
3.6. Basel II ve Bankacılık Sistemine Etkisi	83
3.7. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkisi	87
SONUÇ	90
KAYNAKLAR	96

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirketi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BG	: Brüt Gelir
BIS	: Uluslar arası Ödemeler Bankası (Bank For Economic Co- Operation And Development)
CA	: Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanmasına İlişkin Mevcut Yaklaşım (Current Approach)
CEO	: Yönetim Kurulu Başkanı (Chief Executive Officer)
CFO	: Mali İşler Genel Müdürü (Chief Financial Officer)
CRD	: AB Sermaye Yeterliliği Direktifleri (Capital Requirements Directive)
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
DPT:	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EAD	: Ekonometrik Araştırmalar Derneği
ECA	: İhracat Kredi Kuruluşları (Export Credit Agencies)
ECAI	: Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşları (External Credit Assessment Institutions)
EI	: Belirli Faaliyet Kollarında Maruz Kalınan Operasyonel Riskin Büyüklüğü (Exposure Indicator)
EL	: Beklenen Zarar (Expected Loss)
FED	: ABD Merkez Bankası (Federal Reserve Bank)
FSAP	: Finansal Sektör Değerlendirme Programı
G – 10	: Onlu Grup (Group Of Ten)
GSYH	: Gayri Safi Yurt Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IDD	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
IIF	: Uluslar arası Finans Enstitüsü (Institute of International Finance)
IMF	: Uluslar arası Para Fonu (International Monetary Fund)
IRB	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KR	: Kredi Riski
KOBİ	: Küçük ve Orta Bütçeli İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LGD	: Temerrüt Halindeki Kayıp (Loss Given Default)
LGE	: Gerçekleşen Zarar (Loss Given Event)
M	: Vade (Maturity)

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation For Economic Co – Operation And Development)
OIS – TR	: Sayısal Etki Çalışması Türkiye (Quantitative Impact Study– Turkey)
OIS – TR 1	: Yerel Sayısal Etki Çalışması 1 (Quantitative Impact Study 1)
OIS – TR 2	: Yerel Sayısal Etki Çalışması 2 (Quantitative Impact Study 2)
OR	: Operasyonel Risk
PE	: Zararın Geçme Olasılığı (Probabilitiy Of Loss Event)
PD	: Temerrüde Düşme Olasılığı (Probability Of Default)
PR	: Piyasa Riski
RMD	: Riske Maruz Değer
SA	: Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanmasına İlişkin Standart Yaklaşım (Standardised Approach)
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCZB	: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
VaR	: Riske Maruz Değer (Value- at- Risk)
YTL	: Yeni Türk Lirası

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Grupların Sektör Aktif Payları.....	31
Tablo 2.1. Basel-II Standartları.....	43
Tablo 2.2. Standart Yaklaşımında Kullanılan Katsayılar.....	46
Tablo 2.3. Bankalardan Alacakların Kredi Risk Ağırlıklandırması (1. Seçenek).....	49
Tablo 2.4. Bankalardan Alacakların Kredi Risk Ağırlıklandırması (2. Seçenek).....	50
Tablo 2.5. Kurumsal Kredilere İlişkin Risk Ağırlıkları.....	51
Tablo 2.6. Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları.....	54
Tablo 3.1. Yeni Sermaye Düzenlemesinin Beklenen Etkileri ve Getireceği Maliyetler.....	80
Tablo 3.2. G10 Ülkelerinde Uygulamaya Geçiş Süreci.....	85

Üniversite	:	T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dalı	:	İktisat
Programı	:	Yönetim Ekonomisi
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Zafer Tunca
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans – Eylül 2011

ÖZET

BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

Cevahir Polat

Uluslararası bankalar arasında ortak bir standart oluşturma gereksinimi Basel I standardının düzenlenmesi ve yayınlanması sonucunu doğurmuştur. Basel I uygulamasının yürürlüğe konması 100'den fazla bankayı etkisi altına almış ve kabul etmişlerdir. Fakat Bankacılık sektöründe etkisini yitirmeye başlayan Basel I standardının, tekrardan gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu noktada 2004 yılında Basel II uzlaşısı yayınlanmıştır. Bu yeni uzlaşının risk ölçüm yöntemlerine daha duyarlı olduğu düşünülmekte ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde çeşitli etkilerinin olacağı varsayılmaktadır. Bu uzlaşısı için yapılan eleştirilerin başında mevcut ülkelere verilen krediler de yapısal değişikliğin olması ve bu yeni düzenlemenin etkisinin sınırlı olması yaklaşımları gelmektedir.

Yeni sermaye standardının uygulamaya geçirilmesinin nedeni; risk yönetimi uygulamalarında, denetim yaklaşımlarında ve uluslararası piyasalarda meydana gelen değişikliklerdir. Bu değişikliklerin sonucuyla, "Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı", daha duyarlı risk ölçümüne ulaşma amacı taşıyan bir düzenleme olarak. Basel II uzlaşısı ile birlikte birbirini destekleyen üç ana blok meydana getirilmiştir. Mevcut bloklarla birlikte, kredi riski ölçüm yöntemleri duyarlı hale getirilmiş ve operasyonel risk ölçümü meydana getirilmiştir. Bunun dışında ulusal denetim otoritelerinin denetimlerinin önemi vurgulanmış ve bankaların kamuyu aydınlatma gereklilikleri belirlenerek piyasa disiplini sağlanmıştır.

Bu çalışmada bankacılık sektöründe meydana gelen ekonomik krizin Türkiye ve dünyadaki etkileri ve bu çerçevede yapılan düzenlemeler sonucunda oluşturulan 1988 Basel I Standardı ve ardından Basel II standardına geçiş sağlanmıştır. Basel II'ye uyum sürecinde Türkiye'nin durumu ve bu standardının Türkiye'ye etkisi incelenmektedir.

University : T.C. İstanbul Kültür University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Economics
Programme : Economics of Management
Supervisor : Prof. Dr. Zafer Tunca
Degree Awarded and Date : Master – September 2011

ABSTRACT

EFFECTS OF BASEL II CRITERIA AND TURKISH BANKING SYSTEM

Cevahir Polat

International banks need to create a common standard of editing and publication of standards has resulted in the Basel-I. The implementation of the application with received more than 100 banks have agreed to under the influence. However, the impact of the banking sector began to wane in Basel I standard, again, thought should be reviewed. At this point, the Basel II Accord was published in 2004. This new consensus is considered more sensitive to risk measurement methods and a variety of effects on developing countries is assumed to be. This agreement at the beginning of the criticisms made available for loans to countries subject to structural change and the impact of this new regulation is limited approach.

Because of the passing of risk management practices to implement the new capital standards, supervisory approaches, and changes occurring in international markets. Result of these changes, "Basel II New Capital Accord", which was intended to achieve a more sensitive measurement of risk as an arrangement. Together with the Basel II Accord has been supporting each other in three main blocks. With the existing blocks, put up for sensitive methods of measuring credit risk and operational risk measurement is made with. Apart from this highlighted the importance of national supervisors controls and public disclosure requirements for banks has been determined and market discipline.

In this study, occurring in the banking sector, the effects of the economic crisis in Turkey and around the world and generated as a result of arrangements made in this context, the 1988 Basel I to Basel II Standard, and then switch to the standard provided. Turkey's status in the process of compliance with Basel II and examines the effect of this standard to Turkey.

GİRİŞ

BIS (Bank for International Settlements) her ülkenin merkez bankalarının işbirliği ile bir araya geldikleri uluslararası bir kuruluştur. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda hareket etmesini sağlamak üzere, 1974 yılında BIS tarafından “Basel Komitesi” gerçekleştirilmiştir. Basel Komitesi tarafından 1988’de ortaya çıkan ülkelerin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin farklı olmasından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini yok etmek için hazırlanan ve yayınlanan “Basel I Standartları” ile bankaların uymaları gereken çalışma koşulları belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının %8’den az olamayacağını belirten sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir.

Risk yönetimi alanında atılmış çok önemli bir adım olan ve bankacılık sektöründeki uluslararası ilk sermaye standardını oluşturmuş standart 1988 Basel I Uzlaşısıdır. 1992 yılından itibaren uygulanan ve bankaların kredi risklerini içeren Basel I uzlaşısı yayımlandığı ilk günden itibaren zaman içinde birtakım eksiklikleri sebebiyle eleştirilmiş ve finansal piyasalardaki gelişmelere uyum sağlaması için birçok defa düzenlemelerde değişiklik yapılmıştır. Ayrıca ilerideki düzenlemeler için yapılan değişiklikler bir basamak oluşturmuştur. Gün geçtikçe mali piyasaların, gelişmesi banka faaliyetlerinin ve bilançolarının daha karmaşık hale gelmesi ve risk yapılarının değişmesi Basel I kriterlerinin yetersiz kaldığını göstermektedir. Bundan dolayı yeni düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Basel I’deki eksikliklerin ortadan kaldırılması amacıyla, yeni bir bankacılık sermaye standartları taslağı Basel Komitesi tarafından 1999 yılında tartışmaya açılmıştır. Yeni taslak, 1988’de kabul edilen Basel Komitesinin sermaye gereklerinin risk temeline dayandırılması yaklaşımını sürdürmektedir. Amaç, mevcut çerçeveyi değişen şartlara göre uygulamada meydana gelen aksaklıklar göz önüne alınarak gözden geçirmek ve yeniden düzenlemektir. Risk duyarlılığı daha fazla olan ve Basel II olarak bilinen bu taslak, bir kaç kez değişiklikten geçtikten sonra yeni bankacılık sermaye standartları olarak son halini almıştır. 26 Haziran 2004 tarihinde Basel Komitesi tarafından

internet üzerinden yayınlanmıştır. Böylece Basel II Standartları uygulanmaya başlamıştır.

Her alanda şeffaflığın sağlanması, fırsat eşitliği çerçevesinde rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyeti düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, Finansal piyasalarda istikrarlı işlevsel bir ortamın yaratılması ve finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi, denetim etkinliğinin artırılması Basel II uzlaşısını oluşturan öğelerdir. Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır.

Günümüzde küreselleşen ekonomi alanında görülen krizler tüm ülkelere kolayca yayılmıştır. Türkiye’de küresel krizlerden etkilenmiş ve iç piyasanın etkisi ile de etkileri ağır olan krizler yaşamıştır.

Tüm dünyada yaşanan finansal krizler sonrası söz konusu risk yönetim uygulamaları gözden geçirilmiş ve eksiklikleri tespit edilerek değişiklikler yapılmıştır. Uygulamaların etkinliğinin sağlanabilmesi için tüm dünyada ortak standart olarak uygulanması önemli hale gelmiştir. Bu noktada; Basel I ile tanımlanan bankaların yaşadığı kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin; riskleri ölçmede yetersiz kalması ve finansal piyasalardaki dalgalanmaları yeterince dikkate alamaması sebebiyle daha duyarlı risk ölçüm ve yönetim yöntemlerini içeren Basel II standartları hazırlanmıştır. Basel II standartlarının hazırlanmasında gelişmiş ülkelerin kuralları dikkate alınmıştır. Gelişmiş ülkelerin finans kesiminin ve reel sektörünün uygulamaya daha fazla hazır olduğu gözlemlenmektedir. Basel II standartları mutlak değişiklikler getirmenin yanında aynı zamanda ciddi tehlikeler ve imkanlar yaratabilecektir Basel II’ nin amaçları; bankaların yaşadıkları riskleri daha iyi ölçmek ve bunu en az sermaye düzeyi ile ilişkilendirmek, ulusal ve uluslararası denetim uygulamalarını güçlendirmek, şeffaf ve uluslararası genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumlu finansal tablolar yolu ile piyasa disiplini sağlamak.

Basel II standartları ile birlikte bankaların sermaye yeterlilik rasyosu hesaplama yöntemi ve risk ölçüm ile kredi verme tekniklerinde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Bankaların sermaye yeterlilik ölçümlerinde yapılan değişikliklerin en başında sermaye yeterlilik oranı ölçümüne operasyonel risklerinde eklenmiş olması gelmektedir. Kredi risk ölçüm tekniklerinde önemli sayılabilecek değişiklikler yapılmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de bankacılık hakkında bilgi verilmektedir. Bankacılığın tanımı, fonksiyonları anlatıldıktan sonra Türk bankacılık sistemine geçilmiştir. Türk bankacılık sektöründe meydana gelen sorunlar üzerinde durulmaktadır. Türkiye’de bankacılık sektörü sorunları altında ekonomik istikrarsızlık, kamu kesimi açıkları, haksız rekabet koşulları ve öz kaynakların yetersizliği konuları belirtilmektedir. Birinci bölümün sonunda ekonomik krizlerin çıkma nedenleri ve dünyadaki örnekleri anlatılmaktadır. 1994 ve 2008’de meydana gelen ekonomik krizler üzerinde durulmaktadır. Birinci bölüm ekonomik krizlerin bankacılık sektörüne etkisini anlatılarak sona erdirilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde de Basel Komitesinin geçmişten günümüze geçirdiği süreçler, uluslararası bankalar için sermaye yeterliliği standartları, 1988 Basel I standartları, 1988 Basel I standartlarının ortaya çıkış süreci, 1988 Basel I standartlarının eksiklikleri ve getirilen eleştiriler, Basel I standardının Türk bankacılık sistemine ilişkin önerileri, Basel II yeni sermaye yeterliliği düzenlemesi, Basel II standartlarının ortaya çıkış süreci, Birinci, ikinci ve üçüncü yapısal blok ile risk türleri, Basel I ve Basel II uzlaşmalarının farklılıkları belirtilmektedir.

Son bölümde ise Türk Bankacılık Sisteminde Basel II’ ye uyum çalışmaları üzerinde durulmaktadır. Türk bankacılık sisteminin Basel II’ ye geçiş süreci, Basel II’nin Türk bankacılık sistemi için önemi, Basel II çerçevesinde Türkiye’de yürütülen çalışmalar, Birinci yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR), ikinci yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR 2), birinci anket çalışmasının sonuçları, ikinci anket çalışmasının sonuçları anlatılmaktadır. Basel II’nin ekonomik etkileri, gelişmekte olan ekonomiler üzerindeki etkisi, Basel II’ nin global piyasalar üzerine olası etkisi,

Basel II ve bankacılık sistemine etkisi, üçüncü bölümün son konusunda da Basel II'nin Türk bankacılık sistemi üzerine etkisi belirtilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE EKONOMİK KRİZLER

1.1. Bankacılığın Tanımı

Bankacılığın genel bir tanımını yapmak faaliyetlerinin özellikleri bakımından oldukça zordur. Günümüzde iktisadi ve ticari hayat içinde çok önemli yeri olan bankayı, sermaye, para ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan bir iktisadi kuruluş olarak tanımlamak mümkündür¹.

Banka en basit ifadesiyle "para üzerine ticaret yapan işletmeler" veya "sermayeyi az faizle alıp, daha yüksek faizle işleyen işletmeler" diyebiliriz.

Banka; kuruluş ve faaliyete geçmek için resmi izne tabi, hisse senetlerinin tamamı ya da yazılı kendi ödenmiş sermayesi en az otuz milyon YTL olan anonim şirket şeklinde kurulan, bir yandan kendi veya müşterilerinin tasarruf mevduatı olarak biriktirdikleri paraları toplayarak bunları faiz karşılığında diğer müşterilerine ödünç vererek yatırıma katkıda bulunan, diğer yandan yurt içi ve yurt dışı ödeme işlemlerini kolaylaştıran Bankacılık Kanununa tabi bir ticari işletme olarak tanımlanabilir².

Bankalar, borç para vermek ve almak isteyenler arasında aracılık yapmakta ve diğer taraftan müşterilerine para aktarımı, çek ve senet tahsili, kambiyo işlemleri gibi çeşitli hizmetler sağlamaktadır. Borç alanın ve verenin banka olmaksızın bir araya gelebilmesi, borç miktarı ve süre üzerinde anlaşabilmeleri güçtür. Öte yandan,

¹ Sururi Kocaimamoğlu, *Bankacılık Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Matbaası, 1983), s.69.

² İbrahim Kaplan, "Bankaların Gözetimi, Denetimi ve Hukuki Sorumluluk", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 23, Sayı: 3 (Haziran 2006), s.8.

bankaların aracılığı kredi veren için güvenlik etkenini de sağlamlaştırmaktadır. Kredi veren (mevduat sahipleri) ayrıca çeşitli devlet önlemleri ile de korunmaktadır³.

Tüm bu tanımlamaların ışığında bankayı "ekonominin çeşitli kesimlerinden topladığı kullanılabilir atıl fonların, teşebbüs alanına aktarılmasını sağlayan ve kendilerine has özellikleri yardımıyla ekonomik hayatın sürdürülmesinde vazgeçilmez nitelikteki hizmetleri üreten itibar kuruluşlarıdır" şeklinde tanımlamak mümkündür. Bankayı, para ve sermaye piyasası yönünden ele alırsak şu şekilde tanımlayabiliriz: Bankalar, özellikle para piyasasında, dolayısıyla sermaye piyasasında yer alan; para, sermaye, kredi ticareti yapan ve sermaye birikimi ve transferine yardımcı olan kuruluşlardır.

1.2. Bankacılığın Fonksiyonları

Bankaların, ekonomik finansal sistem içindeki temel işlevleri aşağıdadır: ⁴

Güven işlevi: Paralarını işletmek isteyen yatırımcılar, servetlerini ancak kesinlikle güven veren borçlulara vermek isterler. Bankalarda olması gereken de asıl bu özelliktir. Bankalar bu özelliklerine şu yollardan ulaşmışlardır:

- Çalışanlarının uzman bilgisi ve özeni,
- Finansman güçlerinin yüksekliği,
- Kredi müşterilerini ne oranda özenle seçtikleri,
- Kredilerini maddi ve hukuki yönden güvenceye bağlamaları,
- Bankaların devletçe denetim altında tutulmaları.

Böylesi geniş çaplı güven uyandıran öteki kurumlar arasında; değerli kâğıt çıkararak finansal pazarda para bulabilecek durumda olan ekonominin büyük şirketleri, KİT'ler ve devlet de bulunmaktadır. Bilindiği gibi, benzer işlev yetkileri bulunan sermaye piyasası aracı kuruluşları için de titiz denetim kuralları geçerlidir.

Taşıma (hareketlendirme) işlevi: Bankalar; irili ufaklı bütün mevduat için temel toplanma havuzu özellikleri üstlenirler ve bunları, ekonominin anlamlı biçimde yararlanabileceği büyük tutarlara dönüştürürler.

Dönüştürme (İletim) işlevleri: Borçlu ile alacaklı arasındaki en önemli çıkar çatışması kredi süresi konusundadır. Kredi veren bağlantısının uzun süreli

³ Ömer Gürkan, "İktisada Giriş", 3. Baskı, (Ankara: Atilla Yayınevi, 1999), s.179.

⁴ Ali Sait Yüksel vd., *Banka Yönetimi El Kitabı*, (İstanbul:Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2002), s.8.

olmamasına çalışır; aldığı parayı yatırımda kullanacak olan kredi alan da, en azından yatırımı amacına ulaşıncaya kadar parayı geri ödeme zorunluluğu altına girmeme eğilimindedir. İşte bankalar bu iki çıkar çatışmasına köprü işlevi görürler; çoğu genellikle kısa süreli olan mevduatı, kısa ve orta süreli kredilere dönüştürürler.

1.3. Türk Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış

Türk bankacılığının tarihsel gelişim süreci incelenecek olursa, gerek Osmanlı devleti ile Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları, gerekse günümüze kadar ki sürede, Türk Bankacılık Sektörünün yapısı ve gelişiminin, ekonomik gelişme, ekonominin genel yapısı ve performansından oldukça fazla etkilendiği görülmektedir. 19. yy'ın ortalarına kadar Osmanlı Devletinde Bankaya rastlanmamakla birlikte, bu döneme kadar bazı şehirlerde para değiştirmeyi meslek haline getirmiş sarrafların faaliyet gösterdiği görülmektedir⁵. Türkiye'de ilk banka Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1847 yılında Galata'nın tanınmış iki bankerinin öncülüğünde İstanbul Bankası ismiyle kuruldu. Osmanlı İmparatorluğu'nda gözle görülür bankacılık, Kırım Savaşı bitiminde imzalanan Paris Antlaşması sonrasında İmparatorluğa borç vermenin önünün açılması ile kurulan Osmanlı Bankası ile başlar. Osmanlı Bankası 1856 yılında kurulmuştur. Daha sonra, 1860'lı yıllarda, tarıma finansman sağlanması için, Avrupa'daki gibi düşük faizle borç veren bankaların bulunmadığı dikkate alınarak, 1863 yılında çiftçilere kredi kaynağı yaratma girişimlerine başlanmış ve bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan Memleket Sandıkları kurulmuştur. Böylece Ziraat Bankası, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçmiştir⁶. Cumhuriyet döneminde Türk Bankacılığı çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu dönemde Türk Bankacılığının gelişmesi beş döneme ayrılabilir⁷:

1923 – 1932: Milli bankacılığın geliştiği dönem

1933 – 1944: Devletçilik ve devlet bankalarının kuruluş dönemi

1945 – 1960: Özel bankaların gelişme dönemi

1961 – 1979: Planlı dönem

1980 – 1990: Bankacılıkta serbestleşme ve dışa açılma dönemi

1990 sonrası: Holding bankacılığı ve Hazine finansörlüğü dönemi

⁵ Seçil Uyar, “Bankacılık Krizleri”, (Ankara: Ziraat Matbaacılık A.Ş., 2003), s.95.

⁶ Şenol Babuşcu, “Türk Bankacılık Sektöründe Beklentiler ve Gelişmeler”, (Ankara: Halk Bankası, Eğitim Daire Başkanlığı, 2003), s.3.

⁷ Öztin Akgüç, “100 Soruda Türkiye’de Bankacılık”, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987), s.16-17.

Milli bankacılığın gelişimi Türkiye’de Cumhuriyet’le birlikte başlamıştır. Bu döneme kadar kurulan bankalar arasında yabancı bankalar daha fazlaydılar. Bu yıllarda özel sektörün yeterli sermaye birikimine sahip olmaması devlet teşviğini zorunlu kılmıştır. Bir taraftan devlet eliyle bankalar kurulurken, diğer taraftan özel şahısların da banka kurmaları teşvik edilmiştir. İş Bankası, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası(sonradan Sümerbank’a dönüştürüldü) ile Emlak ve Eytam Bankası(sonradan Emlak bankasına dönüştürüldü) bu dönemde kurulan bankalardandır. TC Merkez Bankasının kuruluşu da bu döneme rastlamaktadır. Ayrıca bu dönemde tüccarların kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda tek şubeli yerel banka da faaliyet göstermektedir⁸.

1933–1944 döneminde, çok sayıda devlet bankası kurulmuştur. Özel yasalarla kurulan bu bankalar şunlardır: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası daha sonra adı İller Bankası oldu - (1933), Etibank (1935), Denizbank (1935), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938). Ancak, kurulan özel bankaların birçoğu aynı dönemde kapanmak mecburiyetinde kalmıştır⁹. II. Dünya Savası’nın ardından 1945–1959 yılları arasında ekonomide devletçiliğin yerini özel sektöre destek verilmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almıştır. Bu durum bankacılık sektörüne de yansımış, özel bankacılık bu dönemde oldukça ilerlemiştir. Nüfusun ve şehirleşmenin artması, üretim ve sanayinin hız kazanarak milli gelirin artması, ekonomide fon ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Özel bankacılığın önem kazanması ile Yapı Kredi Bankası, T.C Garanti Bankası, Akbank ve Pamukbank’ın da aralarında bulunduğu özel sermayeye ait 31 yeni banka kurulmuştur¹⁰.

Özel bankacılık döneminin kurumsal özellikleri arasında 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nun çıkarılması; bankacılık mesleğinin gelişmesi ve bankalar arasında dayanışmanın sağlanması, haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla Türkiye Bankalar Birliği’nin kurulması (1958); tasarruf sahibini güvence altına almak amacıyla Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye

⁸ Uyar, a.g.e., 96.

⁹ Mehmet Günal, “*Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*” , (Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2001), s.11.

¹⁰ Babuşcu, a.g.e., 5.

Fonu'nun kurulması (1960) sayılabilir. Söz konusu fon, 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulunca buraya devredilmiştir¹¹.

1960'larda planlı döneme geçiş sonrasında Beş Yıllık Planlar çerçevesinde çeşitli sektörleri desteklemek amacıyla yatırım ve kalkınma bankaları kurulmuştur. Bunlara örnek olarak 1960 yılında kurulan Turizm Bankası, 1963 yılında kurulan Sınâf Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında kurulan Devlet Yatırım Bankası, 1976 yılında kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası gösterilebilir. Bu dönemde kurulan bankaların kendi özel yasaları bulunmakla beraber, kanunlarında açıkça belirtilmeyen hallerde Bankacılık Kanununa tabi bulunmaktaydılar. Denetimler yine kendi özel kanunlarının el verdiği ölçüde Bankalar Yeminli Murakıpları tarafından yapılmaktaydı¹².

1980 yılına kadar devlet kontrolünde yürüyen ve kısıtlı mali araçlar ile hizmet veren bankacılık sektörü, 1980 yılından itibaren liberalleşme yönünde hızlı adımlar atılmasıyla araç zenginliğine kavuşmuş ve bu durum bankaların denetimini ciddi olarak gündeme getirmiştir¹³. 24 Ocak 1980 yılında ekonomide serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmak amacıyla bir takım tedbirler alınmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra ortaya çıkan yüksek faiz politikası ve dışa açılma, yabancı banka şube açılışlarını hızlandırmıştır¹⁴.

1980 ve 1987 yılları arasında Türkiye'de kurulan 25 bankanın 17'si yabancı banka niteliği taşımaktadır. 1980 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de TCMB'de dahil olmak üzere 44 banka faaliyette bulunmuştur. Bu bankalardan 14'ü özel kanunlarla kurulmuş olup, 2'si kalkınma ve yatırım bankası, 24'ü ticaret bankasıdır. Dört yabancı sermayeli banka da faaliyette bulunmuştur¹⁵.

¹¹ Kasım Eren, "*Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bankacılık*", (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1996), s.98.

¹² Alper Bakdur, "Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneri", (*Uzmanlık Tezi*, DPT, Ankara, 2003), s.11.

¹³ Eren, a.g.e., s.99.

¹⁴ Ali Sait Yüksel, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, "*Banka Yönetimi El Kitabı*", (İstanbul: Alfa Yayınevi, 2002), s.16.

¹⁵ Uygur Kocabaşoğlu v.d., "*Türkiye İş Bankası Tarihi*", (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2001), s.590.

1980'li yıllarda uygulamaya konulan reform niteliğindeki yapısal değişiklikler bankacılık sektörünün ve mali sektörün gelişmesini ve büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Bu düzenlemeler temel olarak bankacılığın daha verimli çalışması ve bankacılıkta rekabetin teşvik edilmesi yönünde olmuştur. Bu çerçevede, faiz oranları ve döviz kurları serbest bırakılmış, bankacılık sistemine yeni girişlere olanak tanınmış ve yabancı bankaların Türkiye'ye gelmesi ya da şube açması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1984 yılından itibaren İslam Bankacılığı da özel finans kurumları aracılığıyla Türkiye'de kendilerine yer bulmuştur. 1986 yılında bankacılık sisteminin likiditesini düzenleme amacıyla Bankalar arası Para Piyasası kurulmuş ve aynı yıl içinde Tekdüzen Hesap Prensipleri ve standart raporlama sistemi oluşturulmuştur.

1987 yılında bankaların bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenmesine başlanılmış ve bu yıl içinde sermaye piyasalarının gelişimi için yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde, bankalar hisse senedi arzı ve bunların ikincil piyasada alım satımı, yatırım fonu yönetimi ve mali danışmanlık hizmetleri gibi hizmetler vermeye başlamışlardır¹⁶.

Türk bankacılık sistemi, 1980 sonrası dönemde ilk ciddi şoku 1994 kriziyle yaşamıştır. Krizde, döviz tevdiat ve TL hesaplarından yoğun şekilde çekilmeler yaşanmış, bunun sonucunda bankacılık sisteminin toplam varlıkları ciddi bir biçimde azalmış ve aktif pasif yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Kriz sonrasında bankacılık sisteminde yer alan üç banka (TYT Bank, Marmara Bank, İmpeksbank) iflas etmiştir. Mevduat çekilmesini önlemek amacıyla tasarruf mevduatlarının tümüne garanti uygulaması getirilmiştir. Krize bağlı olarak daralan bankacılık sistemi aktif büyüklüğü, alınan bu önleme bağlı olarak toparlanmaya başlamış ancak mevduata verilen güvence, bankacılık sisteminin karlılık fonksiyonu açısından önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Mevduata devlet garantisi, bankaların maliyetlerini çok fazla önemsemeksizin kaynaklarını çok daha riskli müşterilere ödünç vermesine (ahlaki risk=moral hazard) neden olmuştur¹⁷.

¹⁶ Bakdur, a.g.e., 12.

¹⁷ Uyar, a.g.e., 109-120.

Bankacılık sektörü 1994 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte gelen hızlı bir küçülmenin ardından, 1996 yılında yüksek bir performans göstermiştir. 1995 ve 1996 yıllarında ekonomideki büyüme ve karlılık bankacılık sektörüne de yansımış, 1996 yılında sektör dolar cinsinden %21,7 büyümüş ve toplam aktifleri 83,3 milyar dolara ulaşmıştır. Bu gelişmelerin en önemli nedeni ekonomik faaliyetlerin ve kredi taleplerinin canlanması, TL'nin reel olarak değer kazanması ve mali piyasalara istikrarın gelmesidir¹⁸.

Türkiye'de 2000 yılının Kasım ayında ve 2001 yılının şubat ayında yaşanan finansal krizler, bankacılık sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. Kasım 2000 krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle sorunlar yaşayan bankacılık sistemi, Şubat 2001 krizi sonrasında bunlara ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla da karşı karşıya kalmıştır¹⁹.

1.3.1. Ekonomik İstikrarsızlık

1990'lı yıllardaki değişken ve yüksek Enflasyon, büyüme hızında gerçekleşen değişimler ve sermaye hareketlerinin kırılmalı yapıları ileriye yönelik belirsizlikleri artırarak ekonomik birimlerin kısa vadeli bir bakış açısıyla hareket etmelerine ve Türk Lirasına olan güveni zayıflatarak para ikamesinin hızlanmasına yol açmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak, günümüzde bankaların kaynaklarının vadesi önemli ölçüde kısalmış ve döviz cinsinden yükümlülüklerin toplam kaynaklar içindeki payı belirgin bir biçimde artmıştır.

Bankaların işlemleri ve stratejileri yüksek enflasyon durumunda, normal duruma göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Daha da önemlisi, "dışlama etkisi" ne neden olan kamu borçlanması artarak devam ettikçe, bankalar en basit yatırım aracı olarak kamu sektörüne yönelmektedirler. Bu durum onların temel görevleri olan ve kaynakların etkin dağılımı için gereken fonlara aracılık etme işlevinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır.²⁰

¹⁸ Babuşçu, a.g.e., 12.

¹⁹ Niyazi Erdoğan, "Türkiye'de Ekonomik Kriz ve Türk Bankacılık Sistemi", *Yeni Türkiye*, sayı: 41, 2001, s.664- 664.

²⁰ Gazi Erçel, *Konuşmalar- 1999, Türk Bankacılık Sistemi*, (Ankara: TCMB, Şubat, 2000), s.72.

Enflasyonist ortamda bankaların nominal olarak artış gösteren kârları, reel olarak azalmakta ve sektörün büyük ölçüde nakde dayalı olan öz kaynaklarını reel olarak daraltmaktadır. Hızlı enflasyonist dönemlerin de büyük artış gösteren faiz yükü, bankaların alacaklarının tahsilini sınırlandırmakta ve donuk kredi sorununa yol açmaktadır. Bu durum kaynakların akışkanlığını azaltmakta ve kaynak maliyetini yükseltmektedir²¹.

Enflasyonun en önemli nedenleri arasında sayılan kamu açıkları, kamuyu kaynak arayışına iterek, halka ve çoğunlukla da bankalara başvurmasını gerektirmektedir. Halktan borçlanma, bankalara kaynak akışını azaltırken; bankalardan borçlanma ise, finansman gereksiniminin şiddetine ve ekonomik konjoktüre göre, bankaları kamu senetleri almaya yönelterek kaynak kullanımlarını sınırlandırmaktadır. İç borçlanma yanında, döviz spekülasyonları şiddetlenmekte, paranın değer kaybı artmakta ve bu durum, maliyetler yoluyla fiyatlara yansımaktadır.²²

1.3.2. Kamu Kesimi Açıkları

Kamu açıkları, Türkiye’ de yaşanan enflasyon ve yüksek faizlerin bir başka nedenidir. Aslında bankalardan borçlanılması sonucunda bankacılık sektörünü bir yandan açıkları finanse eder duruma getirmiş, diğer taraftan da bankaların kaynak kullanımını sınırlandırmıştır.

Devlet iç borçlanma senetlerinin genel alıcısı bankalardır. Özellikle bankaların 1990’lı yıllardan sonra reel kesime kaynak aktarma yerine kamunun en büyük fonlayıcısı durumuna gelmeleri bilanço yapılarında köklü bir dönüşüme sebep olmuştur. Özellikle 32 sayılı Karar ile serbestleşen sermaye akımları; artan reel faizlerin çekiciliği ile beraber sıcak para girişlerinin artmasını ve bunun sonucunda bankaların açık pozisyon vermesi yoluyla kamuyu fonlamasını beraberinde getirmiştir. Böyle bir durum, bankacılık kesiminin bilanço yapılarını değiştirmiş ve

²¹ Şevket Sayılğan, “Uluslar Arası Finansal Entegrasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *İktisat-İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:18, Sayı:210, Ankara Eylül 2003, s.67.

²² Eren, a.g.e., 126.

bu değişim sonucunda bankalar daha önce karşılaşmadıkları kur, faiz ve likidite riskiyle karşı karşıya gelmişlerdir.

Kamunun giderek artan oranda mali piyasalardan fon toplamak durumunda kalması, bu borcun çevrilebilmesi için riski sıfır olarak kabul edilen kamu borçlanma araçlarına uygulanan faiz oranlarını özellikle kriz zamanlarında yoğun olmak üzere yukarı çekmesini zorunlu kılmıştır. Bu artışın mali sistemde yarattığı crowding-out etkisi, banka bilançolarına da yansımış; sonuçta bankalar tarafından reel kesime aktarılabilecek fonların daralmasına yol açmıştır.

1.3.3. Haksız Rekabet Koşulları

Bankacılık sektöründe rekabet, doğrudan doğruya fiyatları etkileyen en önemli unsurlardan biridir²³. Günümüzde finansal piyasalarda hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yeni düzenlemelerin ve teknolojidaki ilerlemelerin bir sonucu olarak, uluslararası piyasalar ile yerli piyasalar arasında engeller ortadan kalkmakta ve dünya finansal piyasaları küreselleşmektedir. Bunun sonucunda da, sektörün rekabet gücünü kullanma yeteneği her geçen gün önem kazanmaktadır.

Mali piyasalardaki düzenlemelerin kısılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken, bu kurumların üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken, müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir. Rekabette kuşkusuz fiyat önemli bir etken olmakla birlikte, rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklam vb. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir.²⁴

Rakiplerin sundukları hizmetlerin bilinmesi, pazara yeni girenlere karşı pazarda mevcutların olası tepkileri, alabilecekleri önlemler, hizmet satmak isteyen her bankanın dikkate alması gereken etmenlerdir. Uygulamada kural olarak sektörün pazar büyümesi azaldıkça, sabit masraflar yükseldikçe, kredi müşterilerinin

²³ Turgut Özkan, "Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet", *İktisat Dergisi*, Sayı: 387, Şubat-Mart, 1999, s.40.

²⁴ Niyazi Berk, "Avrupa Topluluğuna Tam Üyelik Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereksinimleri", 2. Baskı, (İTÜ, 1998), s.116.

özellikleri farklılaştıkça ve bu hizmetlerin önemi arttıkça, mevcut bankaların tepkileri gittikçe kuvvetlenmektedir. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların, ülkemiz bankacılık sektöründe rekabet ortamının geliştirilmesine ve “rekabet gücünün artırılması” kavramına önemli katkıları olmuştur.

Yabancı bankalar, ölçek ekonomilerinden, farklılaştırma ve riski yayma özelliklerinden ve uluslararası finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılarından dolayı, en son kredi araçlarını ve teknolojisini hızla transfer edebilmekte ve diğer yabancı bankaların gelişini teşvik ettiğinden, yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadır. Bu özelliğe sahip yabancı bankalar, artan rekabet yoluyla ulusal bankacılık sektörünün yapısını değiştirmektedir.

1.3.4. Öz Kaynakların Yetersizliği

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu da, öz kaynakların yetersizliğidir. Öz kaynakların yetersiz olmasında sektörde yer alan, gerek aktif gerekse sermaye büyükleri açısından, küçük bankaların büyük bankalara nazaran çoğunlukta olması etkilidir. Bu küçük ölçekli bankalar hem toplam aktifler, hem de öz sermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece İnterbank ya da uluslar arası finansal piyasalardır. Bu nedenle küçük ölçekli bankaların, gerek iç piyasada gerekse de uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek güçleri yoktur.

Bankacılık sektöründe özkaynak yetersizliğinin bir diğer nedeni de, getiri seviyesi düşük iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür. İştiraklere yatırılan kaynakların birçoğu yeterli getiriye sağlayamamaktadır. Geçmişte, sermaye birikiminin yetersiz olması nedeniyle, bankalar iştirakler yoluyla sanayileşmeye önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak bugün iştirakler sektördeki birçok banka için büyük bir yük teşkil etmektedir. Bu ağır yükten kurtulmanın tek yolu, sermaye piyasalarında derinlik sağlamaya başlanmasıyla, gelir getirmeyen aktiflerin başta iştirakler olmak üzere tasfiyesi ve menkul kıymetleştirilmesi yoluyla mümkün olacaktır.²⁵

²⁵ Turgut Özkan, “Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet”, *İktisat Dergisi*, Sayı: 387, Şubat-Mart, 1999, s.43.

Sermaye yapıları yetersiz bankaların, finansal sistemde oluşabilecek krizlerden olumsuz etkilenmelerini önlemek amacıyla, sermaye yeterliliği hakkında yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1988'de Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin belirlediği ve de günümüzde bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesinde en çok kullanılan "sermaye/risk ağırlıklı aktifler" oranı sermaye yeterliliği standart rasyosu (SYR) olarak belirlenmiştir. Buna göre her bir banka risk ağırlıklı aktiflerinin asgari yüzde 8'i kadar sermaye bulundurmak zorundadır. 1996'dan itibaren bankaların piyasa risklerini de dikkate alarak yeterli düzeyde sermaye bulundurmaları amacıyla ilave düzenlemeler yapılmıştır.

1.4. Ekonomik Kriz Kavramı

Bu bölümde ekonomik krizin tanımı, nedenleri, dünyada yaşanan ekonomik ve bankacılık krizleri, ekonomik krizin bankacılık sektörüne etkileri üzerinde durulmaktadır.

1.4.1. Ekonomik Krizlerin Tanımı

Kriz kelimesinin kökeni “karar vermek” anlamındadır. Ayrıca kriz kelimesi “birden bire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme”, “büyük sıkıntı”, “buhran” ve “bunalım” gibi kelimelerle eşanlamlı olarak da kullanılmaktadır. Kökenine bakıldığı zaman “karar vermek” anlamında olan kriz geçmiş ve geleceğe ilişkin yeni kararları ve sorgulamaları da gerekli kılmaktadır. Bu sorgulamalar, gelecekte ne oluşacağını ve nasıl oluşacağını şimdi yapılanlara bağlamaktadır²⁶.

Diğer tanımlamalar ise şöyle yapılmaktadır: ”Kriz, mevcut mekanizmayı bozan, aniden ortaya çıkan bir bozukluk olarak çıkabilir. Ekonomik anlamda kriz ise, mevcut makro ekonomik dengeleri bozarak ekonominin mikro birimlerinde zararlara neden olan bir olaydır. Bir başka tanıma göre de, ekonomik kriz ekonominin temel dengelerinde meydana gelen sürdürülemez yapılanmaların ortadan kaldırılmadan kendiliğinden oluşan çalkantıdır. Krizler sürdürülemez yapılanmaları sürdürebilir bir duruma getirerek ekonomideki dengeyi düşük bir milli gelir seviyesine geriletir.

²⁶ Çağlar Keyder, “Kriz Üzerine Notlar” , *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 14, 1981, s. 3.

Bunun sonucunda halkın refah seviyesi düşer ve işsizlik artar. Krizin çıkışı aniden olmasına rağmen etkileri uzun bir süre devam eder.’’²⁷

Kriz sözcüğünün günümüz ekonomi ve politika alanındaki yaygın anlamı; bir taraftan dışsal faktörlere bağlı olabilen ve beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan sancılı bir dönem, bir taraftan da bazı çevreler veya kesimler için yeniden yapılanma yolunda bir fırsat olarak anlaşılmaktadır. Kapitalist ekonomiler, yoğun sermaye yatırımı, yeni alt yapı oluşumu, köklü değişimler ve teknolojik yeniliklerle hızlı büyümeye başlamışlardır²⁸. Ülkeler ekonomik gelişme sürecinde bir takım sancılı dönemlerden geçer ve çeşitli dengesizliklerle karşılaşır. Ekonomik ortamın gelişme süreci aynı zamanda yapısal değişim sürecidir. Her dengesizlik kriz olarak nitelendirilemez; kriz, ekonomik ve sosyal yapıyı ilgilendiren yapısal değişiklik sürecini oluşturan ve ekonomik bütünü yeni aşamalara sürükleyen olgular için kullanılmaktadır.

Uluslar arası bağlamda ele alındığında, krizler çevresel konumlu ekonomileri değersizleştirip çökertirken, merkez ekonomilerin gücünü korumasına hizmet etmektedir. Yaşanan krizler sonucunda, üretim birimleri merkez ekonomilere doğru kayarken, çevresel konumlu ekonomiler giderek değersizleşir ve yoksullaşma girdabı içinde erimeye yüz tutarlar²⁹.

1.4.2. Ekonomik Krizin Nedenleri

Ekonomik krizler çeşitli nedenlerden ortaya çıkabilmektedirler. Bunların başında kar oranlarındaki azalışlar, kaynak sıkıntıları ve arz-talep dengesizlikleri gelmektedir. Günümüzde ekonomik krizlerin oluşumuyla ilgili ağırlık kazanan görüş; eğer krize giren bir ülke kendi çabalarıyla girdiği krizden çıkamıyorsa, bu ülkenin tekrar krize girmesi kaçınılmaz görülmektedir. Krize giren bir ülkeye dış kaynaklı yapılan yardımlar sınırlı olacaktır. Bu yüzden ülkenin kendi imkanları ile bir şeyler yapması ve yaşadıklarından ders çıkarması gerekmektedir. Ülkelerin krizleri başka ülkelerden alacakları kredilerle kapatması durumunda, bu kredilerin geri

²⁷ Ali Gürel, “Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları”, *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl: 43, Sayı: 503, Şubat 2006, s.40.

²⁸ Dündar Sağlam, *Dünya Ekonomisinde Bunalım (Seçme Yazılar)*, (Eskişehir: Ar Basım Yayın ve Dağıtım A.Ş., 1983), s.27-28.

²⁹ İzzettin Önder, “İktisadi Krizler”, *Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı*, Cilt: I, Sayı:41, 2001, s.45-46.

dönüşümünü sağlayabilmesi oldukça zor olacaktır³⁰. Krizleri kendi içsel dinamikleri ile çözebilen ülkeler kriz yönetiminde başarılı olmuş ülkelerdir.

Ekonomik krizlerin bir başka nedeni de kriz öncesi iyimser bir hava yaratılarak spekülasyon yatırımlarda büyük artışların sağlanmasıdır. İyimser ortamda fiyatları yükselen mallar kredilere teminat olmakta, ekonomideki küçülme ile birlikte bu malların piyasa değerleri düşmekte, böylece kredilerin geri dönüşüne imkan vermemektedir. Bankacılık denetlemelerinin zayıf ve kanuni yaptırımların olmadığı veya kanuni boşlukların olduğu ülkelerde banka krizleri, bankaların boşaltılmasıyla ortaya çıkmakta olup banka yöneticileri sadece yüksek riskli projelere yatırım yapmakla kalmamakta ayrıca batacağı garanti olan projelere de yatırım yaparak bu projelerden çıkar sağlamaktadır³¹. Bu durumun örnekleri ülkemizde yaşanmış ve bundan büyük bir kesim zarar görmüştür.

Ekonomik krizlerin bir kısmı siyasal, ekonomik, teknolojik ve ekolojik alanlardaki hızlı değişimlerden kaynaklanabilir. Örneğin, siyasal alanda yaşanan hükümet krizleri, askeri darbeler, siyasal istikrarsızlık ortamı krizlere neden olabilir. Bununla birlikte dünyada yaşanan hızlı ekonomik değişimler, globalleşme, bölgeselleşme, ekonomide serbestleşme ve sermayenin küreselleşmesi krizlerin ortaya çıkması için daha kolay bir ortam yaratmaktadır. Günümüzde ülkelerin iç ekonomilerinde bir sıkıntı olmasa da dünyada bir sorun, bir kriz var ise ülke ister istemez bu durumdan etkilenmektedir. Bunlarla birlikte ekonomik hayat içerisinde üretim, tüketim, istihdam ve fiyatlar genel seviyesinde ortaya çıkan ani beklenmedik hareketler ve dalgalanmalar da ekonomik krizlere neden olabilir. Konjonktür içerisinde yaşanan hareketler piyasa ekonomisinin kendi doğal işleyişi sonucu ortaya çıkan gelişme ve değişimlerdir. Ayrıca, devletin ekonomiye iktisat politikası araçları ile müdahale etmesi vergi oranlarındaki artış, yeni vergi alanlarının keşfedilmesi gibi çalışmalar ekonomik krizlere neden olabilir.

³⁰ Rasim Yılmaz, "Bankacılık Krizleri, Makroekonomik İstikrar ve Ahlaki Tehlike", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Mart 2001, s.52- 61.

³¹ Yılmaz, a.g.m., 52-61.

1.4.3. Dünyada Yaşanan Ekonomik ve Bankacılık Krizleri

Bu bölümde dünyada yaşanan başlıca ekonomik ve bankacılık krizlerine değinilecektir.

1.4.3.1. 1929 Ekonomik Buhranı

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonrasında dünya ekonomik anlamda da iyimser bir döneme girmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa savaş yaralarını sararak yeniden ekonomik kalkınma sürecini başlatmayı hedeflemiştir. 1920 bunalımından hemen sonra 1922–1929 dönemi, Batı ülkelerinde canlanma ve refah dönemi olmuştur. Bu refahın biri 1924, biri de 1927'de olmak üzere iki kez kesintiye uğramasına karşı, ABD'de sınaî üretim yüzde 80 artmış ve Fransa'da ise yüzde 100'den çok bir artış göstermiştir³².

1929 ekonomik krizinin nedenlerinin başında, savaşın sebep olduğu yıkım ve kayıplar gelmektedir. Avrupa ekonomisini çok derinden etkileyen savaşın bitiminde, tarım işletmelerini, ulaşım ve haberleşme yollarını yeniden düzene sokmak, ev ve fabrikaları yeniden kurmak gerekiyordu. Bu durum savaş sonrasında ihtiyaçları daha da arttırmıştı. İnsan kaybının fazla olması emeği daha değerli kılmıştı. Savaş, savaşan devletlere büyük miktarda maliyet yüklemişti. Savaş sırasında kaynakların önemli bir miktarının yok olması kaçınılmaz son olan enflasyonu yaratmıştı³³. Savaş yılları savaşa giren girmeyen tüm ülkeleri etkilemiş, özellikle savaşan ülkelerde çok büyük mal ve can kaybına neden olmuştur.

1929 ekonomik krizi 2 aşama göstermiştir. 1929–1931 “ani uyanışı”, 1931–1933 “felaket sonrası”. ABD'de 1929–1931 yılları arasında sınaî üretim yüzde 28 azalmış, işsizlik oranı yüzde 16 yükselmiş, toptan eşya fiyatları yüzde 33 düşmüştür.

³² Cafer Unay, *Ekonomik Konjonktür (Analiz, Teori, Tahmin)*, 3. baskı, (Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 1988), s. 82.

³³ Nazif Kuyucuklu, *İktisadi Olaylar Tarihi*, (İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982), s.242-243.

Ücretlerde ise yüzde 39 oranında bir düşme görülmüş tarımla geçinenlerin gelirleri yüzde 25 azalmıştı. Dış ticaretin daralması sonucu banka iflasları çoğalmıştır³⁴.

1929 ekonomik krizi ortaya çıkmasıyla beraber, tüm dünya ülkelerini sırasıyla etkilemeye başlamıştır. Bu krizden etkilenmemek için ülkeler ticaret bilançolarını pozitif hale getirmek istiyorlardı. Dünya ülkeleri iki taraflı ticarete yönelerek, diğer ülkeden alacağı kadar mal ihraç ediyorlardı. Hitler'in iktisat danışmanı Schacht zamanında Güney Amerika ülkeleri, Almanya'nın ihraç ettiği Alman aspirinine karşılık Almanya'ya gıda maddeleri gönderiyorlardı. Fakat ülkelerde aspirin tüketimi az olduğu için ihraç edilemeyen aspirinler depolarda kalıyordu³⁵.

Bu yıllarda bütün Dünya'da yaşanan kriz, Türkiye'yi de etkisi altına almış ve Türk Lirası ilk defa devalüe edilmiştir. Doların değeri 1.97'den 2.12 TL'ye çıkmıştır. Ödemeler dengesindeki bozulma sonucunda dışarıya altın ve döviz transfer edilmeye başlanmış, TL hızla değerini yitirmiş ve ihracatı kolaylaştırmak için devalüasyon yapılmıştır. Devlet, yeni önlemler almak amacıyla, 20 Şubat 1930 yılında Türk Parasını Koruma Kanunu yürürlüğe koymuş ve döviz kurlarına "narh" konulmuştur. Transferler Maliye Bakanlığı'nın iznine bağlanmıştır. Memur maaşlarında indirimle gidilmiş ve birçok kamu görevlisinin işine son verilmiştir. Bu kriz esnasında Türkiye ekonomisi, dışa kapılarını kapatmış ve devlet eliyle sanayileşmenin ilk dönemine girilmiştir³⁶.

1929 ekonomik krizi ile müdahaleci kapitalizm ülke ekonomilerine egemen olmaya başlamış, liberal sisteme olan güven sarsılmıştır. Bu açıdan 1929 Krizi, o zamana kadar geçerliğine inanılan; serbest piyasa güçlerinin kendiliğinden en akılcı seçmeyi yapacağı, altın esasına dayanan para rejimi, devletin ekonomik işlere karışmaması gibi birçok temel ekonomik politikanın da geçersizliğini göstermiştir³⁷.

³⁴ Unay, a.g.e., 88.

³⁵ Paul Samuelson, *İktisat*, çev. Demir Demirgil, (İstanbul: Menteş Kitabevi, 1966), s.777.

³⁶ Capital-5/1994, ss.42-43.

³⁷ Beşir Hamitoğulları, *Çağdaş İktisadi Sistemler*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1978), s. 208.

1.4.3.2. Güneydoğu Asya Krizi

Kriz öncesi dönemde Asya ülkeleri, yüksek büyüme hızlarına ulaşmışlar ve büyük miktarlarda yabancı sermaye elde etmişlerdir. Diğer yandan söz konusu dönemde krizden en çok etkilenen ülkelerde; geniş cari işlem açıkları, yerli paraların reel değer kazancı ve kısa vadeli dış borçlarda artışlar gibi temel yapı zayıflıkları göze çarpmaktadır.

Krizin oluşum süreci genel olarak mali piyasalardaki dinamiklerle ilişkili olup, Güneydoğu Asya ülkelerinin yaşamış olduğu döviz ve banka krizleri şu şekilde özetlenebilmektedir³⁸; ABD Dolarının uluslararası piyasalarda değer kazanmasıyla, dolara bağlanmış yerli para birimlerinin aşırı değerli duruma geldiği fark edilmiştir. Bu arada bölge ülkelerinin en önemli ticari ortaklarından olan Japonya'da, Yen'deki değer kaybının önüne geçilebilmesi amacıyla faiz hadlerinde artış öngörülmüştür. Bu süreç içerisinde, Yen değerini bir ölçüde korumuş, ancak Güneydoğu Asya ülkelerinde panik hızla artmıştır. Temelde dış borca dayalı finansman politikası izleyen şirketler ve bankalar döviz hücüm etmişler ve ülkelerin yüksek döviz rezervleri kısa sürede erimiştir. Kurların dalgalanmaya bırakılmasıyla yerli paralar hızla değer kaybetmiş, finansal piyasalardaki yatırımcılar ile yerli şirket ve bankalar büyük zararlara uğramışlardır. Tayland ve Endonezya görüşmelerden sonra, IMF'nin 15'er milyar dolarlık yardım paketlerini uygulamaya koymuştur³⁹.

Radalet ve Sachs Asya ekonomilerinde finans, endüstri, döviz kurundaki zayıflıkların, bankalar devlet tarafından garanti verilmesinin, ahlâki risk taşıyan şüpheli faaliyetlere aşırı yatırımlar yapılması, sermaye piyasasının yapısındaki zayıflıklar, krizin yanlış yönetimi ve finansal paniklerin yaşanması, Tayland, Güney Kore'de yapılan devalüasyonların panikler yaratmasını Asya krizinin temel nedenleri olarak belirtmiştir⁴⁰.

³⁸ Ömer Eroğlu ve Mesut Albeni, *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*, (Isparta: Bilim Kitapevi Yayınları, 2002), s.103.

³⁹ Atilla İlyas İmrahor, "*Asya Krizi*", (İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1998), s. 12-18.

⁴⁰ Vildan Serin ve Eyüp Bastı, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Görülen Finansal Krizlere Getirilen Teorik Açıklamalar ve Türkiye Örneği", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, Yıl:7, Sayı:42, Kasım-Aralık 2001, s.1218.

Kriz ortaya çıkmadan önce dünya ekonomisinin en hızlı gelişen bölgesi olan ve yabancı yatırımların düşük riskli, uzun vadeli yatırımlarını yönelttiği Güneydoğu Asya’da krizin nedeninin özellikle etkin dağılmayan yatırımlarla açıklandığı görülmektedir. Öte yandan, krizin ortaya çıkışının sinyallerini belirgin olarak gösteren istatistikler, cari açıklardaki artış rakamları olmuştur. Tayland’da cari açık 1993’de GSYH’nın % 5’i iken 1996’da bu oran % 8 seviyesine yükselmiştir. Benzer olarak Malezya’nın cari açık oranı da 1996 yılında % 5’e yükselmiştir⁴¹.

Asya krizi; bölge ülkelerinin ekonomilerinin küçülmesine, işsizliğin artmasına, borsaların çöküşüne, kredi akış hızının yavaşlamasına, bankaların, şirketlerin iflas etmesine, uluslararası düzeyde ticaret hacminin düşmesine, ulusal ve uluslararası piyasalarda faiz oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Mali sistemdeki yapısal bozukluklar, mali sistemin zayıflığı reel ekonomiyle aralarındaki bağ nedeniyle Asya krizinde reel ekonomide yaşanan tahribatlar da kaçınılmaz hale gelmiştir⁴².

Devalüasyon sonrasında Asya ülkelerinin rekabet avantajı kazanıp ihracatlarını arttırması doğrudan etki şeklinde ifade edilirken, öncelikle ticari rakip oldukları ülkelerin ihracatlarını daraltmaları ise dolaylı etki olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda, 1998’deki gelişmeler ışığında, Güney Doğu Asya ülkelerindeki devalüasyonun Türkiye’nin bu ülkelere olan ihracatını azaltıcı, bu ülkelere olan ithalatını ise arttırıcı yönde etkilediği söylenebilmektedir. Ayrıca Güney Doğu Asya Krizi’nin dolaylı etkisi değerlendirilirken, Türkiye’nin dış ticaretinde olumsuz bir gelişme görülmektedir⁴³.

1.4.3.3. Latin Amerika Krizi

1980’li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermekteydi. Arjantin, Brezilya, Şili ve

⁴¹ İMKB, *Güneydoğu Asya Krizi Türkiye Ekonomisi ve İMKB’ye Etkileri*, (İstanbul: İMKB Yayınları, 1998), s. 4.

⁴² Şevki Özbilen, “Küresel Mali Kriz Ve IMF Politikalarının Ulusal Mali Sisteme Etkileri”, Finans Dürnyası, Sayı:132, Aralık 2000, s.1.

www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/sevki1.pdf, (10.03.2011).

⁴³ Oğuz Yıldırım, “Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları”, 2003, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../istikrar.doc (10.03.2011).s.2-3.

Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler ihtiva etmesine rağmen biraz daha gelişmiş durumdaydı.

Latin krizi Avrupa örneğinin bazı özelliklerini taşıırken, çoğu yönden de Avrupa'dan farklılıklar sergilemektedir. Ortak özelliklerden en çok göze çarpanı, krizin ya da kriz olasılığının finans çevrelerince çok geç fark edilmesi, çoğu kez de ekonomistlerin uyarılarına karşın hiç fark edilmemesidir. En önemli ayrılık ise, krizin etkileri konusunda ortaya çıkmaktadır. Baskı altında kalıp kalmama kriterine göre İngiltere ve Fransa bir çift, Arjantin ve Meksika ise diğer bir çift olarak algılanacak olunursa; ilk çiftte, birinci ülke devalüasyon sonrasında çok başarılı bir şekilde toparlanırken, devalüasyon yolunu seçmeyen ikinci ülke trajik sonuçlar yaşamamış, fakat ilk ülke kadar da iyi bir ekonomik performans sergileyememiştir. İkinci çiftte ise, her iki ülkede de ciddi durgunluklar yaşanmış, devalüasyon yapılan ülkede en azından başlangıçta büyük çöküşlerle karşılaşılmamıştır.

1.4.3.4. Meksika Krizi

1980 yılından sonra Meksika bankacılık sektörü büyük bir değişim geçirmiştir. 1982 yılında meydana gelen iç borç krizinden sonra ülkedeki ticari bankalar kamulaştırılmıştır. 90'lı yıllara gelindiğinde finansal serbestleşme, özelleştirilme sürecinin ardından 1995 yılında bankacılık krizi gerçekleşmiştir⁴⁴.

Meksika'da panik ortaya çıktığında göze çarpan bazı temel yapı zayıflıkları söz konusuydu. Temel yapı zayıflıklarından bir tanesi, sermaye girişi dönemi boyunca döviz kurunun reel olarak değer kazanmış olmasıdır. Bir başka temel yapı zayıflığı, finansal kesimin ve özellikle bankacılık kesiminin kırılganlığı ile ilgilidir. Bankacılık sistemi, iç ve dış finansal serbestleşme sürecinde daha kırılgan hale gelmiştir. Finansal genişleme döneminde mevduat bankalarının özel kesime açmış olduğu kredilerde çok hızlı bir artış yaşanmıştır. Banka kredilerindeki bu genişleme, banka bilançolarının kötüleşmesine ve risklerinin artmasına yol açmıştır. Meksika'da finansal genişlemeyi çok tehlikeli hale getiren birinci faktör, aktifler ile yükümlülükler arasındaki para uyumsuzluğudur. Yurtiçi bankalar yurtdışından ve döviz cinsinden borçlanırken, aynı zamanda yurtiçinde de dolar mevduat stoku artış

⁴⁴ Melike Alparslan, "1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi", (TBB Yayınları, Nisan 2002), s.3.

göstermiştir. Bunun anlamı, bankaların döviz riskine maruz kalmalarıdır. Bu durum, aynı zamanda merkez bankasının yurtiçi finansal sisteme en son kredi mercii olarak hizmet verme yeteneğinin engellenmesi anlamına gelir. Zira para otoriteleri yerli para basabilir fakat döviz ihraç edemez ve bu yüzden ellerinde bulunan döviz rezervleri ile yetinmek durumundadır. Finansal genişlemeyi tehlikeli hale getiren ikinci faktör, vade uyumsuzluğudur. Bu dönemde yurt dışından alınan krediler içinde kısa vadeli krediler, büyük ve giderek artan bir orana sahip olmuştur⁴⁵.

Meksika faizlerindeki patlama 1995'te ekonomide yüzde 6.2 oranındaki küçülme krizi betimleyen unsurlar olmuştur. IMF, Dünya Bankası ve ABD hazinesi acil bir yardım paketi hazırlamıştır. İçlerinde büyük bankaların da bulunduğu 11 banka kapatılmıştır. Müdahalenin maliyeti, GSYİH'nın 12'sini bulmuştur⁴⁶.

Sonunda, bankacılık sektörün reform edilmesiyle sıkı para ve maliye politikası uygulamalarıyla Meksika ekonomisi istikrara kavuşmuş; büyüme hızı 1997'de yüzde 6.8 olmuş, enflasyon 1996 sonunda 34.4, 1997'de yüzde 20.6 ve 1998'de yüzde 16'ya inmiştir⁴⁷.

1.4.3.5. Arjantin Bankacılık Krizi

Arjantin, Aralık 1994'te ki Meksika krizinin olumsuz etkilerinden kendini korumayı başarmıştı. Ancak aynı başarıyı 1997 Asya krizi sonrasında tekrarlaması mümkün olmadı. Arjantin, Asya ve daha sonra komşusu Brezilya'da oluşan krizlerden son derece olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Peso üzerindeki kısıtlamaların devam ettiği bir ortamda, 1999 yılında Brezilya Realinin değer kaybetmesi, Arjantin'in ihracatının komşusuna göre daha pahalı olmasına yol açtı. Arjantin temel ticaret ortağı olan Brezilya karşısında ciddi bir rekabet gücü kaybına uğradı. Neticede, dış ticaret dengesinde artan dengesizlik Brezilya'nın gerçekleştirdiği devalüasyon sonrasında had safhaya ulaşmıştır. Ekonomik faaliyetlerde ki durgunluk durumun daha da kötüleşmesine neden oldu. Düşük ihracat gelirleri ülkenin dolar üzerinden olan borçlarını çevirebilmek için gerekli olan

⁴⁵ Roberto Chang ve Andres Velasco, Financial Crises in Emerging Markets: A Canonical Model. National Bureau of Economic Research Working Paper, No:6606, 1998a, <http://www.nber.org/papers/w6606.pdf> (Erişim Tarihi: 17.02.2011)

⁴⁶ Metin Toprak, *Küreselleşme ve Kriz*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2001), s.144.

⁴⁷ Toprak, a.g.e., 144.

döviz girişini büyük ölçüde sekteye uğrattı. Ayrıca doların değerinin Arjantin'in ticaret yaptığı başlıca ülkelerin paralarına göre artması, Pesonun da değer kazanmasına neden oldu. Bu tıkanık durumda sanayi ihracatının düşmesi ile birlikte yurt içi üretimin yerini ucuz Asya tüketim malları almaya başladı. Hızla düşen sanayi faaliyetleri ve ihracat gelirleri yüksek boyutlarda işsizliğe ve özellikle küçük ve orta boy işletmelerin yoğun bir biçimde iflas etmelerine yol açtı. Milli gelirdeki artışın ciddi boyutlarda azalması kamu gelirlerini ve dolayısıyla kamu finansman dengesini olumsuz yönde etkilemiştir⁴⁸.

Arjantin krizinin temel nedenlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Sabit döviz kuru (Para Kurulu Sistemi) rejiminde dış şoklara karşı rekabet edebilmek için deflasyonist ayarlamalar sonucunda oluşan ekonomik daralmalar,
2. Yüksek kamu borçlarından kaynaklanan kırılmalıklar ve aşırı değerli Peso karşısında döviz ile borçlanılıp iç piyasaya yüksek faiz ile arz edilerek piyasa kırılmalıklığının artması,
3. İşgücü piyasasında gerekli esnekliğin sağlanamaması,
4. Sürekli büyüyen cari açıklar,
5. 1994 Meksika krizi, 1998 Asya krizi ve 1999 Brezilya krizi,
6. Amerikan dolarının sürekli güçlenip Arjantin ekonomisinin rekabet gücünü kırmasıdır.

1.4.3.6. 1994 Ekonomik Krizi

1994 krizine zemin hazırlayan iki temel etken, iç borç stokunun kontrol dışı büyümesi ve bu borçların finanse edilmesindeki yanlışlıklardır⁴⁹. 1993 yılının sonlarına doğru, kamu, iç borç stokunun maliyetini azaltmak için DİBS' nin faiz oranlarını aşağı çekmiş ve bütçe açıklarını Merkez Bankası kaynakları ile finanse etmeye yönelmiştir. Bütçe açıklarının para basılarak finanse edilmesi ve buna güvenilerek Hazinesinin arka arkaya birkaç ihaleyi iptal etmesi, TL'ye karşı spekülasyon bir akım başlatmıştır. Ekonomik birimler devletin para basma eğiliminin farkına varır varmaz, panik içinde TL aktiflerini, döviz türünden aktiflere dönüştürmeye başlamışlardır.

⁴⁸ Fatma Doğruel ve Suut Doğruel, *Bıçak Sirtında Büyüme ve İstikrar*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006).

⁴⁹ İhsan Işık, "1994 Ekonomik Krizi ve Ticari Bankalar Üzerindeki Etkileri: Deneysel Bir Çalışma", *İMKB Dergisi*, Yıl 5, Sayı 20, 2001, s.42.

1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB' nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir⁵⁰. Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989- 1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ile kar oranlarının düşmesidir⁵¹. Diğer yandan, ekonomik ve politik istikrarsızlığın yoğunlaşmasından dolayı, belirsizliğin ve riskin artması da bankacılık sektörünün etkinliğini azaltmıştır.

Nisan 1994 tarihinde bir önceki aya göre TL'nin yabancı paralar karşısında reel olarak yaklaşık % 14 oranında değer kaybetmesi, reel iç borçlanma faizlerinin yüksek düzeylere çıkması krizin ekonomik maliyetini oldukça artırmıştır. İç borçlanma piyasası 3 ay vadeli hazine bonosu kağıtlarına % 50'lere varan süper faiz vererek ancak Mayıs 1994 tarihinden sonra canlandırılabilmiştir. Uluslararası rezervler ciddi boyutlarda azalmış, reel büyüme oranı 1993 yılında % 8.1' den 1994 yılında -% 6.1'e gerilerken yine 1994 yılında yıllık ortalama Toptan Eşya Fiyat Endeksi artışı % 120.7 gibi çok yüksek seviyeye çıkmıştır⁵².

Şiddetini artıran bu kaos ortamını sona erdirmek; bankacılık sektörüne azalan güvenin tekrar sağlanması ve oluşan panik havasının dağıtılabilmesi amacı ile 5 Nisan 1994 tarihinde sektördeki tüm tasarruf mevduatları % 100 devlet güvencesi altına alınmıştır. Ancak mevduatlara getirilen bu güvencenin, makul bir süre sonra kaldırılmaması, uygulamada kalmaya devam etmesi, daha sonraki yıllarda sadece bankacılık sektörüne değil tüm ekonomiye de zarar vermiştir. Bu durum bir yandan sektörde haksız rekabete yol açarken, diğer yandan da bankaların riskli alanlara yönelmesini teşvik etmiş, sistemin etkinliğini olumsuz yönde etkilemiş ve sektörde piyasa disiplininin sağlanmasında önemli bir engel teşkil etmiştir⁵³. Bir başka

⁵⁰Niyazi Erdoğan, *Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*, (Ankara: Yaklaşım Yayınları, Haziran, 2002), s.129.

⁵¹ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi, (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)*, 6. Baskı, (Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000), s.410.

⁵²Ayşe Sema Bahçeci Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi. (*Uzmanlık Tezi*, Ankara: DPT, 1997), s.83-84.

⁵³ Gazi Erçel, *IMF İle Yapılan Stand By Anlaşması Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörünün 1999 ve 2000 Yılına Dönük Değerlendirmesi*, (Ankara: Basın Açıklaması, 12 Haziran 2000), s.75.

deyişle, mevduat sigorta sisteminde sınırın kaldırılarak sistemin arkasına devletin güvenini koymuş olmasına karşın uygulanan bu yöntem, evin çöplerinin halının altına süpürülmesi gibi bir etki ile sonuçlanmıştır⁵⁴. Sonuçta, bu sistemin yıllarca devam ettirilmesi, bankacılık sisteminde ahlaki rizikoyu (moral hazard) artırmış ve yatırımcıların risk ve getiri çerçevesinde yatırım yapmaları engellenmiştir⁵⁵.

1.4.3.7. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Kasım 2000 krizini doğuran nedenler arasında; 1994 yılında banka mevduatlarına verilen devlet garantisinin sürdürülmesi ve bankacılık sisteminin yeterince denetlenmemesi, kamu bankalarının birikmiş görev zararları ve kur çıpası stratejisi ile döviz kurunun Merkez Bankası kontrolüne verilmesi sayılabilir⁵⁶.

1990- 2000 yılları arasında faiz ve kur dalgalanmalarını azaltan, kurdaki artışı enflasyon oranı kadar tutan, aynı zamanda piyasaları gecelik fonlayan ve Hazine'nin rahat borçlanmasını sağlayan bir politika izlenmiştir. Ancak bu politika bankaları faiz ve kur riski karşısında gerekli tedbirleri almaktan uzaklaştırmıştır⁵⁷. Hazine'nin iç borçlanmaya gitme zorunluluğu arttıkça, bankalar, kısa vadeli dış krediyi daha yüksek faizlerle almaya ve bunu risk primi ile beraber Hazine'ye aktarmaya devam etmişlerdir. Aynı zamanda bu mekanizma bankaların, tasarruf-yatırım eşitliğini sağlama amacı yerine, devlete borç verme amacına yönelik çalışmasına neden olmuştur. Bu mekanizmanın yarattığı avantaj nedeniyle, özel sermayeli ticari banka sayısı 1991 yılında 26 iken, 1999 yılında 35'e çıkmıştır⁵⁸.

2000 yılı başında uygulamaya konmuş programda hedefler tutturulamamıştır. Türkiye'nin artan nüfusuna rağmen çalışma alanları azalmış, milli gelir paylaşımı giderek bozulmuştur. Enflasyonun yavaş düşmesine rağmen, döviz çıpası uygulamasında ve döviz kuru sepetinde düzeltme yapılmamış, bu nedenle de TL'nin aşırı değer kazanmasına, ihracatın zorlaşmasına ve ithalatın cazip gelmesine zemin hazırlamıştır. 2000 yılında rekor dış ticaret açığı ve cari ödemeler açığı gerçekleşmiş,

⁵⁴ Ali İhsan Karacan, *Bankacılık ve Kriz*, (İstanbul: Creative Yayıncılık, 1996), s.180.

⁵⁵ Sinan Gümüşdiş, "Bankaların Risk Yönetim Anlayışlarını Değiştirmeleri Gerekir", *Asomedy a Dergisi*, Ocak 2001, s.19.

⁵⁶ Hasan Olgun, "Kasım, Şubat Krizleri ve Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı", *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt:1, Sayı:41, Yıl:7, 2001, s.62.

⁵⁷ Şükrü Binay ve Kürşat Kunder, *Mali Liberalleşmede Merkez Bankası'nın Rolü*, (Ankara: TCMB Yayını, 1998), s.45.

⁵⁸ (www.tbb.org.tr /24/ 02/ 2011)

dış borçlarda artışlar olmuş, kısa vadeli dış borçlanma ithalatı finanse etmiştir. İç borçların dış borçlarla ikame edilmesi ise reel faizlerin negatife dönüşmesine neden olmuş, iç borçların faizleri de önemli bir sorun haline gelmiştir⁵⁹.

Bankacılık kesiminin içinde bulunduğu zayıf durum ve uluslar arası piyasalarda dalgalanmaların da etkisi ile 2000 yılı Kasım ayında faiz oranlarının hızla yükselmesi, borsada keskin düşmeler Kasım Krizini tetiklemiştir⁶⁰. Bankalardaki çöküş, yaşanan krizlerin temel nedenlerinden birisi olmuştur. Çünkü bankaların bir kısmında bankacılık kurallarına uyulmayıp, uygunsuz işlemler artmıştır. Yeni banka kurulmasını teşvik eden uygulamalarının ve ahbap-çavuş ilişkilerinin varlığı bankaların zayıf yapısını iyice istikrarız bir ortama hazırlamıştır. 2000 yılında TMSF'ye toplam 11 banka aktarılmıştır. Kasım 2000 kriziyle TMSF'ye devredilen bankaların 12'si birleştirilmiş, 5'i satılmış, 1'i tasfiye edilmiştir⁶¹.

Programda meydana gelen sapmalar ve yabancıların Türkiye hakkında yaptıkları değerlendirmelerin olumsuz dönmeye dönüşmesi ile iç ve dış ekonomik koşullarda yaşanan olumsuz gelişmeler ve finansal piyasalarda yaşanan sıkışıklık sonucu piyasa unsurları arasında ortaya çıkan güven bunalımı 21- 22 Kasım 2000 tarihinde daha da büyüyerek finansal krize dönüşmüştür⁶².

Türkiye 22 Kasım'da somut olarak kriz yaşamaya başlamıştır. Bu tarihte bankalar arası piyasada gecelik borçlanma basit faizi yaklaşık üç kat artarak ortalama % 110.8'e, en yüksek oran ise % 210'a çıkmıştır. Burada altının çizilmesi gereken, bankalar arası piyasada ortalama faiz 13 Kasım'dan itibaren önceki aylara göre yükselmesidir. Örneğin, 15 Kasım tarihinde ortalama gecelik faiz % 81.45 olmuştur. Faiz sonraki günlerde düşmüş ve sıçrama kamu kesimi maaş ödemesine bağlanmıştır ama daha önceki aylarda böyle bir sıçrama olmamıştır. Ağustos, eylül ve ekim

⁵⁹ Özer Ertuna, *Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989- 2005)*, (İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2005), s. 137.

⁶⁰ Korkut Boratav, "Dış Borca Yöneliş Bir Tuzak", *TOBB Ekonomik Forum Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 2 Şubat 2000, s. 24-25.

⁶¹ Gülten Kazgan, *Türkiye Ekonomisinde Krizler*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2000), s.249-253.

⁶² Ramazan Aktas, Semra Pekkaya ve Esra Aydoğan, "2001 Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme", *İktisat, İşletme ve Finans*, Aralık 2005, s.22.

aylarının 15'inde gecelik faizler sırasıyla % 37.3, % 44.5 ve %38.5 olarak kaydedilmiştir⁶³.

Likidite yetersizliğinden kaynaklanan Kasım 2000 krizinin sonucunda faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi, bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur. Kriz sonrası alınan önlemlerle mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen giderilmiş, ancak sistem kendisini toparlamaya fırsat bulmadan 2001'de yaşanan gelişmeler bankacılık sistemini tekrar sarsmıştır⁶⁴.

19 Şubat 2001 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ortaya çıkan siyasi gerginlik, hassas dengelere sahip ekonomi üzerinde şok etkisi yaratmış, yaşanan siyasi krizin Hazinenin o güne kadar gerçekleştirdiği en büyük borçlanmayla çakışması da, Kasım ayındakinden çok daha ağır bir finansal kriz yaşanmasında etkili olmuştur.

Kriz süresince faizler bankalar arası para piyasasında %2300 seviyelerine yükselmiş, 20 Şubat'ta sistemde TL sıkışıklığına bağlı olarak yaşanan ve bankaların birbirlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirememeleriyle ortaya çıkan ödemeler sistemi krizi, finansal krizin daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Merkez Bankası döviz rezervlerinin erimesi ve çok yüksek seviyelere ulaşan faiz oranlarının yarattığı maliyetlerin katlanılmaz hale gelmesiyle kamu, 22 Şubat tarihinde IMF'nin de telkinleriyle dövizli dalgalanmaya bırakmıştır. Böylece uygulamaya konulan dezenflasyon programı da başarısızlıkla sonuçlanmıştır⁶⁵.

Türkiye'de kriz sonrası uygulanan sıkı para ve maliye politikasıyla birlikte güven ortamı ortadan kalktığı için döviz talebi sürekli artmaktadır. Bir diğer gelişme ise döviz fiyatlarındaki artışlarla birlikte faiz hadlerinde de sürekli artışlar gözlenmektedir. Beklenti döviz kurları ile faiz hadlerinin birbirinin alternatifi piyasalar oldukları için ters yönlü işleyecektir. Fakat kriz sonrası ekonomilerde reel kesim daraldığı, alternatif piyasalar da güvensizlik nedeniyle yeterince işlemediği

⁶³Ercan Uygur, *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni. No:2001/1, 2001, s.6.

⁶⁴ Melek Acar Boyacıoğlu, "1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:9, 2003, s.528.

⁶⁵ Aktaş, a.g.e., 22.

için bu sonuçlar elde edilememektedir. 14 Nisan 2001 günü yeni ekonomik program bir basın toplantısı ile Kemal Derviş tarafından açıklanmıştır⁶⁶.

1.4.3.8. 2008 Ekonomik Krizi

2008 Mortgage krizinin başlıca nedenleri arasında mortgage kredilerinin yapısının bozulması, faiz yapısının uyumsuzlaşması, konut fiyatlarındaki şişmeler, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasaları alanının büyümesi ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar olarak sıralanabilir.

FED yöneticisi Ben Bernake 2009 yılındaki bir konuşmasında krizi şu şekilde tanımlamaktadır; Yaklaşık bir buçuk senedir global finansal kriz önemli ölçüde strese yol açmıştır ve bu stres hemen hemen dünyanın birçok yerine yayılmış durumdadır. Ancak genel bir sebep aramak gerekirse, ABD’de iskan edinme döngüsünde bir darboğaza girilmiş, bunun nedeni olarak da subprime mortgagelerde artış olmuş ve finansal kuruluşlar kamuoyundaki güvenini yitirmiştir. Ancak her ne kadar subprime mortgagelar krizi etkilemiş olsa da, diğer krediler de krizin oluşmasında etkili olmuştur. Kredi taleplerindeki bu artış, kredi veren kurumların kendi risklerini azaltmak için kriterlerini artırması sonucunda bir kısır döngüye girilmiş ve yatırımcılar zor durumda kalmışlardır. Risklerin artması ve dolayısıyla kredi alabilme kriterlerinin artması sonucunda daha önceden öngörülemeyen sonuçlar doğmuş ve bazı finansal kurumları ABD hükümetinin garantisinde kapanma yoluna gitmişlerdir. Takip eden zamanlarda kamuoyunda bir güvensizlik ortamı oluşmuş, dolayısıyla tüketimdeki azalmaya müteakip olarak kriz dünya çapında bir krize dönüşmüş ve bazı ülkelerin ekonomilerine ciddi zararlar vermiştir⁶⁷.

ABD’de baş gösteren son krizde konut balonu ve bunun patlamasının oluşturduğu etki akla Minsky'nin finansal istikrarsızlık hipotezini getirmektedir. Finansal istikrarsızlık hipotezinde Minsky kapitalist ekonomide finansal kırılganlığın özellikle işlerin iyi gittiği dönemde diğer bir ifadeyle zenginlik dönemlerinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Çünkü işler iyi olduğu dönemlerde ekonomide artan karlılık

⁶⁶ Ömer Eroğlu ve Mesut Albeni, *Küreselleşme-Ekonomik Kriz ve Türkiye*, (Isparta: Bilim Kitabevi Yayınları, 2002), s.217.

⁶⁷ Ben S. Bernake, “The Crisis and the Policy Response”, (Çevrimiçi), <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20090113a.htm>, (Erişim Tarihi: 14.01.2011), s.1.

işletmeleri borç seviyelerini arttırmaya teşvik eder. Ayrıca bu dönemlerde şirketlerin herhangi bir sıkıntısının olmaması borç verenleri de borç vermeye özendirir. Fakat ekonomiyi krize iten de işlerin iyi gittiği dönemde ortaya çıkan bu borç birikimidir. Finansal istikrarsızlık hipotezinde firmaların borçluluk oranı ve dolayısıyla finansal yapısı çok önemlidir. Bu yüzden Minsky ekonomik birimleri gelir - borç yapısı bakımından "hedge", "spekülatif" ve "ponzi" olarak adlandırdığı üç farklı gruba ayırmıştır. Bunlardan birincisi olan hedge ekonomik birimler bütün ödeme zorunluluklarını kendi nakit akımlarıyla gerçekleştiren birimlerdir. İkincisi yani spekülatif birimler ise, zaman zaman nakit akımlarıyla borçlarını ödeyemeyen ekonomik birimlerdir. Bu tip ekonomik birimler yükümlülüklerini yerine getirmek için yeni borçlanmalara ihtiyaç duyarlar ve piyasanın durumundan yoğun olarak etkilenirler. Üçüncü grup olan ponzi ekonomik birimler ise, satışlarından elde ettiklerinin nakit borçlarını ödemeleri için bile yeterli olmayan birimlerdir. Bu tip ekonomik birimler mevcudiyetlerini sürdürebilmek için yeniden borçlanmak veya varlık satmak zorundadır. Bu bakımdan ponzi ekonomik birimler hisse sahiplerinin verdikleri borçlara dayanırlar ve bu ekonomik birimlerin krize karşı güvenlik marjları çok düşüktür⁶⁸.

ABD'de mortgage krizinin başladığı subprime mortgage piyasaları Türkiye'de mevcut olmadığından ve 2001 krizinden sonra BDDK'nın denetim mekanizmasının daha kontrollü hale gelmesi ile Bankaların açık pozisyonları katlanılabilir düzeyde olduğu için bu kriz Türkiye'ye beraberinde döviz krizi getirmedir. Ancak birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik ve sosyolojik etkileri çok derinden hissedildi. Bu krizi hem Türkiye hem de diğer dünya ülkeleri için olduğundan daha tehlikeli hale getiren etkenlerden biri de yaratılan panik havasının tüm şiddeti ile uzun süre devam etmesidir. Yazılı ve görsel tüm medya araçlarında krizle ilgili haberlerin çok uzun süreli devam etmesi toplumun ve işletmelerin moralitesini zayıflatmıştır. 2001 krizini yaşamış bir ülke olarak daha temkinli davranabilecekken gerek krizin derinliğinin saptanamaması, süresinin öngörülememesi ve gündemden hiç düşmeyen panik havası işletmelerin kısa sürede kapanma ya da hızlı bir şekilde personel azaltmalarına sebep olmuştur. Birçok sektör ya da işletme ayakta

⁶⁸ Ahmet Atakişi ve diğerleri, Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz. (Ed.)Sadi Uzunoğlu, (İstanbul: Literatür Yayınları, 2009), s.136.

kalabilecekken oluşan bu panik dalgasına kapılarak ekonomik hayatlarını sürdüremez hale gelmiştir.

1.4.4. Ekonomik Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri

Tablo 1.1 Grupların Sektör Aktif Payları

	1980-1985	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kamusal sermayeli Tic. Bankalar	45.3	38	35	34.4	35	34	26
Özel Sermayeli Tic. Bankalar	44.4	53	55	56.4	49	52	49
Yabancı Sermayeli Tic. Bankalar	3.5	3	5	4.4	5	5	5
Fondaki Bankalar					6	8	16
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.8	6	6.5	4.8	5	5	4

Kaynak: 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi (1998), TBB, Bankalarımız 1998–2000 ve TBB, 2001-

Haziran Ayı İtibariyle Türk Bankacılık Sektörü Raporu verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdan da görüldüğü gibi kamusal sermayeli bankalarda mevduatlar çoğunlukla yer almaktadır. Krizlerin bankacılık üzerine etkileri adına müşteri tahakkümü denilen mevduat çekişleri ile başlamaktadır. Bankalar bu talepleri karşılamak için varlıklarını satmak durumunda kalır. Ancak ortamdaki kargaşa nedeniyle ve bankaların likidite ihtiyacının yüksek olması sebebiyle bankaların varlıkları değerlerinin daha altında bir fiyattan satın alınır. Bu arada bankalardan çekilen kaynaklar daha güvenli başka bankalara ya da sisteme güven tamamen ortadan kalkmışsa nakite, dövize ya da kamu varlıklarına yönelebilmektedir. Merkez Bankası duruma önceden müdahale edip bir bankacılık krizinin önüne geçebilir. Ancak çoğunlukla böyle bir krizde mali yapısı sağlam olan ayakta kalmaktadır. Diğer bankalar iflas ederek sistemin dışına çıkmaktadır.⁶⁹

Bankacılık krizleri, adına sistemik kriz dediğimiz kuvvetli bir mekanizma ile yayılmaktadır. Bu şekilde bir kriz yaşadıktan sonra ülkeler, bankacılık sisteminin eksiklikleri ile yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar. Bu noktada bankacılık sistemlerindeki eksiklikler belirlenerek yeniden yapılandırma çalışması ile birlikte bankacılık sistemlerini daha güçlü hale getirmeye çalışılmaktadır. Bu yapılandırma

⁶⁹ Lale Erdem Karabıyık, “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri”, (Bursa: Marmara Kitabevi Yayınları, 2004), s.37.

da kimi bankalara sermaye verilmesi ile sektörde tutulması, kimi bankaların ise sistemden tavsiye edilmesi ile sonuçlanmaktadır.⁷⁰

Bir ekonomide bankaların iflası diğer ekonomik birimlerin iflasından daha çok olumsuz etki yaratmaktadır. Çünkü böyle bir durumda krediyi veren, krediyi alan ve mevduat sahipleri olumsuz etkilenmektedir. Krediyi verenlere borçlarının ödenmemesi ya da kredi alanlardan borçların istenmesi piyasada likidite ile ilgili bir sorun olduğu sinyali yayarak sadece o bankadan değil yapısı son derece sağlam olan bankalardan da paraların çekilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, bankacılık sisteminin kırılmasını artırarak sistemik riski ortaya çıkarmakta ve banka iflasları kredi akımını ciddi şekilde etkileyeceğinden, sistemde kredi sıkışıklığına ve ekonomik faaliyetlerin çökmesine neden olmaktadır.⁷¹

2000 ve 2001 krizlerinin ardından Türk bankacılık sektöründe toplam banka sayısı, 2000 yılı sonunda 79 iken, 2002 yılı Mart ayında 58'e gerilemiştir. 2000 yılı sonunda 61 mevduat bankası ve 18 kalkınma ve yatırım bankası mevcut iken, 2002 yılı Mart ayında mevduat bankalarının sayısı 43'e, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı da 15'e gerilemiştir. Bankacılık sektörünün ABD doları cinsinden bilanço büyüklüğü, Türk Lirasının değer kaybetmesi nedeniyle 155 milyar dolardan 119 milyar dolara gerilemiştir. 2001 sonunda özel bankaların sektör içindeki payı bir önceki yılsonuna göre %49.5'den %57.2'ye yükselmiştir. Aynı dönemde; Fon bankalarının bu bankaların tasfiye sürecine girmesi nedeniyle %8.4'den %3.9'a, kamu bankalarının payı %34.3'den % 31.4'e, yabancı bankaların payı ise %3.4'den 2.4'e gerilerken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise % 4.5 olarak gerçekleşmiştir. Kısa vadeli kaynakların nispi olarak daha uzun vadeli ve sabit getirili olanlarla plase edildiği ve yabancı para pozisyon açıklarının artmış olduğu bir dönemde Kasım ve Şubat Krizleri ile karşı karşıya kalan bankacılık sektörü, yüksek kambiyo ve sermaye piyasası işlem zararları sonucunda büyük zarara uğramıştır⁷².

⁷⁰ Bülent Erdoğan, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006),s.61.

⁷¹ Pelin Erdönmez, "Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasında Teorik Yaklaşım", *Bankacılık Araştırma Grubu Çalışma Raporu*, 2001, s. 3-4

⁷² Sayılğan, a.g.m., s.60.

Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşıyan bankacılık sektörü Şubat krizi sonrasında ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarındaki hızlı artış bir yandan fonlama maliyetlerini yükseltmek, diğeryandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini azaltmak suretiyle banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme, kısa vadeli fon talebi önemli boyutlarda olan kamu ve fon bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına yol açmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI

2.1. Basel Komitesi ve Tarihçesi

1970’li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminden vazgeçilmesi (Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesi), 1974 yılında yaşanan petrol krizi ve Batı Almanya’daki Bankhaus Herstatt’ın iflası sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda BIS gözetiminde “Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi” adında bir komite oluşturulmuştur. Basel Komitesi olarak da bilinen Komite, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmayan ancak bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açabilen bir işleve sahiptir. Basel Komitesi’ne üye ülkeler, komitede kendi merkez bankaları dışında bankacılık denetiminden resmi olarak sorumlu olan kurumlar tarafından da temsil edilmektedir⁷³.

Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar değil, tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmak yoluyla özellikle sermaye yeterliliği ve finansal piyasaların istikrarını sağlamak ve iyileştirmek için uygulamaya konulmuş bir sistemdir⁷⁴.

Komitece yürütülen faaliyetleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür⁷⁵:

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamak,

⁷³ Suat Teker, Evren K. Bolgün ve Barış M. Akçay, “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, Uluslararası Piyasalarda Finansal Entegrasyon”, *Geleneksel Finans Sempozyumu*, SPK Yayınları, Yayın No: 178, Cilt: 1, Ankara, 2005, s. 111.

⁷⁴ Teker, Bolgün ve Akçay, a.g.m., s.84.

⁷⁵ M. Ayhan Altıntaş, *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2006), s.59.

- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği arttırmak,
- Bankacılık; denetim, gözetim ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak.

Basel Komitesinin üzerinde önemle durduğu konu, sermaye yeterliliğidir. Komite 1980' li yıllarda uluslararası bankaların borç altında olan ülkelerden dolayı, artış meydana gelen risklerinin sermaye yeterliliğini düşürmesinden endişe duyarak G- 10 ülkeleri ile sermaye standartlarındaki kaybın durdurulması ve sermaye yeterliliği ölçümlerini uyumlaştırması sorununu çözüme yoluna gitmiştir. Bu çözümler, uluslararası bankacılık sistemi istikrarını koruyacak ve rekabet eşitsizliğini ortadan kaldıracaktır⁷⁶.

Basel Komitesi etkin Bankacılık denetimi için temel ilkeler belirlemiştir. Bunlar konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır⁷⁷:

- Etkin bankacılık gözetim ve denetimine ilişkin ön koşullar,
- Bankacılık lisansı verilmesine ilişkin ilkeler,
- Bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesinin teminine yönelik ilkeler,
- Bilgi gereksiniminin karşılanmasına ve kamunun aydınlatılmasına yönelik ilkeler,
- Sınır ötesi bankacılık faaliyetlerine yönelik ilkeler.

Basel Komitesi, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birleştirilmesi amacıyla 1988 yılında sermaye yeterliliği standardını yayımlamıştır. Taslak, incelenmesi için ve yorumların Basel Komitesi'ne iletilmesi amacıyla G-10 ülkelere ve diğer ülkelere gönderilmiş ve Komite'ye iletilen yorumlar sonucunda yapılan birtakım değişikliklerden sonra metin son halini almıştır. Standartta ilk olarak, sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve devamlılığını sağlamak için getirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığı vurgulanmış; ayrıca ülkeler arasındaki

⁷⁷ Altıntaş, a.g.e., 59

uygulama farklılıklarını minimuma indirmeyi amaçlayan standardın uygulanmasında adalet ve tutarlılığın önemine değinilmiştir⁷⁸.

2.2. Uluslararası Bankalar İçin Sermaye Yeterliliği Standartları

Bankaların gelir elde etme süreci, müşterilerin yatırmış olduğu mevduatı kredi olarak kullanmasıyla başlar. Bankalar bu şekilde tasarrufları yatırıma dönüştürdüklerini düşünürler ancak asıl amaçları kar elde etmektir. Kar elde etmek isteyen bankalar, aşırı risk yüklenmektedirler. Bankaların maruz kaldığı risklerin oluşması durumunda, sermaye ile müşterinin uğrayacağı zarar telafi edilmiş olur. Bütün bunlar için düzenleyici bir otoriteye ihtiyaç duyulur. Düzenleyici ve Denetleyici otoritenin yapmış olduğu düzenlemeler, bankacılık sektörü için doğru bir adımdır. Düzenleyici otoritelerin getirmiş olduğu yeniliklerden biri de sermaye yeterliliği olmuştur⁷⁹.

Sermaye yeterliliğinin bankacılık sistemine önemli ölçüde katkıları vardır. Bunlardan birincisi, bankacılık sisteminin sağlam bir sisteme sahip olup olmadığını ölçmesi; ikincisi ise bankacılığın güvenilir olmasına ve korunmasına yardım etmesidir. Bir banka ya da banka sisteminde ihtiyaç duyulan sermaye miktarının mutlaka belirlenmesi ve sermayenin yeterli miktarda olması gerekmektedir⁸⁰.

Bankaların yüksek miktarda sermaye bulundurmalarının, kamu düzenleyici ve denetleyici otoritelerinin bankalar için asgari sermaye yeterliliği öngörmesinin ve asgari sermaye yeterliliği standartlarının uluslararası bir nitelik kazanmasının nedenleri aşağıdaki gibidir⁸¹:

- Ulusal veya uluslararası ölçekte, kamu veya özel sektör sermayeli tüm bankalar için uygulanan eşit asgari sermaye yükümlülükleri bir taraftan, finansal istikrara hizmet ederken, diğer taraftan çok düşük veya değişik

⁷⁸ Nihal Değirmenci, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: s. 14-15 2003, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf>

⁷⁹ Volkan Evcil, "Basel II", (Çevrimiçi) http://www.gazeteler1.com/basel_II.asp, (28.02.2011).

⁸⁰ Salih Dürer, *Türkiye'de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği*, (İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:8, 1988), s.100.

⁸¹ Altıntaş, a.g.e., 53.

sermaye oranlarıyla çalışılmasından kaynaklanabilecek rekabet eşitsizliklerini önleyici bir işlev görür.

- Bankaların kredibilitesi sermayeleri ile doğru orantılıdır. Sermayesi güçlü bankalar, derecelendirme kuruluşlarından yüksek kredi notu alıp, ulusal ve uluslararası piyasalardan daha ucuza borçlanma imkânı elde ederler.
- Sadece tek tek bankaların değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistematik kriz riskini azaltır.
- Bankalarda sermayenin en önemli işlevi, bankaların üstlendiği risklerden kaynaklanabilecek muhtemel veya çok yüksek miktarda beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermayenin sadece yüksek miktarda, beklenmeyen zararları karşılaması yeterli değildir. Bu türden zararlar gerçekleştiğinde, kalan sermayenin bankanın faaliyetlerine yeterli kapasite ile devam etmesine imkân verecek düzeyde olması gerekir.
- Sermaye, bankacılıkta sadece beklenmeyen veya muhtemel zararların karşılanması için değil, borçları ödeme gücü, diğer bir ifade ile likidite yeterliliği açısından da önemli olabilmektedir. Sermayesi güçlü bankalar, sermayelerini daha düşük getirili fakat daha likit yatırımlarda değerlendirebildiklerinden kriz dönemlerinde mevduat mudilerinin para çekme taleplerini çok daha rahat yerine getirebilmektedirler.

Bankacılıkta uluslararası düzeyde ilk riske dayalı sermaye yeterliliği düzenlemesi BIS'e bağlı Basel komitesi tarafından hazırlanıp 1998 yılında yürürlüğe giren ve halihazırda yaklaşık 120 ülke tarafından uygulanan Basel I'dir⁸².

2.3. 1988 Basel I Standartları

Basel komitesinin 1988 tarihinde ortaya çıkarılan ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi, bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlar. Bu düzenleme uluslararası alanda faaliyet gösteren

⁸² Ahmet Şirin, *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri*, (İstanbul: TCMB, 2005), s.107.

bankalara uygun sermayenin belirlenmesine yönelik yöntem önermektedir. Ancak 1988 Basel-I düzenlemesi yetersiz olduğu düşünüldüğü için ve 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçmeleri için kendi sistemlerini kullanabilme imkânları getirilmiştir⁸³.

1977- 88 yılları arasında Basel Komitesi'nin başkanlığını yürüten W. P. Cooke'a atfen "Cooke Rasyosu" olarak da anılan sermaye yeterliliği standart oranı, 1992 yılında asgari % 8 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu düzenleme ile uygulamaya konulan oran, aşağıdaki gibidir⁸⁴:

$$\text{Cooke Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \times \% 8 (\text{Banka Sermaye Yeterliliği Standart Oranı})$$

Avrupa Birliği'nin bankacılık otoriteleri, bağlı olduğu kredi kuruluşlarına uygulamak üzere, Basel Komitesinin'de 1988 yılında yayınladığı düzenlemelere benzer bir düzenleme oluşturmuşlardır. Komite ve Avrupa Birliği ortak değerlendirme toplantılarında, bu iki düzenlemenin ortak bir şekilde işlenmesini değerlendirmişlerdir. Bu çalışmalardan sonra, Avrupa Birliği 18 Aralık 1989 tarihinde, 1988 Basel düzenlemesini mevzuata eklemiştir⁸⁵.

Uzlaş 100'den fazla ülkede uygulanmış ve birçok ülkenin bankacılık sorunları ile karşı karşıya kaldığı bir dönemde banka sermayesinin güçlenmesine bu standartla çözüm getirilmiştir. Uzlaş bir bankanın finansal sağlığının göstergelerinden biri haline gelmiştir⁸⁶.

2.3.1. 1988 Basel I Standartlarının Eksiklikleri ve Getirilen Eleştiriler

1988 Basel Uzlaşısı uluslararası piyasalarda faaliyette bulunan bankalar için önerilmiş bir yaklaşımdı. Bu yaklaşım, söz konusu bankaların aktiflerinin risklerini

⁸³ TBB Araştırma Grubu, "Basel Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", (İstanbul, 2002), s.2.

⁸⁴ Altıntaş, a.g.e., 62.

⁸⁵ Nihal Değirmenci, "Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB, Ankara, 2003), s.15.

⁸⁶ Jaime Caruana, *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı*, TCMB, 16-18 Mayıs 2005,

ağırlıklandırmak ve gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için yöntemler bulmaktaydı. 1988 Basel Uzlaşısı, ilk amaçladığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmıştır. Basel uygulaması, hiçbir şekilde finansal kurumları arbitraj ve muhtelif oyunlar yapması konusunda zorlamamaktadır. Bu durumda, birtakım ürünler geliştirilerek daha az sermaye ihtiyacı hesaplaması yapılabilir. Kaliteli aktiflerin elden çıkarılması istenmiş ve bankaların bilançolarında bozulmalar olmuştur⁸⁷.

Basel I'in en önemli eksiklikleri arasında⁸⁸;

- Sermaye yeterliliği hesaplanmasına risk ölçütlerinin yeterli olmaması, sadece kredi riskinin tanımlanması,
- Elde tutulan varlıklar ve finansal kurumlar arasında hassas bir risk ayırımı yapmaması, Portföy kavramını gözardı ederek portföy içindeki risklerin netleştirilmesini hesaba katmaması,
- Elde tutulan varlıkların piyasa değerleri yerine muhasebe değerlerini esas alması,
- Operasyonel riskler gibi bazı riskleri gözardı etmesi,
- Kredi riskinin belirlenmesinde esas aldığı OECD ülkesi olup olmama kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği nedeniyle bankaların riske uyumlu sermaye bulundurmaları konusunda yetersiz kalması sayılabilir.

Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir. Bu bağlamda ileri sürülen eleştiriler iki başlık altında özetlenebilir⁸⁹:

- Kullanılan risk ölçütü doyurucu değildir. Varlıkların riski değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince göz önüne alınmamıştır. Bunun sonucu

⁸⁷ Ryan Kevin, "İstenmeyen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu," *Activeline Bankacılık Finans Gazetesi*, Sayı:31, Ekim 2005, s. 2.

⁸⁸ Bolgöl Teker, "QIS 3 Overview of Global Results", 2003, BIS, a.g.e., s. 42.

⁸⁹ TBB Araştırma Grubu, Kasım 2002 "Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi", s.2.

olarak bankalar risk temelli sermaye oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak ‘arbitraj’ yoluna gidebilmişlerdi

- Risk temelli sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramının, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemesidir. (Örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılanan riskin getirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır.)

2.3.2. Basel I Standardının Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Önerileri

Türkiye'nin geçici aldığı %20'lik risk ağırlığı, Basel Komitesinin sunduğu yeni sermaye kapsamında, önerilen uluslararası kredi değerlendirme kuruluşlarının notlarının uygulanmasıyla yükselecektir. Türkiye'nin de kullandığı, %100 karşılık olan standart&Poors notu (B)'dir. Bu durum hem Türk devletini hem de özel sektörün dış borçlanma maliyetini arttırır. Ancak uluslararası değerlendirme kuruluşlarının notlarını uygulamak için ortak bir görüş yoktur. Öte yandan bankaların minimum sermaye gereğinin belirlenmesinde İçsel Risk Değerlendirmesinden türetilmiş asgari sermaye gereğinin kullanılması Türkiye için olanaklı görülmemektedir. Zaten BIS Komitesinin önerisinde bu yol, gelişmiş bankaların riski gözetim ve denetim yetkisinden daha iyi ölçebilecekleri gerekçesiyle ileri sürülmüştür. Türk bankaları açısından Basel I sistemiyle ilgili öneriler aşağıdadır⁹⁰.

- Gözetim ve denetim yetkisinin BIS kuralları çerçevesinde Türkiye'de uygulanabilir risk ağırlıklarına dayalı minimum bir sermaye belirleme yaklaşımı geliştirmesine bankaların katkıda bulunmasında yarar vardır.
- Uluslararası alanda kabul gören ve karşılaştırılabilirliği olan yöntemlere göre risklerin ölçülüp ölçülmediği yakın bir zamanda derecelendirme kapsamında görülecektir. Bu yüzden bankaların kendi iç risk değerlendirme modellerini

⁹⁰ TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi Erişim: [http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=BIS&Sect=3.1\(E.T.:29.02.2011\)](http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=BIS&Sect=3.1(E.T.:29.02.2011))

geliştirip uygulamak için uluslararası standartlara yaklaşma yönünde çaba harcaması gerekmektedir.

2.4. Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi

Basel II sermaye yeterliliği, bankalarda hesaplanan risklerin piyasa değişimlerine göre en doğru şekilde ölçülmesi ve risk yönetimi sürecini amaçlar. Bu amaç doğrultusunda, bankalar standart risk ölçümlerinden detaylı risk ölçümlerine geçtikçe alınan riskleri daha doğru tanımlar, ölçer ve yöneltebilir⁹¹.

Sermaye yeterliliği ile ilgili formül ve formüle ilişkin tanımlamalar aşağıdadır⁹²:

Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) = Özkaynaklar / KR + PR + OR

Yukarıdaki formülde;

KR : Kredi Riski

PR : Piyasa Riski

OR : Operasyonel Risk anlamına gelmektedir.

- **Kredi Riski:** Bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin ya hiç ödenmemesi ya da zamanında ödenememesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı ifade eder.

- **Piyasa Riski:** Finansal piyasaların faiz oranları ve döviz kurlarındaki değişimler sonucunda bankalarda meydana gelen değişimler, bankaların zarar etme veya sermaye kaybetme riski olarak tanımlanmaktadır.

- **Operasyonel Risk:** Bir bankada işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskine operasyonel risk denir.

⁹¹ Suat K. Teker, Evren Bolgün ve M. Barış Akçay. "Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 12, B 2005, s. 54.

⁹² <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> (18.03.2011), s. 4.

2.5. Basel II Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci

1988 yılında yayımlanan Basel I'deki eksikliklerden dolayı bir takım eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerin sebepleri ise finansal piyasalardaki hızlı gelişim olmuştur. Bu eleştirilerden sonra komite yeni düzenlemelere gitmiştir. Özellikle, Basel I düzenlemesinin kredi riskini temel alarak sermaye yeterliliğinin hesaplanmasını öngörmesi, gelişen finansal piyasalarda uygulamanın yeterliliği sorgulanmıştır. Basel Komitesi tarafından her ne kadar 1996 yılında yayımlanan bir dökümanla sermaye yeterliliği hesaplamalarına piyasa riski dahil edilmişse de düzenlemede yer alan “OECD Klüp Kuralı” ve “herkese tek beden elbise” vb. uygulamalar düzenlemenin geçerliliğini devam ettirememiştir. Basel II'ye ihtiyaç duyulmasındaki temel neden Basel I'in yalnızca kredi riskine odaklanmış olmasıdır. 1996 yılında yayınlan bir metinle piyasa riski Basel I'e eklenmiş ancak uygulama bankaların karşılaştıkları riskleri ölçmeye yetmemiştir. Basel II ile amaçlanan ise bankaların maruz kaldığı riskler arasına operasyonel riskleri de ekleyip etkin risk yönetiminin sağlanmasıdır⁹³.

İlk uzlaşma için yapılan eleştirilerin dayanağı bankaların farklı risk miktarlarına karşı farklı sermaye tutarlarının ayrılmasıdır. 1999 yılında Basel Komitesi tarafından bu konuya ilişkin bir çözüm getirmek amacıyla bir istişare yayınlanmıştır. Böylece Basel II'ye giden yolun ilk adımları atılmıştır⁹⁴. Ülke denetim otoriteleri, bankalar ve ilgili diğer taraflardan alınan görüşler ve yapılan “sayısal etki çalışmaları” sonucunda 2001 yılı Ocak Ayı'nda 2. metin, Nisan 2003'te 3. metin ve son olarak 26 Haziran 2004'te nihai metin yayınlanmıştır⁹⁵.

⁹³ Jermy Prenio, Risk Based Capital(from Basel I to Basel II, *Intricacies of The New Basel Capital Accords*, Pihilipinas, January 2005), s.12.

⁹⁴ Münir Yayla ve Yasemin Türker, “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/3, 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf (E.T. : 28.02.2011).

⁹⁵ Altıntaş, a.g.e., 77.

2.5.1. Birinci Yapısal Blok

Tablo 2.1. Basel II Standartları

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ	KREDİ RİSKİ	OPERASYONAL RİSK
Basit		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
İleri	Riske Maruz (RMD) Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları
		Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	

(Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 16)

Basel II'nin ilk bölümünde bankaların asgari sermaye yeterliliklerinin hesaplanması aşamaları vardır. Bankaların sermaye yeterlilikleri, kredi, piyasa ve operasyonel risklerle, miktarları farklı ölçme yöntemleri kullanılarak ölçülür. İkinci aşamada ise, gerekli asgari sermaye belirlenir. Risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir değişiklik yapılmazken, kredi riski için farklı yöntemler geliştirilmiştir.⁹⁶

2.5.1.1. Operasyonel Risk

BDDK tarafından yayınlanan ilgili yönetmelikte operasyonel risk, “Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki

⁹⁶ Babuşcu, a.g.e., 305.

hata ve aksamalar ile deprem, yangın ve sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığı” olarak tanımlanmıştır⁹⁷.

Basel I standardında sermaye hesaplaması dikkate alınırken, tek risk kredi riski iken, Basel II standardında faaliyet riski de kullanılmıştır. Dokümantasyon zayıflıkları, bilgisayar sistemlerinin çökmesi ve faaliyet risklerini de içine alan yeni düzenlemede hassas bir risk ölçümünün yapılması gerekmektedir⁹⁸.

Basel Komitesi, yayımladığı ilk metinde, operasyonel riskler için ayrılması gereken sermaye tutarını banka sermayesinin % 20’si olarak belirlemiş; ancak bankalardan ve denetim otoritelerinden gelen eleştiriler üzerine bu oran yüzde 12 düzeyine çekilmiştir⁹⁹.

Operasyonel risk hesaplanırken, temel gösterge yaklaşımı, bankanın son üç yıldaki faaliyet karını gösterir. Standart yaklaşımda ise faaliyet karları belirli kategorilere ayrılır. Her bir kategori içinse katsayı tespit edilir. Tespit edilen bu katsayılar ile faaliyet kategorilerine ilişkin karlar çarpılır ve hesaplama bu şekilde sonuçlandırılır. İleri ölçüm yöntemlerinde ise veri setinden beklenen ve beklenmeyen kayıpların hesaplanmasıyla operasyonel risk hesaplanabilmektedir¹⁰⁰.

Bu yaklaşımları biraz daha ayrıntılı açıklamakta fayda vardır:

2.5.1.1.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel Gösterge Yaklaşımı, operasyonel riskler için hesaplanacak sermayenin belirlenmesi için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, operasyonel riskin büyüklüğünü gösteren bir değişkenin komite tarafından belirlenmiş bir katsayı (α) ile

⁹⁷ *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*, Resmi Gazete Tarihi ve Numarası: 01.11.2006, 26333, md.3.

⁹⁸ Türkiye Bankalar Birliği, 2002, *Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*, TBB Özet Sunum, s.7.

⁹⁹ Nihal Değirmenci, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2003, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf> (E.T. : 28.02.2011)

¹⁰⁰ Remzi Çubukel., *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel-II Uygulaması*, TBB Yayınları, 2007, s.80.

çarpılmasına dayanır. Yöntemde finansal değişken brüt gelir kullanılması ve alfa katsayısının % 15 olmasıdır¹⁰¹.

Bu yaklaşımda Operasyonel Risk için ayrılacak sermaye miktarı şu şekilde hesaplanacaktır¹⁰²:

Sermaye Gereksinimi=[Σ (Brüt Gelir x α) / n]

α : Düzenleyici Kurum Tarafından Belirlenen Yüzde

n: Son Üç Yıl İçinde Brüt Gelir' in Pozitif Olduğu Yıl Sayısı

Hesaplama da kullanılan risk göstergesinin brüt gelir olması, eleştiri konusu olmuştur. Bunun dışında, brüt gelir'in negatif olması ya da sıfır olduğu dönemlerde hem paydan hem de paydadın çıkarılması gerektiği uygulandığı durumda karışıklık yaratacaktır. Ancak Basel Komitesi devreye girerek bankalara ortak uygulayabilecekleri bu göstergesi belirlemiştir¹⁰³.

2.5.1.1.2. Standart Yaklaşım

Bu yöntem, sekiz iş koluna ayrılır. Her iş kolu içinde sermaye yükümlülüğü hesaplanır. Her bir iş kolundan hesaplanan brüt gelir o iş kolu için belirlenmiş olan katsayı ile çarpılarak iş kolunun sermaye yükümlülüğü bulunur. Tüm iş kolları için hesaplanan sermaye tutarları da toplanarak bankanın sermaye yükümlülüğü hesaplanır¹⁰⁴.

Sermaye gereksiniminin hesaplanması şu şekilde yapılmaktadır¹⁰⁵:

Sermaye Gereksinimi = [Σ (Brüt Gelir fa x β fa) / n]

β : Her Bir Faaliyet Alanı İçin Belirlenen Bir Yüzde

n: Son Üç Yıl İçinde BG'nin Pozitif Olduğu Yıl Sayısı

¹⁰¹ BDDK, *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme Araştırma Raporu*, (Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Dairesi Yayınları,2005/1), s.5.

¹⁰² Mehmet Başar, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1726, 2007), s.4

¹⁰³ Başar, a.g.e., 24.

¹⁰⁴ BDDK, *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme Araştırma Raporu*, (Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Dairesi Yayınları, 2005/1), s.6.

¹⁰⁵ Başar, a.g.e., 26.

Standart Yaklaşım'da işkolları için belirlenen katsayılar Tablo 2.2'de sunulmaktadır¹⁰⁶:

Tablo 2.2. Standart yaklaşımda kullanılan katsayılar

İş Kolları	Beta Katsayıları
Kurumsal Finansman	18%
Alım-Satım ve Satış	18%
Perakende Bankacılık	12%
Ticari Bankacılık	15%
Ödeme ve Takas	18%
Acentelik Hizmetleri ve Saklama	15%
Varlık Yönetimi	12%
Perakende Aracılık Faaliyetleri	12%

Kaynak: BDDK (2005/1) *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme Araştırma Raporu*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Dairesi Yayınları: Ankara, s.7.

2.5.1.1.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı

İleri ölçüm yaklaşımları, sermaye gereksinimin ölçülmesinde bankaların kendi içsel ölçüm modellerini kullanmalarına fırsat veren ve denetim otoritesinin belirlediği nitel ve nicel koşullara dayalı olarak kullanılmasını sağlayan bir yaklaşımdır. Diğer yaklaşımlara göre çok daha yüksek risk duyarlılığına sahiptir.¹⁰⁷

Her bir faaliyet kolu bileşimi için beklenen zararı (EL) hesaplamak için¹⁰⁸;

$$EL = EI \times PE \times LGE$$

EI = Belirli faaliyet kollarında maruz kalınan operasyonel riskin büyüklüğü

PE = Zararın gerçekleşme olasılığı = zarar olaylarının sayısı / işlemlerin sayısı

¹⁰⁶ BDDK http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, s.7.

¹⁰⁷ Ebubekir Ayan, *Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı*. 1.Basım, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007), 23.

¹⁰⁸ Salih Kaya, "Basel II ve Türkiye Uygulamaları", *Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi*, Sayı.478, 2006, s.78-79.

LGE = Gerçekleşen zarar = ortalama zarar / iş miktarı

Basel II Düzenlemesi'nde bu yöntemin uygulanabilmesi için gerekli kriterler belirlenmiş ancak uygulanması için bir zorunluluk getirilmemiştir. Bankalar gerekli koşulları yerine getirerek ve denetim otoritesinden izin alarak kendi modellerini kurabileceklerdir. İleri ölçüm yaklaşımında, sermaye gereksinimi, bankanın kalitatif ve kantitatif kriterlerini kullanan ve içsel operasyonel risk ölçüm yöntemlerinin ürettiği ölçüm sonuçları rakam oluşturacaktır¹⁰⁹.

Bankaların ileri ölçüm yaklaşımını kullanabilmeleri için Basel II'de yer alan kalitatif ve kantitatif kriterler aşağıda sıralanmıştır¹¹⁰.

Kalitatif kriterler;

- Bankanın operasyonel risk yönetim sistemi yazılı hale getirilmelidir.
- Maruz bulunulan operasyonel riskler ve ortaya çıkan zararlar, ilgili faaliyetten sorumlu yöneticilere düzenli olarak raporlanmalıdır.
- Bankanın operasyonel risk ölçüm sistemi, bankanın günlük risk ölçüm süreçlerine yakından entegre edilmelidir
- Bankada, bankanın operasyonel risk yönetim çerçevesinin tasarlanması ve uygulanmasından sorumlu, bağımsız bir operasyonel risk yönetim fonksiyonu oluşturulmalıdır.

Kantitatif kriterler;

- İleri Ölçüm Yöntemi'nin dayandırıldığı içsel kayıp verileri en az beş yıllık gözlem sürecini içermelidir.

¹⁰⁹ Şenol Babuşçu, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, (Ankara: Akademi Consulting Training, 2005), s.284.

¹¹⁰ Altıntaş, a.g.e., 473.

- Bankalar operasyonel risk ölçümünde kullandıkları ileri ölçüm yaklaşımının, kayıp halindeki uç olayları kapsadığı gösterilmelidir.
- Asgari yasal sermaye yükümlülüğünü hesaplayabilmek için, farklı operasyonel risk tahminlerine ilişkin risk ölçüm sonuçlarının toplanması gerekmektedir.

2.5.1.2. Kredi Riski

Bu risk, kredi alan bir müşterinin veya anlaşmanın tarafı olan kişilerin yükümlülüklerini anlaşma koşullarına uygun bir şekilde yerine getirmemesi yani temerrüde düşmesi durumudur. Başka bir deyişle, kredi müşterisinin veya kefilinin krediyi zamanında ödememesi, sözleşme hükümlerine uygun davranmaması veya eksik ödemesi durumunda bankanın zararı ödemesidir¹¹¹.Kredi riski ile ilgili yaklaşımlar ve detaylar aşağıda açıklanmıştır.

2.5.1.2.1. Standart Yaklaşım

Basel II'deki standart yaklaşımda, Basel I'den farklı olarak risk ağırlığı saptanırken Standard&Poor's, Moody's ve Fitch gibi Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları (External Credit Assessment Institutions - ECAI) tarafından ülkelere, şirketlere ve bankalara derecelendirme notları verilir. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım da ise, risk ağırlıklarının hesaplanması için İhracat Kredi Kuruluşları (Export Credit Agencies - ECA) tarafından bu notlar verilir. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım Standart Yaklaşım ile benzerlik gösterir. Fakat Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımın derecelendirme notlarında İhracat Kredi Kuruluşlarının dikkate alınması ve diğer sebeplerden dolayı standart yaklaşımdan farklı bir yöntemdir. Bunun dışındaki farklı yönleri; şirketlere verilen borçların tamamının %100 risk ağırlığına sahip olması ve kredi türevlerinin risk azaltmak için değerlendirilmesidir¹¹².

Basel II bankaların bütün alacakları için sınıflandırma ve rating bilgilerine göre risk ağırlıklarının ne olacağını belirlemiştir.

¹¹¹ Nuri Burak Ünlü, "Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi", s.1 http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html (30.01.2011).

¹¹² Münir Yayla ve Yasemin Kaya "Basel-II, Ekonomik Yansımaları Ve Geçiş Süreci", Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx (28.01.2011).

a.) Basel II ye göre banka alacakları;

i.) Bankalardan alacaklar

Bankaların Basel II 'ye uyum sürecinde bankalardan alacakları tutarın ilgili bankanın en güncel dış derecelendirmesiyle eşleştirerek, tabi olduğu risk ağırlığını hesaplayarak bir sistem oluşturmak gerekmektedir. Bu sistemin sadece bankalardan olan alacakları değil güvenlik kapsamında gerçekleştirilen işlemleri de kapsamaması gerekmektedir. Basel II Komitesi, bankalardan olan alacaklar için iki seçenek öngörmüştür. Ulusal denetim otoritesinin kararıyla, seçeneklerden bir tanesinin uygulanacağı bildirilmiştir. Bankalara verilen kredilerin risk ağırlıklandırması konusunda ise iki seçenek sunulmuştur. Derecelendirilmemiş bir banka kendi ülkesinin hazine ve merkez bankasından daha düşük bir risk ağırlığına sahip olamaz. Bu her iki seçenek içinde geçerlidir ¹¹³.

Tablo 2.3. Bankalardan Alacakların Kredi Risk Ağırlıklandırması (1. Seçenek)

1.SEÇENEK						
Hazinenin ve Merkez Bankasının Derecelendirme Notu	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
1.Seçenekte Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Kaynak: BIS (2004: 32).

1.seçeneğe göre, bankalar için, Tablo 3'de yer alan ve ülke risk ağırlığının bir derece yükseğine karşılık gelen risk ağırlıkları kullanılacaktır. 1. seçenekte bankanın kurulu bulunduğu ülkenin kredi notu esas alınmaktadır. Tablo 3'de ülke rating notuna karşılık gelen risk ağırlığı gösterilmektedir. 2. seçenekte ise bankanın kendi kredi ratingine göre belirlenen risk ağırlığı tablosu kullanılacaktır. Tablo

¹¹³ Burak Kavuncu, "Yeni Basel Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2005), s.37.

2.4.'de 2. seçeneğin kullanılması halinde bankanın rating notuna karşılık gelen risk ağırlığı gösterilmektedir.

Tablo 2.4. Bankalardan Alacakların Kredi Risk Ağırlıklandırması (2. Seçenek)

2.SEÇENEK						
Bankalar İçin Kredi Değerlendirmesi	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
2.Seçenekte Risk Ağırlığı	20%	50%	100%	100%	150%	100%
2. Seçenekte Kısa Vadeli Alacaklar İçin Riskin Ağırlığı	20%	20%	20%	50%	150%	20%

Kaynak: BIS (2004: 32).

BDDK, Sayısal Etki Çalışmaları (QIS) kapsamında, bankalardan olan alacaklar için 2. seçeneğin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Burada açıklanması ve önemlilik arz eden husus, 3 aydan kısa vadeli alacaklarda, risk ağırlığının % 20 tabanıyla sınırlı olması koşuluyla, banka ratinginin karşılık geldiği risk ağırlığının bir derece daha düşüğü kullanılabilir.

ii.) Kamu kuruluşlarından alacaklar

Kamu kuruluşlarından alacaklar bankalardan alacaklardaki uygulamaları içermektedir. Ancak ulusal denetim otoritesinin tercihinin göre, düzenlemede belirtilen kriterlere sahip bazı kamu kuruluşları için ülke hazine ve merkez bankası için kullanılan risk ağırlığı uygulanabilecektir. BDDK, QIS çalışmaları kapsamında, kamu kuruluşları için ülke risk ağırlığının kullanılmasına karar vermiştir¹¹⁴.

¹¹⁴ TCZB, "Basel II Bilgilendirme Raporu", T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Risk Daire Başkanlığı, 2005, s.9.

iii.) Kurumsal riskler

Derecelendirme notu olmayan bir şirkete kullanılan kredi için, o firmanın bulunduğu ülkenin hazinesine verilene göre ayrıcalıklı bir risk ağırlığı verilemez. Derecelendirilmemiş kurumsal krediler için standart risk ağırlığı % 100'dür. Denetim otoriteleri, yetki alanları içindeki genel temerrüt durumunun daha yüksek bir risk ağırlığı gerektirdiğine karar vermeleri halinde, derecelendirilmemiş krediler için verilen standart risk ağırlığını yükseltmelidirler ve münferit bankaların kurumsal kredilerinin nitelikleri nedeniyle % 100'den daha yüksek bir standart risk ağırlığı gerektirip gerektirmeyeceğini de dikkate alabilirler¹¹⁵.

Tablo 2.5'de, sigorta şirketleri de dâhil olmak üzere, derecelendirilmiş kurumsal kredilere ilişkin risk ağırlıkları yer almaktadır.

Tablo 2.5. Kurumsal Kredilere İlişkin Risk Ağırlıkları

Kredi Değerlendirmesi	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	20%	50%	100%	150%	100%

(Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2006, s.23)

iv.) Perakende riskler

Basel II'de perakende kredilerin % 75 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılması öngörülmüştür. Bununla birlikte denetim otoriteleri temerrüde düşme olasılıklarını göz önünde bulundurarak bankalara perakende kredilere uygulayacakları risk ağırlıklarını yükseltme zorunluluğu getirebilmektedir. Ayrıca Basel Komitesi,

¹¹⁵ Basel Committee on Banking Supervision, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", *A Revised Framework, Comprehensive Version*, June, 2006, s.22-23.

bağlayıcılığı olmamakla birlikte hiçbir borçluya kullandırılan kredinin toplam perakende krediler içindeki payının % 0,2'sini aşmamasını önermektedir¹¹⁶.

v.) İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar

Gayrimenkul ipotekli alacaklar, ipotek karşılığında teminat altına alınmış ve tamamı borçlu tarafından kullanılacak ya da kiraya verilecek olan gayrimenkulün tesis edilecek alacakların risk ağırlığı % 35 olarak belirlenir. Sermaye tahsisi açısından en uygun olan bu alacak grubunda % 35 risk ağırlığının kullanılması için getirilen düzenlemede denetim ve gözetim otoritelerine görev düşmektedir. Denetim ve Gözetim otoriteleri, bu risk ağırlığının sadece konut için kullanılacak olan gayrimenkul finansmanı için kullandırılan, konut değerlendirilmesinin sıkı bir denetimle yapıldığı ve güvenli bir marj dahilinde kullandırılan kredilerde geçerli olup olmadığından emin olmalıdır. Eğer bu kriterler yerine getirilmezse otoriteler standart risk ağırlığını artırma yoluna gitmelidir¹¹⁷.

vi.) Ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar

%100 risk ağırlığına sahip olan ve birçok ülkede bankacılık sektörü için sıkıntı yaratan alacak, ticari gayrimenkul ipotekli alacaktır. Diğer taraftan, gelişmiş ve iyi organize olmuş ülkelerde kredilendirmede uygun koşulların sağlanması durumunda %50 risk ağırlığı öngörülebilir¹¹⁸.

vii.) Takipteki krediler

Basel II düzenlemesine göre, kredilerin teminatla güvence altına alınmamış olan tutarlarından geri ödemesi 90 günden fazla gecikmiş olanlar, ayrılan özel karşılıklar düşüldükten sonra aşağıdaki risk ağırlıklarına tabi tutulacaktır¹¹⁹:

¹¹⁶ Hasan Candan ve Alper Özün, *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), s. 139.

¹¹⁷ İbrahim Arslan, "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 18, 2007, s.58.

¹¹⁸ Altıntaş, a.g.e., 413.

¹¹⁹ Arslan, a.g.m., 58.

- Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının %20'sinden az olduğu durumda % 150 standart risk ağırlığı,
- Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının % 20'sinden az olmadığı durumda % 100 standart risk ağırlığı,
- Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının % 50'sinden az olmadığı durumda, düzenleyici otoritenin onayıyla, % 100 standart risk ağırlığı yerine % 50 standart risk ağırlığı uygulanacaktır.

viii.) Diğer aktifler

Diğer aktifler % 100 standart risk ağırlığına tabi tutulacaklardır. Tahsil sürecindeki nakit benzeri aktifler % 20 risk ağırlığına, tabi tutulabilirler, ayrıca külçe altın ve altın sertifikaları da ülkelerin tercihine bağlı olarak nakit kabul edilerek % 0 standart risk ağırlığına tabi tutulabilmeleri mümkündür¹²⁰

ix.) Bilanço dışı işlemler

Bilanço dışı olan türevler, taahhütler ve gayri nakdi kredilerin kredi eşdeğeri tutarları, kredi dönüştürme faktörü kullanılarak bulunabilir ve işlemin karşı tarafına göre risk ağırlığı öngörülebilir. Dönüştürme işlemi, bir banka ile yapılmış swap işlemi ise, kredi dönüştürme faktörü ile bulunan tutar, bankanın dışsal derecelendirmesine karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılarak risk ağırlıklı varlık tutarı bulunur. Kredi dönüşüm oranı vadesi 1 yıllık taahhütlerde %20, vadesi 1 yılın üzerinde olan taahhütlerde %50'dir¹²¹.

¹²⁰ Özgür Özerkek, "Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama", (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006), s.40

¹²¹ Şenol Babuşçu, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, (Ankara: Akademi Yayınları, 2005), s.266

Tablo 2.6. Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları

Standart Risk Ağırlıkları	Ülke	Bankalar I	Bankalar II	Şirket4
AAA'dan AA-ye	%0	%20	%20	%20
A+'dan A-ye	%20	%50	%50 (Uzun vade) %20 (Kısa vade)	%50
BBB+'dan BBB-ye	%50	%100	%50 (Uzun vade) %20 (Kısa vade)	BB-ye kadar %100
BB+'dan B-ye	%100	%100	%100 (Uzun vade) %50 (Kısa vade)	BB-'nin altı için %150
B-'den aşağı	%150	%150	%150	%150
Derecelendirilmemiş	%100	%100	%50 %20 (Kısa Vade)	%100
Gayrimenkul teminatl krediler	Konut ipoteği karşılığında verilen krediler %50, ticari gayrimenkul ipoteği karşılığında verilen krediler %100 risk ağırlığına tabi olacaktır.			

Kaynak: TBB, 2002: 5

Standart yaklaşımda, bankalar risk ağırlıklarını belirlerken, sermaye yeterliliği kapsamında ulusal denetim otoriteleri tarafından onaylanan bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının derecelendirmelerini kullanabilirler. Risk ağırlıkları, karşılıklar düşüldükten sonraki net tutarlar üzerinden uygulanacaktır¹²².

2.5.1.2.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

İçsel derecelendirme sistemi iki farklı yöntemden oluşmaktadır. Bunlar Gelişmiş yaklaşım ve Temel yaklaşımdır. Aralarındaki fark, temel yaklaşımda bankalar sadece temerrüt olasılığını hesaplayacak, kalan risk bileşenleri ulusal denetim otoriteleri tarafından sağlanacaktır. Gelişmiş yaklaşımda ise, bankalar tüm risk unsurlarını (PD, LGD, EAD ve M) kendileri hesaplayacaktır. Ancak bir bankanın bu yaklaşımı kullanabilmesi için¹²³;

¹²² BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), 2007, s.28.

¹²³ Babuşçu, a.g.e., 279.

- Kredi riskini tanımlamış olması,
- Derecelendirme sisteminin yeterli olması ve denetlenmesi,
- Derecelendirme sisteminden elde edilen bulguların yeterli düzeyde kullanılması
- Yeterli düzeyde veri temin edilmesi,
- Kullanılan modelin yetkili tarafından onaylanması,
- Temerrüt olasılık tahmin yönteminin bulunması gibi kriterleri sağlaması gerekmektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımında kredi riski hesaplanırken banka kredi göstergelerini ve modelini üretir. Bu durum, banka için daha kapsamlı bir modelleme ve daha ayrıntılı bir veri seti üretmesine neden olur. İleri modelleme teknikleri, uzmanlık gerektiren bir metottur. Bunun yanı sıra, bu yaklaşım bankalarda risk yönetimini teşvik eder¹²⁴.

İçsel yöntemlerde kredi riski ölçümündeki bileşenler aşağıdadır¹²⁵:

Temerrüde Düşme Olasılığı (PD): Kredi kullanan firma borcunu zamanında ödeyemiyorsa temerrüde düşer. Borçlunun borç yükümlülüğünü yerine getirmemesi, kredi için özel karşılık ayrılması, reddinin hesaplardan silinmesi, anapara ve faizinin iptal edilmesi veya ileri bir tarihe atılması durumunda kredinin vadesinden sonra en az 90 gün geçmiş olması durumlarında borçlu firma temerrüde düşmüş sayılır.

Temerrüt Halindeki Zarar (LGD): Temerrüde düşen bankanın uğradığı zarardır. Kredinin geri kazanım oranının birden çıkarılması ile bulunur. Geri kazanım oranı, alınan teminatlar ile temerrüde düşen krediden tahsil edilen tutar.

Temerrüt Halindeki Riskli Tutar (EAD): Temerrüde düşen bir kredinin temerrüde düştüğü andaki riske maruz tutarıdır. Oransal bir ifade olmayıp tutar olarak bulunur.

¹²⁴Güler Aras, *Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları*, Deloitte CEO/CFO Serisi, 2007, s.12.

¹²⁵Altıntaş, a.g.e., 81.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım, beklenen ve beklenmeyen kayıp değerlerinin bulunmasına dayanmaktadır.

Beklenen kayıp tutarı sorunlu krediler için ayrılması gereken karşılığı, beklenmeyen kayıp tutarı ise bankanın kredi riskine karşı tutması gereken sermayeyi göstermektedir.¹²⁶

2.5.1.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, “Piyasalardaki faiz oranlarında, ya da kurlarda meydana gelen değişimler sonucunda bankaların varlıkları veya borçları dolayısıyla zarar etme yahut sermaye kaybetme riski” dir¹²⁷.

Piyasa riskini ölçmek için bazı metotlar kullanılır¹²⁸:

- a.) **Value-at-Risk (VaR) Modeli:** VaR, belli olasılıklarla bir yatırım portföyünün değerinde ortaya çıkabilecek maksimum zararı ölçer.
- b.) **Senaryo Analizi:** Senaryo analizi, piyasa şartlarında oluşabilecek birtakım değişikliklerin portföyün değerini nasıl etkilediğini ölçmekte kullanılır.
- c.) **Dayanıklılık/Stres Testi:** Bu testler, risklerin VaR tabanlı modeller tarafından yakalanamayan boyutu hakkında bilgi sağlar. Bu testin başka yararı, yönetimde bulunan kişilere gerçekleşme ihtimali bulunan olaylar karşısında uğrayacakları kaybın, kurumun risk tolerans seviyesinde olup olmadığını anlayabilmesidir. Banka yönetimleri kayıplara neden olabilecek risk grupları hakkında bilgilere sahip olabilirler. Ayrıca bu test, acil durumlarda ya da geçmiş verilerin bulunamadığında yeni ürünlerin stres koşulları altındaki performanslarının izlenmesinde kullanılır¹²⁹.

¹²⁶ Ayan, a.g.e., s.116.

¹²⁷ BDDK, “Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Hesaplanmasına Ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesi” *Yayınlanmış Tebliğ*, BDDK, 2006, Ankara.

¹²⁸ Gazi Erçel, “Finansal Risk Yönetimi” , *6.Yıllık Global Finance Conference*, Bilgi Üniversitesi: İstanbul, 1999, www.tcmb.gov.tr (21.03.2011).

¹²⁹ Ebru Tuncer, “Risk Yönetimi, Sermaye Yeterliliği ve Finansal Sektör İstikrarı Çerçevesinde Stres Testleri”, *Bankacılar Dergisi*, 2006, s. 68.

2.5.1.3.1. Standart Yaklaşım

Standart yöntemle göre her risk kategorisi (kur riski, hisse senedi pozisyon riski, likidite riski, faiz oranı riski) için gerekli sermaye gereksinimi ayrı ayrı hesaplanır ve hesaplanan bu tutarlar toplanarak, toplam sermaye gereksinimi bulunur. Standart yöntem, portföy içinde yer alan varlıklar arasındaki korelasyonu dikkate almadığı için hesaplanan sermaye gereksinimi tutarı olması gerekenden daha yüksek olmaktadır. Standart yöntemde, hisse senedi pozisyon riski ve faiz oranı riskinin; genel piyasa riski ve spesifik risk olmak üzere iki bileşeni vardır. Genel piyasa riski, risk faktörlerinde meydana gelen olumsuz hareketlerden kaynaklanan riski ifade eder. Spesifik risk ise, finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların, yönetimlerinden veya mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle, ortaya çıkabilecek kayıp riski olarak ifade edilmektedir¹³⁰.

2.5.1.3.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı

Bu yaklaşım, belirlenen güven aralığında ve normal piyasa şartları altında, belirlenmiş zaman dilimi için beklenen en fazla kaybın ölçülmesi olarak tanımlanabilir¹³¹.

Riske Maruz Değer (Value at Risk), finansal piyasalarda belli bir güven aralığında, belli bir dönem içinde meydana gelebilecek en yüksek zararı geleceğe dönük bir bakışla, herkesin anlayabileceği bir cinsten para değeri olarak ifade edilir¹³².

Riske maruz değer yaklaşımında, hesaplamaların yapılabilmesi için aşağıda belirtilen değişkenlerin belirlenmiş olması gerekmektedir¹³³.

- a) Güven seviyesi;** Riske Maruz Değer hesaplamalarında, bankanın veya herhangi bir finansal kuruluşun sahip olduğu portföyün değerinde

¹³⁰ Babuşçu, a.g.e., 75.

¹³¹ Mehmet Şanlıoğlu, Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi ve Bir Uygulama, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2005), s.81.

¹³² Hasan Katırcıoğlu, "Basel-II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama", (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, 2006), s.102.

¹³³ Candan ve Özün, a.g.e., 62.

oluşabilecek kayıp tutarının, belirlenen Riske Maruz Değer rakamını aşmama olasılığını ifade eder.

b) Elde Tutma Süresi; Portföydeki kıymetlerin ne süreyle portföyde yer alacağını belirlemeye yönelik değişkendir.

c) Veri Seti; Veri setinin sağlıklı belirlenmesi, veri seti yönteminin başarısı için en önemli faktördür.

d) Risk Faktörleri; Portföyün değerinin belirlenmesinde kullanılan faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarından oluşmaktadır. Riske maruz değer yaklaşımının hesaplanmasında üç farklı yöntem kullanılmakta olup bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

i.) Parametrik Yöntem: Alım-satım portföy değerini etkileyen parametreler bulunur ve daha sonra belirli bir olasılık dahilinde oluşan dalgalanmaların portföydeki değer kaybı hesaplanır. Bu yöntemde oluşturulan kıymetlere ilişkin gelirlerin normal dağılım gösterdiği varsayılır ve bu varsayımdan hareketle toplam portföy getirilerinin de normal dağıldığı kabul edilir¹³⁴.

ii.) Tarihsel Simülasyon Yöntemi: Portföyü oluşturan kıymetlerin fiyatlandırılmasında kullanılan risk faktörlerinin portföyün gelecekteki kazanç ve kayıp dağılımını belirleyen bir yöntemdir. Bu yöntemde bir zaman dilimi seçilir. Bu zaman aralığında fiyat hareketleri izlenerek portföy fiyatlaması yapılır ve bir değer dağılımı oluşturulur. Bu değer dağılımında %1'e dek gelen gözlem Riske Maruz Değer olarak belirlenir¹³⁵.

iii.) Monte - Carlo Simülasyonu Yöntemi: Monte- Carlo Similasyonu yöntemi, her bir finansal değer için zaman içinde nasıl değiştiğine ilişkin spesifik varsayımlar yapmak ve matematiksel formül belirlemek

¹³⁴ Candan ve Özün, a.g.e., 63.

¹³⁵ Babuşçu, a.g.e., 85.

gerekir. Geçmiş zamana ait gözlem değeri yeteri kadar olmadığında Monte Carlo simülasyon yöntemi ile bu veriler yapay olarak yaratılmaktadır. Verilerin yapay olarak yaratılmasında verilerdeki dağılım ve gözlenemeyen parametrelere ilişkin varsayımlar yapılır. Yapay olarak veri yaratılmasında yatırım araçlarının arasındaki korelasyon, az sayıdaki gözlemlenen verilerden hesaplanmış olsa dahi, dikkate alınmaktadır¹³⁶.

2.5.2. İkinci Yapısal Blok

İkinci yapısal blokta, toplam risklere karşı sermaye yeterliliğinin değerlendirilmekte, bankanın risk değerlendirmeleri gözden geçirilmektedir. Bunun dışında, birinci yapısal blokta, hesaplanan sermayenin ötesinde fazla sermayeye gerek olup olmadığı belirlenmektedir. Banka, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların karmaşıklığına bakarak bir risk değerlendirmesi yapmaktadır. Bu ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından önemlidir. Basel komitesi, bu uyumu sağlamak için dört ana prensip açıklamıştır¹³⁷:

2.5.2.1. Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sistemi - 1.Prensip

Prensip 1: Bankaların Kendi Risklerini ve Sermaye Yeterliliklerini Değerlendirmeleri,

Bankaların, sermaye yeterliliği değerlendirmesinde, izledikleri politika ve prosedürlerin bankanın önemli risklerini tanımlaması, ölçmesi, izlemesi ve kontrol altında tutması beklenmektedir¹³⁸.

Basel Komitesi, sermaye yeterliliğini değerlendirirken bankanın ölçeğine, işlemlerin karmaşıklığına, metodolojinin niteliğine ve bankanın faaliyet stratejisine bağlı olduğunu bilir. İleri düzey yöntemleri kullanan bankalar ekonomik sermaye modellerine geçiş yapacaklardır. Daha küçük bankalar ise, sermaye planlaması için kanaate dayalı (judgement oriented) değerlendirme yöntemlerini kullanırlar. Bu

¹³⁶ Hasan Şahin, *Riske Maruz Değer Hesaplama Yöntemleri*, (İstanbul: Turhan Kitabevi, 2004), s.77.

¹³⁷ Yayla ve Kaya, a.g.m., s.11.

¹³⁸ Murat Mazıbaş, (2004), "Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): Denetimsel Gözden Geçirme", BDDK Yayınları, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx (28.02.2011), s.14-17.

bankalar, içsel sermaye hedeflerini risk profillerini tutarlı biçimde ve sağlam temellere dayanarak belirlemelidir. Örneğin, küçük bankalar¹³⁹;

- Sermaye düzeylerinin grup bazında analizini yapabilirler,
- Kredilerde beklenen genişleme, temerrüt, gelecekteki kaynaklar ve fonların kullanımı ile sermaye düzeyinin sürdürülmesi mümkündür,
- Risklerin tanımlanmasına yönelik içsel süreçlerini değerlendirebilirler,
- Kontrol ortamı gibi kalitatif risk faktörlerini gözden geçirebilirler,
- Ek sermaye kaynakları için acil durum planları yapılması da dahil olmak üzere beklenmedik olaylara yönelik yaklaşımları değerlendirebilirler,
- Bankanın faaliyet gösterdiği ortama ve konjonktüre mahsus olmak üzere stres testleri uygulayabilirler (örneğin ekonomideki ya da sektördeki yavaşlama ve daralma etkisi, piyasa riski olayları veya likidite sıkışıklıkları).

Sermaye yeterliliği değerlendirme süreci Basel Komitesi tarafından kurumsal yönetişimi olan standartlara dayalı olması gerekir. Bu standartlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Yönetim kurulu ve üst düzey yönetim, bankanın karşı karşıya kaldığı riskleri ve risklerin ölçümünde kullanılan teknikleri iyi anlamalıdır. Aynı zamanda bankanın risk felsefesini, risk tolerans düzeyini ve risk politikasını gözden geçirerek onaylamalıdır.
- Bankaların risk profilleri ve sermaye ihtiyaçları yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime rapor olarak sunulmalı ve sürecin doğru işleyip işlemediğini ilişkin kontrol sisteminin mevcut olması gerekmektedir.

¹³⁹ BDDK, (2004), Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, s. 25- 26, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx , (28.02. 2011).

- Risk yönetimi ve sermaye politikasına ilişkin çerçeve, yönetim kurulu tarafından onaylanmalı ve üst düzey yönetim tarafından izlenmelidir.
- Banka tarafından, sermaye yeterliliği konusunda yönlendirme ve rehberlik görevi yerine getirilerek, üst düzey yönetici tarafından başkanlık edilen “Sermaye Yeterliliği Politika Komitesi” yapılandırılmalıdır.

2.5.2.2. Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi - 2.Prensip

Prensip 2: Denetim Otoritesinin Bankayı Değerlendirmesi,

Denetim otoriteleri, bankanın içsel sermaye yeterliliklerini ve stratejilerini değerlendirmeli, yasal sermaye yeterliliğini izlemeli, yeterliliği sağlama başarılarını incelemeli ve değerlendirmelidir. Bu süreçten istenilen sonuç alınmazsa, gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Denetim otoriteleri, bankaların sermaye değerlendirme süreci istenilen sonucu vermezse, zayıflık derecesini belirlemelidir. Bu bağlamda, bankanın risk yönetim ve iç kontrol sistemi güçlendirilmeli, bir sermaye yenileme programı uygulanmalı ve ek sermaye konulmalıdır. Denetim otoriteleri de bütün bu tedbirleri yasal olarak kullanabilmelidir¹⁴⁰.

Denetim süreçleri bankalar için, açık ve şeffaf olmalıdır ve denetim programlarının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Denetim otoriteleri değerlendirme sürecindeki beklentilerini bankalara iletmelidir ve bu beklentileri yürürlüğe koyabilecek yasal bir güce sahip olmalıdır.¹⁴¹

2.5.2.3. Denetim Otoritesinin Yaptırım Gücü - 3.Prensip

Prensip 3: Denetim Otoritesinin Yaptırım Gücü

Denetim otoriteleri, bankaların asgari yükümlüğünün üzerinde sermaye bulunduracak ve asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunacak güce sahip olmalıdır. Bu prensip kapsamında ilave sermaye

¹⁴⁰ BDDK, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, 5.

¹⁴¹ BDDK http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, 26-27.

bulundurulmasının denetim otoritesince istenmesinin altında yatan nedenler ise şöyledir¹⁴²:

- Rekabetçiliğin devamı,
- Normal çalışma koşullarında yeterlilik oranındaki dalgalanmalar,
- Acilen ihtiyaç duyulduğunda veya fon temini için piyasa koşullarının elverişli olmadığı durumlarda yeni sermaye sağlamanın maliyeti,
- Asgari sermaye seviyesinin altına düşülmesi nedeniyle yaşanabilecek olumsuzluklar ve yaptırımlar,
- Birinci yapısal blok kapsamında dikkate alınmayan banka spesifik riskleri veya makroekonomik faktörler.

2.5.2.4. Denetim Otoritesinin Erken Müdahale Gücü - 4.Prensip

Prensip 4: Denetim Otoritesinin Erken Müdahale Gücü;

“Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir. Bu hallerde resmi otorite, bankayı yakın izlemeye alabilir, bankadan risklerini ve sermayesini değerlendirme sürecini iyileştirmesini isteyebilir, bankadan yeniden sermayelendirme planı sunmasını isteyebilir, bankanın bazı faaliyetlerine sınırlama getirebilir, temettü ödemelerini kısıtlayabilir ve üst yönetimin ve/veya yönetim kurulunun değiştirilmesini isteyebilir.¹⁴³

2.5.3. Üçüncü Yapısal Blok

Üçüncü yapısal blok, birinci blokta yer alan asgari sermaye yeterliliği yükümlülükleri ile ikinci yapısal blokta yer alan denetimsel gözden geçirme sürecini kapsar. Üçüncü yapısal bloğun amacı, piyasanın önemli ve temel bilgilerine erişmeyi sağlamaktır. Bu yolla kamu bilgilendirilerek piyasa disiplini sağlanmaktadır¹⁴⁴.

¹⁴² Murat Mazıbaş, 2004, “Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): Denetimsel Gözden Geçirme”, BDDK Yayınları, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx (28.02.2011) ,s.22-23.

¹⁴³ BDDK, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, 8.

¹⁴⁴ Mazıbaş, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, 7.

Sürekli değişen ve güncellenen finansal ve diğer bilgilerin, bankalar tarafından kamuya açıklanması gerekmektedir. Böylece mevduat sahiplerinin, yatırımcıların ve diğer kişilerin finansal kararları belirlenmektedir Aynı zamanda kuruluşların risklerini doğru bir şekilde değerlendirmesi sağlanmaktadır¹⁴⁵.

Üçüncü yapısal blokta, bilgilendirme yapılacak olan konular, altışar aylık dönemler halinde yapılacaktır ancak bunun istisnaları aşağıda açıklanmıştır¹⁴⁶ ;

- Yıllık bazda açıklanacak olan bilgiler, bankanın risk yönetimi ve politikaları, muhasebe sistemleri ve tanımlamaları hakkında nitel bilgilerdir.
- Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar ile diğer bankalar ve bunların bankacılık iştiraklerinin ana sermayeleri, toplam sermaye yeterlilik oranları ve bileşenleri üçer aylık dönemler halinde açıklanacaktır.
- Hızlı değişim gösteren riskler veya diğer hususlarla ilgili bilgileri banka üçer aylık dönemler halinde açıklayacaktır.

Üçüncü yapısal blok kapsamında, açıklanması gereken konular şöyledir¹⁴⁷:

- **Sermaye Yapısı:** Bir banka, sermaye yapısı, kapsamı ve araçlarının özelliklerini özet bilgi halinde vermelidir. Bunun yanında kredi kayıpları ve diğer piyasa kayıpları hakkında da bilgi vermesi gerekir. Bu bilgilendirme, kuruluşların kayıpları karşılamak ve sermayedeki sağlamlığı sağlamak için gerçekleştirilir. Bütün bunlara ek olarak açıklaması gereken diğer konular da aktif ve pasif değerlemeleri, karşılıkları ve gelir kaynağı ve muhasebe standartlarıdır. Bu

¹⁴⁵ TSPAKB, a.g.e., s.7.

¹⁴⁶ Coşkun Küçüközmen, “Basel-II Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini”, BDDK, 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1244Pillar3-TR.pdf> (28.02.2011), s.17.

¹⁴⁷ TBB, “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, (E.T.:28.02.2011), s.6 2000, Erişim: http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=BIS&Sect=3.1

bilgilerin açıklanmasının önemi ise bankanın finansal tablolarının değerlendirilmesidir.

- **Risk Üstlenimi:** Bankaların risk profilleri yaşamdaki hızlı değişimlerle paralellik göstermektedir. Bu sebeple, piyasadaki değişimleri yansıtan riskler konusunda bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede bankalar risklerine göre nitel ve nicel açıklama yapmalıdırlar. Bankaların risk profilleri, bu kuruluşların finansal durumlarını ve gelirlerini değişen piyasa koşullarına karşı duyarlı olması bakımından önemlidir. Finansal kuruluşlar, her risk için o riskin boyutunu ve kapsamını yansıtacak olan yönetim stratejilerinin ve durum verilerini açıklamak durumundadır. Geçmiş yılların bilgileri de karşılaştırılmalı analiz yapılarak verilmelidir.
- **Sermaye Yeterliliği:** Bir banka, risk temelli sermaye oranlarını ve yerine getirmek zorunda olduğu herhangi bir sermaye standardını Basel II'nin raporunda yer aldığı yöntemlere göre açıklamak zorundadır. Bu açıklamanın, bankanın mevcut sermaye durumunu bütün riskleri karşılayıp karşılayamadığını içeren bir bilgilendirme olması gerekmektedir. Banka, sermaye yeterliliği için uyguladığı iç süreci de açıklamalıdır. Bilgilendirmenin amacı, gelecekte oluşabilecek dalgalanmaların üstesinden gelebilmek ve sermaye yeterliliği yönetimi ile diğer risk yönetimi süreçlerinin birbiriyle olan bağlantılarını görüntüleyebilmektir.

2.6. Basel I Ve Basel II Uzlaşlarının Farklılıkları

Basel I uzlaşısı yayınlandıktan sonra birçok ülke tarafından uygulamaya konulmuş ve uluslararası arenada finansal bütünlüğü sağlayan bir standart olmuştur. Ancak zamanla yeniliklere adapte olamaması ve belirli katı kurallara bağlı olması standardın yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda Basel I'deki eksiklikleri giderecek yeni bir standart oluşturulmuştur. Basel II olarak adlandırılan bu standart eskisine oranla riske çok daha fazla duyarlıdır. Bu iki standart arasındaki farklılıkların ana başlıkları şöyledir¹⁴⁸:

¹⁴⁸ BDDK, a.g.m., 3.

- Basel II, bankaların kendisini değerlendirme sürecinde bankacılık denetim otoritesinin görevlendirilmesini ve sermaye yeterliliklerini kendilerinin belirlemesini istemektedirler.
- Basel I’de minimum sermaye yeterliliğine vurgu yapılırken, Basel II’de minimum sermaye yeterliliği yanında gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine dikkat çekilmiştir.
- Eski uzlaşıda sermaye zorunluluğu kredi ve piyasa risklerinde varken, yeni uzlaşıda ise bu risklere operasyonel risk eklenmiştir.
- “Klp kuralı” , Basel I’in kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD lkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanır. Bu kural, Basel II’nin uygulamaya geçmesi ile kaldırılmıştır.
- Basel I’de tek bir risk ölçüm yöntemi kullanırken Basel II ‘de her bir risk için alternatif yöntemler kullanılır. Bunun yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerini kullanmaları da teşvik edilmektedir.
- Basel I’de yer alan ve Basel II kapsamında olan, yeni uzlaşıya özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunlu hale getirilmiştir.
- Kredi riski, krediyi alan tarafın derecelendirmesi ile belirlenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ

3.1. Türk Bankacılık Sisteminde Basel II' ye Uyum Çalışmaları

Kredi riski bazında hesaplanan sermaye yeterliliği ortaya çıktığı 1988 yılından beri gelişim dönemlerinden geçmiştir. Bankacılık sektörü Dünyada finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerden, risk yönetimi yaklaşımlarına, yeni finansal araçlardan, gözetim uygulamalarına dek önemli değişimler geçirmiştir. Bankacılık sektöründe meydana gelen bu değişim sürecinde hem kredi hem de piyasa riski daha karmaşık bir hal almış, bankacılık kayıtlarında operasyon riski ve likidite riski gibi Basel I uzlaşısı kapsamında olmayan risklerde önem kazanmıştır. Bu durum mevcut uzlaşuya göre hesaplanan sermaye oranının her zaman bankanın finansal durumunun iyi bir göstergesi olmaması sonucunu doğurmuştur.¹⁴⁹

Basel I uzlaşısında meydana gelen bu gelişmelerle kapsamı ve uygulama alanı bankacılıkta yaşanan değişime paralel olarak mevcut uzlaşının da dönüşüm geçirmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple Haziran 1999 tarihinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından Yeni Sermaye Yeterliliği adı altında bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapor da yer alan açıklamalar üç başlık altında toplanmıştır.¹⁵⁰

i) 1988 kurallarını geliştirme ve genişletmeyi amaçlayan asgari sermaye gerekleri: Bankaların asgari sermaye gereklerinin hesaplanmasında kullanılan kredileri ve taahhütleri için mevcut olan risk ağırlıklandırılması değiştirilmiştir.

¹⁴⁹ Değirmenci, a.g.e., 36.

¹⁵⁰ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Basel, Haziran 1999, (Çevrimiçi)
http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=Basel&Sect=3.1, (29.02.2011).

ii) Kurumların sermaye yeterliliğinin ölçümü ve iç denetimi: Komite, sermaye durumu risk yapısı ile uyumlu olmayan bankalara denetimsel müdahale konusunda aceleci davranılmaması gerektiğini düşünmektedir.

iii) Güvenli ve etkin bankacılığın uygulanabilmesi, şeffaflığın güçlendirilebilmesi için piyasa disiplininin etkin kullanımı: Kurumların riskleri arzu edilen yapının dışına çıkmaya başladığında piyasanın kendi bağına sinyal verilmesini sağlamak üzere daha şeffaf bir ortamın sağlanması arzulanmaktadır.

3.2. Türk Bankacılık Sisteminin Basel II' ye Geçiş Süreci

Türk bankacılık sisteminin Basel II'ye geçiş sürecinde sektörde bulunanların aşağıdaki hususları dikkate almasında fayda olacağı düşünülmektedir.¹⁵¹

- Basel II, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından hem fırsat yaratmak hem de gösterilen çabaların bu sistem için boşa gitmemesi demektir.
- Gelişmiş ülkelerin önerileriyle ortaya çıkarılıp uygulanan Basel II, bir uzlaşım metni olduğundan için ülkeler için geçiş bir maliyeti içermektedir.
- Avrupa Birliği'nin yeni yönergesi "konsolidasyon yapan denetim otoritesi" kavramını gündeme getirmektir. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin büyük bankaları ileri düzey yaklaşımlar için kendi ülkesinden onay alabilmektedir ve bu durum ülkemiz açısından önemli olabilir. Dolayısıyla ana ülke (home) ev sahibi ülke (host) arasındaki ilişkiler konusuna ağırlık verilmelidir.
- Sektörde bulunan ulusal bankaların bir kısmının standart yaklaşımları uygulamaya başlayacakları öngörülmektedir. İleri düzey yaklaşımların ise veri kısıtlamaları olduğu bilinmektedir. Basel II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılabilmesi için, ülkemizde standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan ve kayıt dışı sektörün varlığı ile eksik verilerin

¹⁵¹ Yayla ve Kaya, a.g.m.

oluşturduğu bankaların 2- 3 yıldır kullandıkları mevcut “skoring” sistemleri düşünölmelidir.¹⁵²

- Basel II uygulandığı sürece finansal sektörün istikrarlı olmasını sağlayacaktır ancak finansal suçları, yolsuzlukları ve bankaların iflaslarına tek başına yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla Basel II dışında daha gelişmiş bir sistemin geliştirilmesi gerekebilir.
- Kısa vadede, bankaların birinci yapısal bloktaki hesaplamalardaki karmaşıklığı ve ileri düzey veri standartlarını kullanması sıkıntılara yol açabilmektedir. Ancak bütün bu sorunlara rağmen Basel II’ye geçiş sürecinde kararlı davranan bankacılık sektörünün uzun vadede olumlu sonuçlar doğuracağı beklenmektedir. Birinci yapısal bloğun karmaşık olması ve bu uzlaşının kullanılması isteği ikinci ve üçüncü yapısal bloğunda kullanılmasının önemini arttırmıştır. Bu bölümler risk yönetimini ve piyasa disiplini teşvik etmektedir. Söz konusu yapısal bölümler nitel kriterleri açıkladığı için Türkiye gibi gelişmekte olan ölkeler açısından finansal istikrara katkıda bulunabileceği düşünölmektedir.
- Ulusal tercihlerin ve diğer konuların otoriter birileri tarafından ve sektörde tartışılarak veriliyor olması geçiş sürecinin başarısını olumlu kılacaktır. Basel II’nin öngördüğü parametre tahmininde ölkedeki bankacılık sektörü esaslarına göre tercihler veya “kalibrasyonlar” yapılması gerekebilmektedir.
- Türkiye’de bankacılık sektörü Basel II uzlaşısının sunduğu kredi riski ölçümlerini mutlaka kullanmalıdır. Ayrıca makro ekonomik riskler, likidite riski, iş alanı riski, jeo-politik riskler gibi hususlar Türk bankacılık sektöründe önemli bir yer tutmaktadır.
- Dünya bankalarının ve IMF’nin sektör değerlendirme raporlarında Basel II’nin uygulanmaması durumunda olumsuz bir değerlendirme yapması beklenmeyebilir. Ölkelere Basel II’ye geçeceklerini bildirdikten sonra

¹⁵² Hasan Candan, “Risk Based Capital in Turkey”, (İstanbul: Risk Management Workshop Turkey, , 2005).

yapacakları çalışmalar ve Yeni uzlaşının yürütülmesi ile bir sonraki sektör değerlendirme programlarında skor verilecektir. Bu durumdan dolayı erken ve hazırlıksız geçenler yüksek maliyetten sektör dışında tüm ülke ekonomileri de etkilenecektir.¹⁵³

- Bankacılık sektörü taleplerine, kapasitesine ve BDDK'nın hazırlanma sürecine göre Basel II'ye geçen ülkelerin geçiş zamanlarını doğru seçmeleri gerekmektedir. Çünkü erken geçiş ulusal bankaları ve BDDK'yı zorlayabilir. Ancak yabancı bankalar bu durumu pek önemsememektedir. Onlar ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda pek isteklidirler. Yabancı bankaların erken geçişine hazırlıklı olmak için sektörün BDDK'nın insan kaynaklarına ve bilgi teknolojilerine yatırım yapmayı daha önceden planlaması veya yapması gerekmektedir. Özellikle IRB yaklaşımlarının onayının BDDK açısından ciddi çaba gerektiren alan olması beklenmektedir.
- Bankacılık sektörü sürekli değişim ve gelişim gösteren bir sektör olduğu ve her geçen dönem yeni bir uygulama geliştirildiği için Basel II'nin kullanılması tercih meselesidir. Gelişmekte olan ülkeler açısından bazı güçlükleri içerisinde barındırır ve maliyetli bir sistemdir. Eğer uyum sağlanmazsa yüksek maliyeti gözden çıkarmak gerekebilecektir.
- TCMB Risk Merkezi, Kredi Kayıt Bürosu, KOSGEB ve diğer veri tabanlarının Basel II çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği düşünülmelidir.
- Bankacılık sektörünün Basel II'ye geçişlerinin zamanlamasını hassas bir dengeye oturtması gerekmektedir. Erken geçişlerde ve yetersiz uygulamalarda ileride yapılacak FSAP değerlendirmelerinde Türkiye'yi olumsuz etkileyebilir. Ama geç kalınmasında da uluslararası finans sistemindeki maliyeti arttıracaktır. Ancak uluslar arası derecelendirme kuruluşlarının Basel II'nin uygulanmadığını nasıl dikkate alacakları belirsizdir.

¹⁵³ Errol Kruger, "Basel II Implementation in South Africa: Practicalities", İstanbul: Risk Management Workshop Turkey, 2005.

- Paralel hesaplamalardan önceki bir yılın pilot uygulama olarak seçilmesinin nedeni Basel II'ye geçişlerin daha sorunsuz bir geçiş olmasını sağlamaktır.

3.3. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemi İçin Önemi

Basel II ile beraber küresel ekonominin finans sektöründe, çok önemli bir değişim süreci başlamıştır. Basel II standartlarının uygulanmasıyla; ikili ilişkilerin ve subjektif değerlendirmelerin yoğun bir şekilde yapıldığı serbest bankacılık sisteminden vazgeçilmekte, bunun yerine, daha objektif kriterlerin kullanıldığı bir kredilendirme ve bankacılık sistemi gelmektedir.

Basel II kriterlerinin bankaların özellikle kredi verme kriterlerini zorlaştırmakta ve teminat konusunda işletmelere ağır koşullar getirmektedir. Bu koşulları yerine getirebilen firmalar daha kolay ve daha düşük faizle kredi kullanabilme imkanı elde edeceklerdir. Banka tarafından sunulan koşulları yerine getirmekte zorlanan firmalarsa krediyi daha yüksek faizle ve daha fazla teminatla alabileceklerdir. Basel II kriterlerinin bankacılık ve kredi verme tekniklerinde ülkemizde ve dünyada köklü bir değişime sebep olması dolayısıyla da bu kurallara adapte olamayan bankalarında kredi verme konusunda sıkıntı yaşayacakları bilinmektedir Ayrıca Basel II kriterlerine uyum sağlayamayan bankalardan kredi kullanan kişi ya da işletmelerin de kredi kullanma imkânları daralacaktır. Bu durum bankaların müşteri portföyünü de etkileyecektir.¹⁵⁴

Basel II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel II hükümlerini uygulamamanın, Basel II ile ortaya çıkması olası olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel II'ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir. Basel II ile beklenen başlıca faydalar şunlardır:¹⁵⁵

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması
- Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması

¹⁵⁴ İbrahim Arslan, BASEL Kriterleri Ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN.%20%C4%B0BRAH%C4%B0M.pdf

¹⁵⁵ Murat Beşinci, "Basel Kriterleri, Basel II'nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:45, Kasım-Aralık 2005, s.22- 32.

3.4. Basel II Çerçevesinde Türkiye’de Yürütülen Çalışmalar

Basel II çerçevesinde Türkiye’de yürütülen çalışmalar birinci yerel etki çalışması, ikinci yerel etki çalışması, birinci anket çalışmasının sonuçları, ikinci anket çalışmasının sonuçları şeklinde anlatılmaktadır.

3.4.1. Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR)

BDDK bünyesinde 2002 yılından bu yana, uluslararası gelişmelere paralel olarak Basel II kurallarının Türk bankacılık sistemine uyumu ve yaratabileceği muhtemel sorunların ortadan kaldırılması için bir takım çalışmalar yürütülmektedir. Bütün bu çalışmalar aslında Türk bankacılık sisteminin Basel II’ye geçişlerini kolaylaştırmaktır. Başka bir deyişle, uzlaşya ait altyapı gerekliliklerini (risk yönetimi sistemlerini, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe, bilgi sistemleri, v.b.) uluslararası gelişmeler ışığında ülkemizde de oluşturmaktır. Bu sayede bankacılık sektöründeki faaliyeti ve rekabeti arttıracak beklentisi vardır. Bu da ülkemiz bankacılık sektörünü Basel II’ye geçiş yapması için yönlendirmektedir. Bu amaçla Eylül 2002 ‘den itibaren Basel II ile getirilen hükümlerin banka sermaye gereklilikleri üzerine muhtemel etkileri çerçevesinde çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Muhtemel etkilerin hangi yönde olacağı ve Türk bankacıları tarafından hükümlerin nasıl algılanacağı durumuyla ilgili olarak altı bankanın katılımının sağlandığı 3. Sayısal Etki Çalışması (OIS-3) yapılmıştır. OIS-3’te ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda Temmuz 2003’te bu kez aktif büyüklüğü açısından sektörün %95’ni oluşturan 23 bankanın katılmasıyla yerel bir etki çalışması düzenlenmiştir. Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışmasının kullandığı genel bir yöntem vardır. Bu yöntem, çalışmaya katılan bankaların sermaye yeterlilik oranlarıyla ilgili düzenlemelerin gereği olarak oluşturdukları sistematik araçlar yoluyla, sermaye yeterliliğine ilişkin Basel II hükümlerinin gereği ve bankaların bu hükümlere uyumunu içeren istatistiki bilgilere ulaşmaktır.¹⁵⁶

QIS-TR çalışması Basel II’nin muhtemel etkilerini statik bir portföy için ölçen bir çalışma olmuştur. Ancak, bankaların portföy değişiklikleri ile diğer sebeplere bağlı değişiklikleri ki bunlardan bazıları, makro iktisadi gelişmeler ve düzenlemelerde, tüketici tercihlerinde, bankaların kredilendirme davranışlarındaki

¹⁵⁶ BDDK, a.g.e., 17.

değişikliklerdir. Muhtemel senaryolar altında değerlendirilerek sermaye yeterliliği analiz edilmiştir. Senaryo analizlerinin sonuçları değerlendirildiğinde, portföylere ilişkin artışların sermaye yeterliliğini sınırlı seviyede azalttığını, buna rağmen oranın %8'in oldukça üzerinde kalmaya devam ettiğini ortaya çıkarmıştır. Yabancı para kamu menkul kıymetlerindeki artışın önem arz ettiği, ülkemiz Hazinesine ait yabancı para derecelendirme notunun BBB veya daha iyi olması durumunda sermaye yükümlülüğünün önemli ölçüde azalacağı ve derecelendirilmemiş şirketlerin ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryoların sermaye yeterliliğini önemli düzeyde etkilemeyeceği değerlendirilmiştir.¹⁵⁷

Bankalarımızın sayısal etki çalışmaları ile elde edilen sonuçlar incelendiğinde sermaye yeterliliği seviyesinin hâlihazırda yüksek olması, sayısal etki çalışmalarının yürütülmesi ile oluşacak sermaye yeterliliğinin düşüşünü sağlayamayacaktır. Bu çalışmalar ancak asgari seviyenin oldukça üzerinde kalacağını göstermektedir.¹⁵⁸

3.4.2. İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2)

Bu çalışma 16 Temmuz 2007 tarihinde CRD Basel II hükümlerinin banka sermaye yeterliliği üzerine muhtemel etkilerini ölçmek için BDDK tarafından hazırlanmıştır. Bankacılık sektörünün büyük bir çoğunluğunu temsil eden 23 bankanın katılımıyla gerçekleşmiş bir çalışmadır.

İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışmasına katılan tüm bankalar için Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin mevcut yaklaşım ile hesaplanan Sermaye Yeterliliği Rasyosu % 19,3'dur. Sermaye Gereksinimi Yönergesi / Basel-2 kapsamında hesaplanan oran 5,6 puan azalarak 13,68'e gerilemiştir. Hesaplanan rasyonun % 8'in üzerinde olması, sektörde mevcut konsolide sermaye tutarının Sermaye Gereksinimi Yönergesi / Basel-2 kapsamında hesaplanan sermaye yükümlülüklerini karşılayacak seviyede olduğunu, dolayısıyla sektörün ek bir sermayeye gerek duymadığı sonucuna varılır. Diğer taraftan, katılımcı bankaların

¹⁵⁷ Ersin Özince, "Finansal İstikrar, Basel-II ve Bankalar Açısından Etkileri", s:4

¹⁵⁸ Ahmet Şirin, "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel-II ve Finansal İstikrar", *TCMB Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı*, İstanbul, 2005, s.113.

sermaye yeterliliği rasyoları ortalamalarını, %19,31 seviyesinde tutmaları için 20,753 milyon YTL sermaye artırılması öngörülmektedir.

Söz konusu Sermaye Yeterliliği Rasyosu azalışlarının nedenleri portföyler itibariyle şu şekilde açıklanabilir¹⁵⁹:

- Kamu portföyü ve alım-satım hesaplarından kaynaklanan Sermaye Yeterliliği Rasyosu azalışı, Yabancı Para kamu menkul kıymetlerinin, ülkemizin derecelendirme notuna bağlı olarak, % 100 risk ağırlığı olarak belirlenmesinden;
- Bankaların portföyünden kaynaklanan azalış, risk ağırlıklarının derecelendirme notuna tabi tutulmasından ve teminat olarak alınan Yabancı Para kamu menkul kıymetlerinin % 100 risk ağırlığı olarak belirlenmesinden;
- Kurumsal portföyden kaynaklanan azalış, özellikle teminat olarak alınan Yabancı Para kamu menkul kıymetlerinin % 100 risk ağırlığı olarak belirlenmesinden ve bilanço dışı işlemlere ilişkin kredi dönüşüm oranlarındaki değişimlerden;
- Perakende portföyünden kaynaklanan artış, bu portföydeki ikamet amaçlı gayrimenkul kredilerinin risk ağırlığının % 35'e ve diğer perakende kredilerin risk ağırlığının da % 75'e düşürülmüş olmasından;
- Operasyonel riskten kaynaklanan artış, da bu yükümlülüğün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır.
- İlişkili ortaklıklara yapılan yatırımlar portföyünden kaynaklanan azalış, mali olmayan iştiraklerin belirlenen limitleri aşan kısımlarının sermayeden indirim yapılmasından;

¹⁵⁹ BDDK, (2007) Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2) Değerlendirme Raporu, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, (29.02.2011), s.43.

İki sayısal etki çalışmasında, sermaye yeterlilik oranlarına bakıldığında ne CA ne de SA kapsamında hesaplanan özkaynak tutarları farklıdır. Sermaye yeterlilik oranlarındaki farklılık risk ağırlıklı varlıkların artışından kaynaklanmaktadır. Risk ağırlıklı varlıklar QIS-TR1 çalışmasında %70 civarındayken, QIS-TR2 çalışmasında %42 oranında artış göstermektedir. Sermaye yeterliliği oranı ise QIS-TR1 çalışmasında %28,84'ten %16,87 'ye düşmüştür. QIS-TR 2 çalışmasında da %19,31'den %13,68'e düşmüştür.¹⁶⁰

Bankaların sermaye yeterliliklerinin düşmesindeki neden, kamu portföyü ve alım satım hesaplarındaki yabancı para kamu menkul kıymetlerinin risk ağırlığının %100'e çıkmasıdır. Sektörün sermaye yeterlilik oranına operasyonel riskin eklenmesinden ve kurumsal portföyden dolayı en yüksek negatif katkı sağlanmıştır.

161

3.4.3. Birinci Anket Çalışmasının Sonuçları

Türkiye'de 42 Banka ve 5 Özel Finans Kurumu üzerine yapılan birinci anket çalışması sonuçlarına göre; bankacılık sektörünün büyük çoğunluğu Basel II uyum çalışmalarına başlamıştır. Basel II'ye uyum sürecinde bankaların karşılaştıkları en önemli sorunlar; sistemde altyapı eksikliklerinin mevcut olması, bankaların bütçe kısıtı, veri kısıtları, teknolojik yetersizlikler ve yeterli sayıda nitelikli personelin bulunmamasıdır. Bankalar kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için yasal sermaye ayırma yükümlülüğünü çoğunlukla standart yöntemleri kullanarak karşılamaya başlayacaklardır. Bunun nedeni, standart yöntemlerin uygulanmasının daha kolay olması ve ileri yöntemler için gerekli olan verilerin yeterli olmamasıdır.¹⁶²

Bu anket sonuçlarına göre; kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı sermayeli mevduat bankaları, diğer bankalara göre Basel II'ye uyum sürecinde iyi konumdadır. Büyüklüğü küçük olan özel sermayeli mevduat bankaları ve özel finans kurumları ise Basel II'ye uyum konusunda başlangıç aşamasındadır Tüm gruplar

¹⁶⁰ BDDK, Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2) Değerlendirme Raporu, 2007, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf, (29.02.2011), s.46.

¹⁶¹ DPT, "2007 Katılım Öncesi Ekonomik Programı", Ankara, 2007, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2007.pdf> s. 63, (29.02.2011), s.63.

¹⁶² BDDK, (2005), *Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları*, Araştırma Dairesi, s. 9-10.

aslında bu düzenlemeye geçişlerinde veri problemi yaşamaktadır. Basel II'ye en iyi uyumu yabancı sermayeli bankalar göstermiştir.

Standart yöntem; bankalar için kullanımı yaygın olan bir yaklaşımdır ve kredi riskinin ölçümünde kullanılmaktadır. Bankalar başlangıçta bu yöntemi kullanırken bütün teknik bilgiye sahip olarak başlarlar. Standart yöntemle başlayan bankaların aklında hep ileri düzey yöntemler vardır. Her bankanın veri sistemi ve yapısının hazır olma durumuna göre ileri düzey yöntemleri kullanmak için geçiş tarihi farklılıklar gösterir. Bazı bankalar 1- 6 yıl içerisinde ileri yöntemlere geçeceklerini beyan ederler, bazıları ise (özel finans kurumlarında ve özel sermayeli mevduat bankalarında) 4- 6 yıl arasında değişmektedir. Bu tarih kamu sermayeli mevduat bankalarında ise 1- 10 yıl arasında değişmektedir. Bankalar, gerekli veri alt yapısını oluşturabilmek için yatırımlar yapmışlardır. Bu yatırımların önemli olanları; personel eğitimi, detaylı, kapsamlı proje çalışmaları, danışmanlık hizmeti alımı ve yazılım satın alınması çalışmalarıdır. Özel sermayeli mevduat bankaları ve yabancı sermayeli mevduat bankaları, altyapılarını uygun duruma getirmeden ileri düzey yaklaşımları kullanabilirler. Kamu sermayeli mevduat bankalarının ve özel finans kurumlarının ise, ileri düzey yöntemleri kullanmaları için altyapıları uygun değildir. Bu bankalar, ancak standart yöntem kullanmaya müsait bankalardır.

Kredi riski dışında standart yöntemin kullanıldığı diğer risk operasyonel risktir. Bankalar operasyonel riskte de standart yaklaşımı kullanır. Bu risk için kullandıkları yöntemin hakkında da teknik bilgiye sahiptirler. Kredi riski gibi, bu risk için de kullandıkları standart yaklaşımla başlama fikri içinde aslında bankaların ileride ileri düzey yaklaşımlara geçme planları vardır. İleri düzey yaklaşımlara geçme süreleri, bankaların bazıları 1- 3 yıl içinde, çoğunluğu 4- 6 yıl, bir kısmı 6- 8 ve 8- 10 yılları arasında değişir. Operasyonel risk hesaplamasında bankaların kullandıkları yöntemler farklılaşma gösterebilir. Daha çok temel gösterge yaklaşımı ve standart yaklaşım tercih edilmektedir. İleri ölçüm tekniklerinin kullanımı diğerlerine göre daha az bir ihtimaldir. Banka ve özel finans kurumlarının iş kolları açısından veri alımı kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarının bir kısmında yapılır. Özel finans kurumları ile kalkınma ve yatırım bankaları veri elde etme oranını daha düşük tutmaktadır.

Piyasa riski için ise; bankalar içsel model yaklaşımını kullanmaktadır. Bazı bankalar bu yöntemi kullanırken bazıları 1-2 yıldan az, çoğunluğu 1-2 yıl, bir kısmı da 2-3 yıl, 3-4 yıl ve 4 yıldan uzun sürede geçiş yapacaklarını ifade etmişlerdir. İçsel model kullanan bankalar, yöntemle ilgili teknik bilgiye sahip olduklarını da açıklamışlardır.

3.4.4. İkinci Anket Çalışmasının Sonuçları

İkinci anket çalışması, 50 bankayla çalışmalara başlamıştır. Türkiye'deki birinci anket çalışmasından sonra yapılan ve daha kapsamlı olan ikinci anket çalışması sonuçlarına göre; sektördeki bankaların çoğu Basel II uyum çalışmalarına katılarak bu uygulamayı kapsamlı bir proje olarak ele almışlardır. Basel II'ye uyum sürecinde var olan bankaların çoğu stratejisini ve politikalarını belirlemiş, geçiş süreciyle ilgili yatırımları için bütçe ayırmıştır. Yaptıkları yatırımlar daha çok; yazılım-donanım ve bilgi işletim sistemi konularında olmuştur. Bunlar dışında yatırım yapılması düşünülen diğer kollar; insan kaynağını yetiştirmek ve istihdam sağlamak, banka danışmanlık sistemleri ve veri sistemlerinin geliştirilmesine yönelik yatırımlardır. Bu süreç içinde ortaya çıkan sorunlar ise; temerrüt olasılıkları ve temerrüt tutarı ile ilgili verilerdir. Bu sorunlardan başka beliren sorunlar ise; Basel II'nin tam olarak anlaşılabilmesi, bankaların bütçe kısıtı, teknoloji düzeyi ve nitelikli uzman personelin deneyimsiz olmasıdır. Türkiye'nin Basel II'ye geçtiği 01.01.2007 tarihi ile çoğu banka kredi, operasyonel ve piyasa risklerini, standart yöntemle hesaplayacaklarını bildirmişlerdir.¹⁶³

Sektördeki bankaların çoğunluğu Basel II çalışmalarına başlamıştır. Uyum sürecinde ise kamu sermayeli bankalar ile büyük ölçekli özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar diğer bankalara göre daha ileri seviyededir. Özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar süreci kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Basel II çalışmalarına başlayan bankaların en büyük problemi; veri sıkıntısı yaşamalarıdır. İleri düzey yaklaşımları kullanacak olan bankalar, yabancı sermayeli bankalar ve sektörde önemli bir paya sahip özel sermayeli bankalardır. Bu bankalar dışındaki bankalar ise standart yaklaşımı kullanmayı uygun bulmuşlardır.

¹⁶³ BDDK, a.g.e., 10-60.

İkinci anket çalışmasında birinci anket çalışmasında olduğu gibi kredi riskini standart yöntemle hesaplamayı planlamaktadırlar. Sektördeki bankaların tamamına yakını, bu yaklaşımla ilgili teknik bilgiye sahiptirler. Basel II uygulamasına standart yöntem kullanarak başlayacak olan bankalar ileri düzey yöntemlere geçmeyi de planlamaktadırlar. Sektörde bulunan bütün bankaların yarısına yakını ileri yöntem kullanımı için gerekli altyapı süresinin 2 yıl olmasını öngörmüşlerdir. İleri düzeye geçmek isteyen bankaların yatırımları ise eğitim, danışmanlık ve veri alt yapısının geliştirilmesi yönünde olmuştur.

Operasyonel risk hesaplamasında bankalar, kredi riskinde olduğu gibi standart yöntem kullanırlar. Özel sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar, ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı düşünmektedir. Bankaların yine tamamına yakını operasyonel risk için kullanacağı yöntemin gerektirdiği teknik bilgiye sahiptir. Sektördeki bankaların tümüne yakını ileri yönteme geçmeyi planlamaktadır

Basel II kriterlerinin son özelliği olan piyasa riski konusunda birinci anket çalışmasındaki gibi sektördeki bankaların çoğu içsel model kullanmaktadır. İçsel model ile ilgili teknik bilgilere de sahiptirler. Kamu ve özel sermayeli bankalar da 3 yıl içinde hesaplamalarında içsel modellemeyi kullanacaklardır.

Günümüzde hem mikro ölçekli ekonomiler hem de ülkelerin ekonomi politikaları sadece uluslararası finansal faaliyetlerle yakından bağlantılıdır. Bu yüzden Basel II uzlaşısının bütün bu süreçte var olanların üzerinde etkileyici bir tarafı vardır. Bu uygulama bankacılık denetim otoritelerini, bankaları, iş ilişkisi içinde olan herkesi ve ülke ekonomilerini etkilemektedir. Basel II'nin aslında en önemli etki alanı küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir. Bunun nedeni, bu büyüklükteki işletmelerin ülke ekonomileri açısından kritik bir konumda bulunması ve Basel II 'de yer alan bazı avantajlı uygulamaları diğer şirketlere göre daha zor gerçekleştirmesidir.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Ayhan Yüksel, "Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", BDDK, Araştırma Raporları2005/4, 2005, s.13.

3.5. Basel II'nin Ekonomik Etkileri

Basel II'nin gelişmekte olan ÷lkelerin ekonomileri üzerine ve global piyasalar üzerine etkisi ayrı ayrı anlatılmaktadır.

3.5.1. Gelişmekte Olan Ekonomiler Üzerindeki Etkisi

Basel II gelişmiş ÷lkelerin deneyimleri üzerine oluşturulmuş bir düzenleme standardıdır. Öncelikle G- 10 ÷lkelerindeki uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel II'yi uygulamaya koymaları hedeflenmektedir. Gelişmiş ÷lkelerin uluslararası bankalarının Basel II'ye geçmesiyle beraber, küresel finans sektöründe bir takım değişimlerin gerçekleşmesi ve bu değişimlerin, gelişmekte olan piyasaları etkilemesi beklenmektedir.¹⁶⁵

Basel II ile birlikte gelişmekte olan ÷lkelerin risk faktörlerinin, bu ÷lkelere açılacak kredilerin maliyetlerini artırmasına kesin gözüyle bakılmakta olup yurt dışından sürekli borçlanma ihtiyacı bulunan ve büyüme ümitlerini büyük ölçüde dış kaynaklı finansmana bağlayan ÷lkeler için keyifsiz bir durum ortaya çıkarmaktadır.¹⁶⁶ Basel II uygulamasının eleştirilecek tarafı burada gelişmekte olan ÷lke piyasalarının rekabet gücünü azaltmasına yol açmasıdır.¹⁶⁷

Basel II Sermaye Uzlaşısı ile OECD üyesi ÷lkelere tanınan avantajın kaldırılmasıyla OECD üyesi olup notu düşük olanlar açısından bu önemli avantaj kaybedilmiş olacakken, OECD üyesi olmayan yüksek notlu ÷lkeler değişiklikten yararlanabilecektir. Uluslararası bankaların ile gelişmekte olan ÷lkelerin bankaları Basel II'ye geçtiklerinde farklı yaklaşımları kullanabileceklerdir. Uluslararası bankalar az sermaye gerektiren ileri risk ölçüm tekniklerini benimseyeceklerini, gelişmekte olan ÷lkelerin ise belirli bir süre standart yaklaşımları kullanacaklarından rekabet etmelerinin zorlanacağını ayrıca uluslararası bankaların gelişmekte olan ÷lkelere göre baskın bir konsolidasyon süreci yaşayacağı öngörülmüştür. Metzger,

¹⁶⁵ Yayla ve Kaya, a.g.m.

¹⁶⁶ Mustafa Bartın, *Basel II'nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri*", Active Academy, 18 Ekim 2003, s.3.

¹⁶⁷ Robert Bailey, *Basel II and Development Countries: Understanding The Implications*, (Development Studies Institute, 2005), p.7.

Sermaye Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkelerin uluslararası piyasalardan aldığı krediler üzerindeki etkisini üç başlık altında ifade etmiştir.¹⁶⁸

a. Fiyat Etkisi: Derecelendirme notu düşük olan kredi müşterileri için bankalar daha fazla sermayeye ihtiyaç duyarlar bu da borçlanma maliyetlerini artırır. Derecelendirme notu daha yüksek olan borçlu kişilerin daha düşük faizle kredi bulmaları ancak kredi piyasalarının rekabetle çalışması ile mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerin fonlarının faizlerinin yükselmesi beklenen bir durumdur.

b. Yapısal Etki: Uluslararası bankalar yüksek derecelendirme notuna sahip ülkelere ve müşterilere daha fazla yönelir ve bu yönelmeyle birlikte müşterilere sunulmuş olan kredi arzının ve kredi çarpanının artması beklenir.

c. Miktar Etkisi: Kredi arz eğrisinin esnek olduğu varsayılırsa, Basel II'nin düşük dereceli müşterilere sunulan kredi arzını düşüreceği beklenir. Basel II'nin gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasaları üzerine etkilerini Metzger şu şekillerde açıklamıştır:

i - Yapısal Etki: Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankalar içsel derecelendirme yaklaşımına kolayca geçebileceklerinden yüksek derecelendirme notuna sahip müşterilere hizmet ederler. Ulusal bankalar ise standart yaklaşımları kullanarak daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilere yoğunlaşacak ve daha düşük karla çalışacaklardır. Bu durumda firmalar da içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bankalara yönlenecek ve daha düşük faizle borçlanma yoluna gideceklerdir. Böylece, yapısal etki kaynakları etkin dağılıma hizmet edecektir.

ii - Yerine Geçme (Displacement) Etkisi: Uluslararası bankaların, gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarındaki etkisini arttıracığı ve ulusal bankaların da yerini alacağı durumudur. Uluslararası bankaların yerine geçme süreci yüksek karla ve daha rekabetçi yapısıyla içsel derecelendirme yaklaşımını benimsemesiyle başlar.

¹⁶⁸ Martina Metzger, "Basel II: Benefits for Developing Countries", BIF Working Papers on Financial Markets, no:2, 2004.

3.5.2. Basel II' nin Global Piyasalar Üzerine Olası Etkisi

Bankalara yeni maliyetler yüklenmekte, daha etkin risk yönetimi gerçekleştirme ve uluslararası piyasalarda güvenli bankacılık faaliyetlerinde bulunma gibi görevler yüklenmektedir.

Tablo 3.1. Yeni Sermaye Düzenlemesinin Beklenen Etkileri ve Getireceği Maliyetler

Yeni Sermaye Düzenlemesinin Beklenen Etkileri	Getireceği Maliyetler
Sermaye ihtiyacı azalacaktır.	Kamuoyuna bilgilendirme ihtiyacı ve maliyeti artacaktır.
Risk yönetimi daha iyi olacaktır.	Gerekli sistemlerin kurulması ve işlevi için bir maliyet söz konusu olacaktır.
Düzenleyici otorite ile daha iyi ilişkiler geliştirilecektir.	Gerekli verilerin toplanmasının maliyeti devam edecektir.
Piyasa ve kredi kurumları arasındaki ilişki iyileşecektir.	Sistemlerin ve personelin çalışması için gerekli maliyetler devam edecektir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, **FS Regulatory Alert**, No:1, 2001 den TBB Araştırma Grubu, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, s. 11.

Dünyadaki birçok bankanın da üyesi olduğu IIF (Institute of International Finance) tarafından yeni düzenlemenin global piyasalara etkisi aşağıdaki gibi incelenmiştir;¹⁶⁹

- Uluslararası bilgi kaynaklarına olan güvenin artması (örneğin; derecelendirme kuruluşları, ihracat kredi birlikleri vb.) yerel sermaye piyasalarının genişlemesine ve derinleşmesine olanak verecektir.
- Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artmasıyla daha etkin hale gelecektir. Borçlu ve kredi kalitesine verilen önemin artması ile finansal kurumlarda kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini sağlayacaktır.

¹⁶⁹ Kaan Evren Bolgün, "Ticari Bankalarda Riske Maruz Değer Yönetimi ile Ölçülen Piyasa Riskinin Banka Stratejilerine Etkisi," (*Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, 2002), s.119.

- Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olacaktır.

Basel II uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerinde de etkileri farklı olacaktır. Bu çerçevede sürdürülen tartışmalar ve yapılan değerlendirmeler şu şekildedir:¹⁷⁰

- Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar elde edeceği görüşü dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerde, bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kullanılmasının gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi vermeyeceği düşünülmektedir.
- Basel II'nin global piyasalara olan etkisi bankaların daha kapsamlı kamuoyu bilgilendirmesi yapmasını sağlayacaktır. Karmaşık modeller kullanıldığında ise risk verilerine ilişkin kamuoyu bilgilendirilmesi üç aylık dönemler şeklinde olacaktır. Böyle bir tavır, bankaların taşıdıkları riskler ve bunların yönetimi konusunda yapacağı bilgilendirmenin pazarın ve banka hissedarlarının algılamalarını etkileyecektir.
- Hem düzenleyiciler hem de bankalar yeni sermaye düzenlemesini uygulamak ve denetlemek için önemli lojistik ve ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyacaklardır.
- Ev sahibi ülkelerde yerli sermayeye sahip bankalar kredi riski ölçümünde standart yaklaşım kullanırken yabancı bankaların dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımı tercih etmeleri hem ulusal denetim otoritesinin hem de sınır ötesi denetim otoritelerinin denetim işlevinin karmaşıklaşmasına ve otoriteler arası dayanışma işbirliğinin güçleşmesine yol açabilecektir.

¹⁷⁰ TBB Araştırma Grubu, Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, s. 12- 13.

- Birçok ülkede denetim otoriteleri farklı bankalar için banka yönetim yapısını da dikkate alarak banka bazında uygun bir denetim yaklaşımının benimsenmesi (özellikle sermaye yeterliliği konusunda) serbestisine sahip bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu ülkelerdeki bankalar gözetim ve denetim otoritelerinin yeni uygulamayı ne şekilde algılayacakları ve yorumlayacakları, yeni düzenlemedeki koşulların bankaların şube ve iştiraklerine ne şekilde uygulanacağı konularına açıklık getirilmesini beklemektedir.
- Uluslararası bankacılık sistemi için Basel II, denetim otoriteleri ile ilişkilerinin artması, daha iyi kredi risk yönetimi, sermaye ihtiyacının azaltılması ve kredi değerlendirme kurumları tarafından daha iyi algılanma gibi fırsatların yanında yeni sistemlerin kurulması, nitelikli eleman yetiştirme, veri toplama ve sistem geliştirme gibi maliyet gerektiren unsurları da gerekli kılar.¹⁷¹
- Uluslararası faaliyet gösteren bankalar için dahili derecelendirme yaklaşımı ciddi sorunlar yaratabilir. Bu sorunu yaratan şey, dahili derecelendirmeye dayalı geçmişe dönük veri setinin olmamasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde bu sorunun daha da büyük olması büyük sıkıntı yaratır.
- Hükümet notlarının fiili olarak derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletlerinden (ya da merkez bankalarından) olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ekonomik sıkıntı dönemlerinde kredileri sınırlandırabileceği öne sürülmektedir.
- Yeni sermaye düzenlemesinin gelişmekte olan ülkeler açısından önemli etkileri olacağı kaçınılmazdır. Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankaların sermaye gerekleri artacaktır.

¹⁷¹ http://www.riskcenter.com.tr/kredirisk/kredifiles/basel2_3.pdf (04.04.2011).

- Bankaların kendi sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Çünkü Basel Komite bankaların toplam sermayesinin ortalama % 20'si kadarını yeni bir risk türü olarak benimsediği faaliyet risklerine ayırmasını öngörmektedir. Dolayısıyla Basel Komite'nin yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Ancak, Basel Komite söz konusu risklerin yönetiminde bankaların kendi öngördüğü metodolojileri kullanmasının genel olarak sektör bazında bir dengeleme getireceğini beklemektedir.
- Hükümet notları derecelendirme tavanı olarak kullanılır ve bankalar kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletlerinden (ya da merkez bankasından) alacakları yerel para değerlendirme notlarının tanınmaması durumunda ekonomik kriz dönemlerinde kredilerin sınırlandıracağı düşüncesine sahiptirler.
- Standart yaklaşımda kısa vadeli krediler için (3 aydan kısa) öngörülen yararların oldukça sınırlı kaldığı düşünülmektedir.

3.6. Basel II ve Bankacılık Sistemine Etkisi

Basel II'nin, uluslararası ekonomilere ve uluslararası bankacılık sistemine muhtemel etkileri aşağıda belirtilmektedir;¹⁷²

- Uluslararası bankacılık için Basel II sermaye ihtiyacının azaltılması yanında, denetim otoriteleri ile olan ilişkilerinin artmasını, kredi değerlendirme kurumları tarafından dahi iyi algılanma, daha iyi risk yönetimi gibi bir takım yenilikler getirmiştir. Bunların dışında da sistemlerin kurulması, veri toplama, sistem geliştirme ve nitelikli eleman yetiştirme gibi maliyetli faaliyetleri de düzenlemiştir.
- Basel II, birçok ülkenin yasal süreçlerinde değişiklikler yapılmasını gerektirecektir. Denetim otoriteleri, söz konusu değişikliklerin kapsamını,

¹⁷² Hasan Sezer, "Basel II'nin Kobi'lere Etkileri", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, 2007, s.14.

izlenecek usulleri ve bu değişikliklerin yürürlüğe konulmasında uyulacak süreyi göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaktır.

- Bankaların sermaye yeterlilikleri aktiflerin niteliğine göre belirlendiği için toplam aktifler de bu süreçte genişletilmelidir. Banka aktiflerinin büyümesinin yavaşlaması ve sınırlanması ile kredi arzı daralacaktır. Ekonomik büyümelerini dış kaynaklı finansmana bağlayan gelişmekte olan ülkeler uluslararası para ve sermaye piyasalarından yapacakları borçlanmalarla fon maliyetlerini arttırabilir.
- Basel II'ye yönelik hazırlıkların yapılması ve 2007 yılından itibaren uygulamanın başlatılması, uluslararası mali piyasaların denetimi ve gözetiminde şeffaflığı artırarak fon akımının sağlam temeller üzerinde gerçekleşmesine yol açacaktır. Bu durum, orta ve uzun vadede ulusal ekonomilerde istikrarın sağlanması, güçlü bir mali sistemin yaratılması ve uluslararası piyasalarda yaşanabilecek sistemik finansal risklerin yayılmasının önlenmesi/etkilerinin azaltılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır.
- Ülkeler arasında regülasyon çalışmalarından doğan avantajlar söz konusu olabilecek, bu da rekabet şartlarını etkileyebilecektir.
- Basel I çerçevesinde, ülkelerce temin edilecek kredilerin risk ağırlıklarının hesaplanması ile ilgili olarak, geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı kalkacak ve Basel II standart yaklaşımın uygulanması halinde dış derecelendirme şirketlerinin vereceği derecelendirme notları kullanılacaktır.
- Standart yaklaşımda alınan risk ağırlığı dışsal derecelendirme kuruluşları tarafından borçlulara verilecek olan notlara bağlı olarak belirlenecektir. Bu da bankaların derecelendirme şirketlerine olan taleplerini arttıracak ve konu ile ilgili yeni düzenlemelerin yapılması gerecektir. İşte bu nokta da derecelendirme kuruluşlarının etkin ve sağlıklı işleyebilmesi için, bankacılık

enformasyonu merkezileştirilmelidir. Bu şekilde sektördeki veri akışı da sağlanmış olacaktır.

Tablo 3.2. G10 Ülkelerinde Uygulamaya Geçiş Süreci

ÇARPANLAR	2006	2007	2008	2009
Temel IRB+ IRB Perakende	Paralel Perakende	95%	90%	80%
Gelişmiş IRB	Paralel Uygulama Etki/Çal.	Paralel Uygulam a	90%	80%

Kaynak: Ali Ulvi Sargon, **Basel II Sermaye Uzlaşısı**, T. Halk Bankası Seminer Sunumu,2007,s6

- Sermaye yeterliliği oranı ile ölçülen bankalar sektörün en güçlü ve güvenilir bankalarıdır. Sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip gelişmiş ülke bankaları ile gelişmekte olan ülke bankalarının birleşmeleri ve satın almaları şeklinde konsolidasyon süreci başlayacaktır.
- Sermaye yeterliliğinde aktiflerin farklı risk ağırlıkları ile değerlendirilmesi, bankaları aktif yönetimlerinde yeniden strateji belirlemeye yöneltecektir. Bankaların, riskli aktiflerinin getireceği sermaye yükünü azaltmak amacıyla aktif yatırımlarını, bankacılık hizmetlerini artırmaya ve çeşitlendirmeye yönelmeleri beklenmektedir.
- Uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına geçişi kolay olacaktır. Bu sebeple de mali açıdan kaliteli müşterilere yoğunlaşacaktır. Ulusal bankaların ise gidecekleri yol, standart yaklaşım yöntemlerini kullanarak daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilere hizmet edecektir. Bu da onların yüksek risk ve daha düşük kar marjı ile çalışmalarına neden olacaktır.

Bankalar kullandıkları sistemleri doğru yönlendirme yapılmasıyla sermayelerini etkisiz kılmamak ve karlı operasyonlar gerçekleştirmek için birbirleriyle yarış içinde olacaktır.¹⁷³

Basel II düzenlemeleri, büyük ve küçük banka ayrımı yapmadan tüm bankacılık sektörünü doğrudan etkileyecektir. Bu etki ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmak isteyen tüm bankaların, getirilen yeni düzenlemeleri mevcut yapıya uyarlamaları sürecinde ortaya çıkacaktır. Bu açıdan bakıldığında en önemli etkinin risk derecelendirme sistemlerini, Basel II düzenlemelerine yakınlaştırmak için çaba göstermek ve yüksek maliyetleri gözden çıkarmak gerekecektir. Bankaların kredi portföylerindeki değişme buna bağlı olarak değişen sermaye gereksinimlerinde de değişmeye neden olabilir. Sermaye gereksinimi şirketin istediği kredinin yapısına ve borçlunun yapısına göre değişebilir. Örneğin, yatırım amaçlı şirketlere verilen krediler veya varlık temelli finansman kredileri geri dönülebilirlik oranları yüksek olduğundan kredi portföyünde kalite değişimi olacak ve sermaye gereksinimini azaltacaktır. Bunun tam tersi olan krediler yani riski yüksek, sorunlu krediler ise sermaye gereksinimi arttıracaktır. Başka bir anlatımla, kredi riski için sermaye gereksinimi kredi kalitesi açısından içsel ve dışsal derecelendirmeye dayalı olacaktır. İçsel derecelendirme sonucunda, kredi kayıplarının miktarsal önemini belirleyecek ve krediler bu duruma göre sınıflandırılacak Basel II uygulamaları, büyük kredi veren gelişmiş bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına uygun olduğunu gösterir. Küçük çaplı bankalar ise standart yaklaşımı kullanır. Bu durum mevcut bankalar tarafından ve işletme kredileri açısından iki farklı şekilde yorumlanması söz konusudur. İlk yorum, standart yaklaşımın rekabet sürecinde küçük bankalara kredi kültürü doğru olan büyük bankalara göre işletme kredilerini kullanma açısından avantaj sağlar ancak bununla beraber daha büyük bir sermaye yükümlülüğü altına girmek durumunda kalırlar. İkinci yorum ise, riske karşı duyarlı olan IDD yaklaşımını kullanacak bankaların kredi piyasasındaki rekabet dezavantajına rağmen düşük riskli borçlulara ulaşması sonucunda sermaye gereksinimleri azalır ve karlılıkları artar. Bankalar bu durumda ekonomik sermayenin yeterliliğini sağlamak için kredi portföyü üzerindeki riskleri değerlendirir. Bankalar risk profili kapsamında

¹⁷³ Guido Ravoet, “Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II’nin Genel Değerlendirmesi”, *Activeline Dergisi*, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1893, (04.03.2011).

daha çok bilgiye ihtiyaç duyabilirler. Bütün bu oluşumların ışığında bankaların birçok durumdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Çünkü rekabetçi bir ortam, teminatlar karşılığında kredi kullandırılan bir sektör ve piyasa değişikliklerinin çok olduğu bir dünya Basel’de yer alan düzenlemelerden etkilenecektir. Farklı bir anlatımla, Basel II düzenlemeleri, bankaların zayıf ve güçlü yönlerini değiştirecektir. Bu düzenlemenin bankacılık sektörüne ikinci etkisi ise, birleşme ve devralma faaliyetlerinin artabileceği şeklindedir. Basel II’deki mevcut düzenlemelerin, uygulamalar dışında kalan bankalara baskı uygulayacağı düşünülmektedir.¹⁷⁴

3.7. Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkisi

Basel II kriterlerinin öngördüğü alt yapı tamamlandıktan sonra ve Türk bankacılığı bu sisteme geçerek sektörün faaliyetlerini ve rekabetini arttırmıştır. Bu kriterlere bağlı olarak Türk bankaları risk yönetimi konusunda pek çok yenilikler yapmıştır. Bunlardan en önemlileri uluslararası gelişmelere uyumlu düzenlemeler ve risk yönetiminin yönetim boyutu ve teknik yeterlilikleri konusunda mesafeler katetmesidir¹⁷⁵.

Basel II düzenlemeleri tüm bankacılık sektörünü etkilemektedir. Denetim otoriteleri de Basel II kapsamına alınacak bankaları belirlerken aşağıdaki başlıklar çerçevesinde dikkate almaktadır:¹⁷⁶

- Bankanın Büyüklüğü (Aktiflerinin bankacılık sistemi içindeki payı),
- Faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklık derecesi,
- Önemli faaliyet alanları veya iş kolları,
- Uluslararası faaliyetleri (sınır ötesi şubelerinin toplam aktif büyüklüğüne oranı veya buradan elde ettiği gelirlerin toplam gelirler içindeki payı),
- Uluslararası piyasalarla ilişkileri,
- Bankacılık risk profili ve risklerini yönetebilme kabiliyeti,

¹⁷⁴ Başar, a.g.e., 32-34.

¹⁷⁵ Esin Okay ve Kerem Alkin, “Türkiye’deki KOBİ’lerin BASEL II’ye Uyum Süreci ve Öneriler”, *İstanbul Ticaret Odası*, Yayın NO: 2008-4, İstanbul, 2008. ISBN 978-9944-60-245-7, s.34.

¹⁷⁶ Selattin Üçgün, “Basel II Kriterleri Kapsamında Risk Yönetimi ve Basel II Kriterlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, (*Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2008), s.98.

- Risk ölçüm modelinin uygulanabilirliğinin onaylanması ve sürekli izlenebilmesi için yararlanılacak kaynaklar ve yasal sermaye yükümlülüğünün riske daha duyarlı hale gelmesi gibi diğer denetimsel hususlar.

Basel II'nin sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemesinde bankacılık sektörü bilgilendirilecek ve ortak bir strateji belirlenecektir. Bütün bunlar BDDK yetkililerinin ve banka temsilcilerinin de içinde bulunduğu Basel II Yönlendirme Komitesi tarafından yapılacaktır.¹⁷⁷

Basel Komitesi, bütün bankaların Basel II'ye geçiş sürecine yönelik ayda bir kez toplanarak çalışmalar yapmaktadırlar. Basel II sürecinin Türk bankacılık sektörüne muhtemel etkileri incelenmiş ve aşağıda belirlenen maddeler ortaya çıkmıştır:

- Basel II düzenlemeleri sonucunda daha etkin ve disipline edilmiş bir bankacılık sistemi oluşacaktır.
- Basel II sürecinde ülke risk ağırlığı yüzde % 20'den % 100'e çıkmaktadır. Bu durum Türk bankalarının dışarıdan sağlayacakları sendikasyon kredilerinin faizinde artış, miktarında ise düşüşe neden olmaktadır.¹⁷⁸
- Basel I'de yer alan OECD Klüp Kuralı'nın kaldırılması ile ülkemizde faaliyet gösteren bankaların bu durumdan olumsuz etkileneceği aşikardır.¹⁷⁹
- Basel II ile birlikte ülke risk ağırlığının %100 olması nedeniyle Hazine tarafından ihraç edilen aynı risk ağırlığına sahip tahvil, bono, eurobond ve diğer borçlanma senetlerine yatırım yapan yerli ve yabancı bankalara asgari %8 oranında sermaye yükümlülüğü getirilmiştir.

¹⁷⁷ BDDK, "Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci", ARD Çalışma Raporları, Ankara: Araştırma Dairesi, 2005.

¹⁷⁸ Gökhan Taşpınar, "Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları", Makale, 2007.

¹⁷⁹ Ersin Özince, *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı*, (İstanbul: TCMB. Yayınları, 2005), s.126.

- Basel II kararları, etkin risk yönetimi sisteminin yerleşmesi ile birlikte bankalarda “Kurum İçi Risk/Kontrol Kültürü”nün oluşmasına katkı sağlamış, bu çerçevede ”Risk Odaklı Denetim” sürecine katkı sağlayarak bankaların sağlıklı büyümesine zemin hazırlamıştır.
- Kredi değeri yüksek borçlulara ait ya da teminat içerikli yatırım amaçlı krediler, bankalar tarafından düşük risk grubunda değerlendirilmekte ve daha az sermaye gereksinimi doğurmaktadır. Buna karşılık, kredi değeri düşük borçlulara ait veya bankanın ihtiyacı olan teminat yapısının dışındaki krediler daha fazla sermayeye neden olmaktadır.¹⁸⁰
- Basel II kriterleri bankalar açısından avantajlı olmakla birlikte yüksek bir maliyeti de beraberinde getirir. Bunun yanında sabit maliyete katlanmış büyük bankaların küçük bankaları satın almalarına ya da banka birleşmelerine neden olabilmektedir.

¹⁸⁰ Başar, a.g.e., 32.

SONUÇ

Bankacılık sektörünün belirli kurallar çerçevesinde faaliyette bulunmasını sağlamak ve istikrarlı bir şekilde sektördeki yerini koruması için Basel Komitesi, bankacılık sektörüne yeni düzenlemeler getirmiştir. Bankaların belirli kriterlere bağlı olarak etkili bir şekilde faaliyette bulunmalarını sağlamak, sektörün sağlıklı çalışmasını, bankaların maruz kaldığı risklerin krize dönüşmesini engellemek Basel uygulamalarının amaçları arasındadır.

Basel I standartları adı altında yapılan düzenlemeler BIS tarafından 1988 yılında uygulanmaya başlamıştır. Basel I banka sermayesine birtakım tanımlamalar getirmiş ve sermayenin risk ağırlıklı toplam aktiflere oranına %8 alt sınırına getirmiştir. Basel I standardın ana amacı minimum %8 sermaye yeterliliği ile kredi riski ölçümünün yapılabilmesidir. Ancak piyasaların ve risklerin gelişmesi ve karmaşıklaşması risk tanımlamalarının gelişmesini sağladı. Basel I standartlarının yetersizliği risk tanımlamalarının içine giren piyasa ve operasyonel risklerin yüzündendir. Bu yetersizliklerin yanı sıra OECD üyesi olan ülkelerin hükümetlerine % 0, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise %20 risk ağırlığı verilmesi, buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk ağırlığı öngörülmüş olması da Basel I standartlarına yöneltilen önemli eleştirilerdendir. Bu eleştiriler sonucunda 26 Haziran 2004 yılında Basel II standartları açıklanmıştır. Basel II standartlarının üç önemli dayanak noktası vardır. Bunlar; asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini'dir. İlk standartta sadece beş farklı risk ağırlığı (%0, %10, %20, %50 ve %100) kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı oldukça düşükken Basel II' de devletlerden, bankalardan ve işletmelerden olan alacaklar için çok daha duyarlı risk ağırlıkları benimsenmiştir. Basel II ile beraber piyasa riski, operasyonel risk ve kredi riski ölçümleri için basit, orta ve gelişmiş ölçüm yöntemleri belirlenmiştir. Ayrıca OECD üyesi olmak bir avantaj olmaktan çıkmıştır. OECD üyesi ülke ayrımının kaldırılması sebebiyle, ilgili devletin rating kuruluşundan almış olduğu nota göre risk ağırlığı belirlenmeye başlanmıştır. Bu

kapsamda ülkemizin Basel I kriterlerine göre %0 olan risk ağırlığı Basel II ile birlikte %100'e çıkmıştır. Bu durum Türkiye'nin zararına gibi gözükse de aslında uzun vadede daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sisteminin oluşabilmesi için itici bir güçtür.

Basel II üç yapısal bloğun üzerine kurulmuştur. Bunlar; minimum sermaye yeterliliği, denetimsel gözden geçirme ve piyasa disiplindir. Basel II de minimum sermaye yeterliliği hesaplanırken kullanılan üç risk grubu bulunmaktadır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerdir. Kredi riski bankaların içinde bulunduğu en önemli risklerden biridir. Kredi riskine ilişkin sermaye ihtiyacının hesaplanması konusunda her varlık için önce risk ağırlıkları belirlenir daha sonra bu varlıklara ilişkin olarak risk azaltıcı unsurlar belirtilerek riske kaynak teşkil eden varlıktan eksiltilmekte ve risk ağırlığıyla kalan varlık değeri çarpıldıktan sonra elde edilen miktarın %8'i kadar sermaye ihtiyacı oluşmaktadır. Operasyonel risk uygunsuz ve başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler veya dışsal olaylardan kaynaklanan risklerdir. Basel II ile birlikte operasyonel risklerde bankaların sermaye ihtiyaçlarının hesaplanmasında rol oynamaktadır. Piyasa riski ise bankaların alım satım amacıyla elinde tuttukları veya buna ilişkin koruma temin etmek için bulundurdukları finansal araçlar ve emtiadan kaynaklanan risklerdir.

Basel II'nin ikinci yapısal bloğu Denetimsel Gözden Geçirmedir. Bu süreç dört ana prensip üzerine kurulmuştur. Bu prensiplerden birincisi bankaların risk yapılarına uygun olarak sermaye yeterliliklerine ilişkin bir değerlendirme sürecine sahip olmaları ve sermayelerinin istikrarını sağlamak için bir stratejiye sahip olmalarıdır. Denetimsel gözden geçirmenin ikinci prensibi denetim otoritesinin, banka içi sermaye yeterliliği değerlendirme, stratejiler geliştirme ve bunlara ilişkin izleme süreçlerinin değerlendirilmesi ile gerekli görüldüğü takdirde gereken tedbirleri almasıdır. Denetimsel gözden geçirmenin üçüncü prensibi ise denetim otoritesinin bankaların minimum sermaye gereksiniminin üzerinde çalışmasını istemesine yetkisinin olması ve bunu istemesini gerektirmektedir. Dördüncü prensip ise yine denetim otoritesinin, bankaların sermayesinin, asgari sermaye tutarının altına düşmeden müdahale edebilmelerini ve gerekli tedbirlerin alınmasını isteyebilmelerini gerektirir.

Basel II'nin üçüncü ve son yapısal bloğu piyasa disiplini. Piyasa disiplini, bankaların gerekli bilgileri kamuya belirli aralıklarla açıklaması gerektiğinden meydana gelmektedir. Yapılacak olan açıklamalar bankaların maruz kaldıkları riskler hakkında piyasayı bilgilendireceği gibi aynı zamanda bankalar arasındaki karşılaştırmanın yapılmasını hızlandıracaktır. Basel Komitesi piyasa disiplini neticesinde yapılacak açıklama, ülkedeki muhasebe standartları dahilinde yapılacak açıklama sorumlulukları ile uyum içinde olmalıdır.

Bankalar ve denetçiler için Basel II ile risk odaklı denetim sistemine geçiş zor olup, risk odaklı etkin denetleme sürecinin uygulanması çok önemli ve kaçınılmaz bir konu haline gelmiştir. Bu süreçte denetlemede rol alacak otoritelerin risk yönetimi becerilerini arttırmaları gerekmektedir. Bununla birlikte iç ve dış denetçiler, daha çok iş birliği yaparak sorunların çözümünde işbirliği içinde hareket etmeli, riskin alınmasında ve yönetilmesinde banka sahipleri ile yöneticilerine gerekli ikazları yerinde ve zamanında yapmaları gerekmektedir.

Basel II bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında önemli değişiklikler yaratmıştır. Yeni uygulama ile risklerin ölçülmesinde ve denetlenmesindeki gerekli bilgi işlem altyapısı ve nitelikli eleman gereksinimi, bankaların çalışma maliyetini ve ilave sermaye ihtiyaçlarını arttıracaktır. Güçlü bir öz kaynak yapısı Basel II standartları bağlamında, etkin bir risk yönetimi uygulanmasının bankaların sürece uyumunu zorlaştıracak, Türk bankaları ve yabancı bankalar arasında satın alma ve gönüllü birleşmeler, ayrıca bankalar arasında stratejik ortaklıklar ve işbirlikleri meydana gelecektir. Mevcut birtakım bankalar küçülerek ihtisas bankası olmayı bazı bankalar ise sermayesini halka açarak büyümeyi tercih edebileceklerdir.

Basel II Uzlaşısı, Basel I'e göre riske duyarlılığı daha yüksek olan bir düzenlemedir. Bunun temel nedeni Komite tarafından risklerin hesaplanmasında alternatif yöntemlerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu yöntemler standart yöntemler ve gelişmiş yöntemler, olup özellikle gelişmiş yöntemler arasında yer alan içsel derecelendirmeye dayalı yöntemler, bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında kendileri tarafından hesaplanan verilerin kullanılmasına imkan sağladığı için risklerin daha etkin ölçümünü gerektirmektedir. Basel II'nin riske olan duyarlılığının

daha yüksek olmasının diğer bir sebebi de Basel I’de yer almayan operasyonel riskin, Basel II Uzlaşısı’nda sermaye yeterliliği hesaplamalarına eklenmesidir.

Finansal piyasalarda sürekliliğin ve etkin bir risk yönetiminin sağlanması Basel II’nin amaçlarıdır. Bu sebeple uzlaşıda bu amaçlara yönelik olarak yer alan sayısal düzenlemeler yanında nitel düzenlemelere de yer verilmiştir. Kamuoyunu aydınlatmaya yönelik olarak piyasa disiplinin sağlanması ve denetim otoritesinin incelemesi bu nitel düzenlemeler arasında yer almaktadır. Basel II’nin getirmiş olduğu en önemli değişiklik kredi riskinin hesaplanmasında kredi derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Kredi notu, borçlunun sorumluluklarını zamanında ve tamamen yerine getirebilme gücünün rakam veya harflerle belirtilmesidir. Kredi riskinin hesaplanmasında kullanılan standart yöntemlerde, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredi notlarının, içsel derecelendirmeye dayalı yöntemlerde ise bankaların kendi içsel değerlendirme sistemleri sonucunda belirlemiş oldukları kredi notlarının kullanılması sermaye yeterliliği hesaplamalarına esas teşkil etmektedir.

Kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatlara ilişkin yeni düzenlemelere Basel II’de yer verilmektedir. Müşteri çek ve senetleri, ortak veya şahıs kefaletleri, Basel II ile birlikte risk azaltıcı unsur olarak değerlendirilmemektedir. Basel II, etkin risk yönetimini gerçekleştirmeyi amaçlayan düzenlemeler içermesi ve riske karşı duyarlılığının yüksek olması sebebi ile olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte eleştirilere de maruz kalmıştır. Ekonominin devresel hareketleri ile paralel olarak bankaların çalışması, özellikle ekonomik krizde krizin şiddetini arttıracak yönündeki görüşler, kredi derecelendirme kavramının gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunan birçok firma için ek maliyetler gerektirmesi ve bu ülkelerdeki birçok firmanın kredi notunun bulunmamasının; uygulamada yaratacak problemlerin yanı sıra sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılan gelişmiş metotların teknik düzeylerinin yüksek olması da bu eleştirilerden bazılarıdır.

Basel II ile Basel I uzlaşısını karşılaştırdığımızda, Basel I’e sadece piyasa riskleri ilave edilirken, Basel II’ye operasyonel riskler de dahil edilmektedir. Risklerin daha doğru bir şekilde ortaya konması amacıyla, bankalar risk düzeyini

belirlerken sermaye maliyetini de azaltacaktır. Bir firmanın sahip olduğu sermaye ile ne kadarlık bir krediyi yüklenebileceği daha doğru bir şekilde tespit edilebileceğinden, bu durum o firmanın kredibilitesini artıran bir faktör olarak gözlemlenmektedir. Böylece, firmaların riskler karşısında sahip olmaları gereken asgari sermayenin belirlenmesi, firmaların daha nesnel şartlar altında kredi kullanmalarını sağlayacaktır. Fakat, Basel II standartlarına göre, bankalar işletmelerin risk düzeyine bağlı olarak %8 asgari sermaye ayırmakla yükümlüdürler. Bu da bankaların mali durumlarının sağlam olmasını gerektirmektedir. Böylece, banka iflaslarının önüne geçilerek mali piyasalarda süreksizliğin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Bankacılık sektörüne Basel II ile birlikte önemli değişiklikler getirmiştir. Bankacılık sektörü yeni bir döneme girmektedir. Basel II birçok ülkede öğrenme ve değerlendirme aşamasındadır. Basel II'nin maliyeti önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Temel olarak uluslararası faaliyet gösteren ve gelişmiş ülkelerin bankaları dikkate alınarak hazırlanmış ve düzenlenmiş olması, ülkelerin bankacılık sektörleri ve sektöre ilişkin yasal düzenlemeleri arasındaki farklar Basel II ile önerilen düzenlemelerin her ülkede aynı etkiyi göstermesini ve istenen sonuçların alınmasını engelleyecektir. Bu nedenle, önerilen düzenlemelerin ülkemizde etkin bir şekilde uygulanabilmesi için bankacılık sisteminin özellikleri dikkate alınarak uyarlanması gerekmektedir.

Basel II uzlaşısına uyum süreci bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Türkiye'deki piyasalar gelişmekte olan (emerging markets) piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Bu durum Basel II standartlarına uyum sürecinde gelişmiş piyasalarla rekabet gücünün azalmasına sebep olur. Gelişmekte olan piyasalarda bankaların rekabet gücünü artırabilmesi için daha fazla risk alması gerekmektedir. Daha fazla risk ise Basel II standartlarına göre daha fazla sermaye gerektirmektedir. Bu durumda da gelişmekte olan ülke bankaları sermaye yetersizliği nedeniyle uluslararası rekabette geride kalacaklardır. Tüm bu problemlere rağmen değerlendirmeyi Türkiye açısından ele aldığımızda Avrupa ile bütünleşik bir Türkiye için öncelikle Avrupa ve dünya piyasaları ile uyumlu çalışan, rekabet gücüne sahip, sağlam ve etkin bir bankacılık sistemine gereksinim duyulduğu bir gerçektir. Türk bankacılık sisteminin uluslararası piyasalara uyum sağlayabilmesi ve rekabet

edebilmesi için Basel II kriterlerine uygun risk ölçüm sistemleri kurması ise kaçınılmazdır. Ancak geçiş sürecinin daha problemsiz yaşanabilmesi için Türkiye'nin gelişmiş ülkelere göre daha uzun bir uyum sürecine gereksinim duyduğu, basit risk ölçüm metotlarından daha karmaşık ve riske daha duyarlı yöntemlere kademeli geçiş yapılması gerektiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Akgüç, Öztin. “100 Soruda Türkiye’de Bankacılık”. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987.

Aktaş, Ramazan, Semra Pekkaya ve Esra Aydoğan. “2001 Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, İktisat, İşletme ve Finans, Aralık 2005.

Alparslan, Melike. “1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi”, TBB Yayınları, Nisan 2002.

Altıntaş, M. Ayhan. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği. Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.

Aras, Güler. Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları, Deloitte CEO/CFO Serisi, 2007, s.12.

Arslan, İbrahim. “Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 18, 2007: 58.

Arslan, İbrahim. BASEL Kriterleri Ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0brahim%20ARSLAN/ARSLAN,%20%C4%B0BRAH%C4%B0M.pdf

Atakişi, Ahmet, vd., Güncel Ekonomik Sorunlar:Global Kriz. (Ed.)Sadi Uzunoğlu, İstanbul: Literatür Yayınları, 2009.

Ayan, Ebubekir. *Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı*. 1.Basım, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007.

Babuşcu, Şenol. “*Türk Bankacılık Sektöründe Beklentiler ve Gelişmeler*”, Ankara: Halk Bankası, Eğitim Daire Başkanlığı, 2003.

Babuşcu, Şenol. *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara: Akademi Consulting Training, 2005.

Bahçeci, Ayşe Sema. Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi. *Uzmanlık Tezi*, Ankara: DPT, 1997.

Bailey, Robert. *Basel II and Development Countries: Understanding The Implications*, Development Studies Institute, 2005.

Bakdur, Alper. “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneri”, *Uzmanlık Tezi*, DPT, Ankara, 2003.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi ve Numarası: 01.11.2006, 26333, md.3.

Bartın, Mustafa. “Basel II’nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri”, Active Academy, 18 Ekim 2003.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Basel, Haziran 1999, (Çevrimiçi)

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=BaseI&Sect=3.1, (29.02.2011).

Basel Committee on Banking Supervision, “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, *A Revised Framework, Comprehensive Version*, June, 2006, s.22–23.

Başar, Mehmet. *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1726, 2007.

BDDK, (2004), Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, s. 25- 26, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx , (28.02. 2011).

BDDK, (2005), *Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları*, Araştırma Dairesi.

BDDK, (2007) Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2) Değerlendirme Raporu, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx, (29.02.2011).

BDDK, “*Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*”, ARD Çalışma Raporları, Ankara: Araştırma Dairesi, 2005.

BDDK, “*Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)*”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), 2007.

BDDK, Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR 2) Değerlendirme Raporu, 2007, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf , (29.02.2011).

BDDK, “*Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Hesaplanmasına Ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesi*” *Yayınlanmış Tebliğ*, BDDK, 2006, Ankara.

BDDK. *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme Araştırma Raporu*. Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Dairesi Yayınları,2005.

Bernake, S. Ben. “The Crisis and the Policy Response”, (Çevrimiçi), <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20090113a.htm>, (Erişim Tarihi: 14.01.2011).

Berk, Niyazi. “Avrupa Topluluğuna Tam Üyelik Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereksinimleri”, 2. Baskı, (İTÜ, 1998).

Beşinci, Murat. “Basel Kriterleri, Basel II’nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:45, Kasım-Aralık 2005: 22- 32.

Binay, Şükrü ve Kürşat Kunder. *Mali Liberalleşmede Merkez Bankası’nın Rolü*, Ankara: TCMB Yayını, 1998.

Bolgün, Kaan Evren. “Ticari Bankalarda Riske Maruz Değer Yönetimi ile Ölçülen Piyasa Riskinin Banka Stratejilerine Etkisi”. *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, 2002.

Boratav, Korkut. “Dış Borca Yöneliş Bir Tuzak”, *TOBB Ekonomik Forum Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 2 Şubat 2000: 24– 25.

Boyacıoğlu, Melek Acar. “1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:9, 2003:528.

Candan, Hasan ve Alper Özün. *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Candan, Hasan. “*Risk Based Capital in Turkey*”, (İstanbul: Risk Management Workshop Turkey, 2005).

Capital–5/1994, ss.42–43.

Caruana, Jaime. *Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı*, TCMB, 16-18 Mayıs 2005.

Chang, Roberto ve Andres Velasco. Financial Crises in Emerging Markets: A Canonical Model. National Bureau of Economic Research Working Paper, No:6606, 1998a, <http://www.nber.org/papers/w6606.pdf> (Erişim Tarihi: 17.02.2011)

Çubukel, Remzi. *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel-II Uygulaması*, TBB Yayınları, 2007.

Değirmenci, Nihal. “Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, TCMB, Ankara, 2003.

Değirmenci, Nihal. Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: s. 14–15 2003, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf>

Doğruel, Fatma ve Suut Doğruel. *Bıçak Sırtında Büyüme ve İstikrar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

DPT, “2007 Katılım Öncesi Ekonomik Programı”, Ankara, 2007, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2007.pdf> s. 63 , (29.02.2011).

Dürer, Salih. *Türkiye’de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:8, 1988.

Erçel, Gazi. “Finansal Risk Yönetimi” , *6.Yıllık Global Finance Conference*, Bilgi Üniversitesi: İstanbul, 1999, www.tcmb.gov.tr (21.03.2011).

Erçel, Gazi. *IMF İle Yapılan Stand By Anlaşması Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörünün 1999 ve 2000 Yılına Dönük Değerlendirmesi*. Ankara: Basın Açıklaması, 12 Haziran 2000.

Erçel, Gazi. *Konuşmalar- 1999, Türk Bankacılık Sistemi*. Ankara: TCMB, Şubat, 2000.

Erdoğan, Bülent. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006.

Erdoğan, Niyazi. “Türkiye’de Ekonomik Kriz ve Türk Bankacılık Sistemi”, *Yeni Türkiye*, sayı: 41, 2001: 664- 664.

Erdoğan, Niyazi. *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*, Ankara: Yaklaşım Yayınları, Haziran, 2002.

Erdönmez, Pelin. “Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasında Teorik Yaklaşım”, *Bankacılık Araştırma Grubu Çalışma Raporu*, 2001.

Eren, Kasım. “Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık”. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1996.

Eroğlu, Ömer ve Mesut Albeni. *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*. Isparta: Bilim Kitapevi Yayınları, 2002.

Özince, Ersin. Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, İstanbul: TCMB. Yayınları, 2005.

Ertuna, Özer. *Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989- 2005)*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2005

Evcil, Volkan. “Basel II”, (Çevrimiçi) http://www.gazeteler1.com/basel_II.asp, (28.02.2011).

Gümüüşdiş, Sinan. “Bankaların Risk Yönetim Anlayışlarını Değiştirmeleri Gerekir”, *Asomedyâ Dergisi*, Ocak 2001: 19.

Günel, Mehmet. “*Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*”. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2001.

Gürel, Ali. “Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları”, *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl: 43, Sayı: 503, Şubat 2006: 40.

Gürkan, Ömer. “*İktisada Giriş*”. 3. Baskı, Ankara: Atilla Yayınevi, 1999.

Hamitoğulları, Beşir. *Çağdaş İktisadi Sistemler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.

Işık, İhsan. “1994 Ekonomik Krizi ve Ticari Bankalar Üzerindeki Etkileri: Deneysel Bir Çalışma”, *İMKB Dergisi*, Yıl 5, Sayı 20, 2001: 42.

İMKB, *Güneydoğu Asya Krizi Türkiye Ekonomisi ve İMKB’ye Etkileri*, İstanbul: İMKB Yayınları, 1998.

İmrahor, Atilla İlyas. “*Asya Krizi*”. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1998.

Kaplan, İbrahim. “Bankaların Gözetimi, Denetimi ve Hukuki Sorumluluk”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 23, Sayı: 3, Haziran 2006:8.

Karabıyık, Lale Erdem. “*Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri*”, Bursa: Marmara Kitabevi Yayınları, 2004.

Karacan, Ali İhsan. *Bankacılık ve Kriz*. İstanbul: Creative Yayıncılık, 1996.

Katırcıoğlu, Hasan. “Basel-II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, 2006.

Kavuncu, Burak. “Yeni Basel Kriterleri’nin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2005.

Kaya, Salih. "Basel II ve Türkiye Uygulamaları", *Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi*, Sayı.478, 2006: 78- 79.

Kazgan, Gülten. *Türkiye Ekonomisinde Krizler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2000.

Kevin, Ryan. "İstenmeyen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu," *Activeline Bankacılık Finans Gazetesi*, Sayı:31, Ekim 2005, s. 2.

Keyder, Çağlar. "Kriz Üzerine Notlar" , *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 14, 1981:3.

Kocabaşoğlu, Uygur v.d., "*Türkiye İş Bankası Tarihi*", (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2001), s.590.

Kocaimamoğlu, Sururi. *Bankacılık Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Matbaası, 1983.

Kruger, Errol. "*Basel II Implementation in South Africa: Practicalities*", İstanbul: Risk Management Workshop Turkey, 2005.

Kuyucuklu, Nazif. *İktisadi Olaylar Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982.

Küçüközmen, Coşkun. "Basel-II Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini", BDDK, 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1244Pillar3-TR.pdf> (28.02.2011).

Mazıbaş, Murat. "Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): Denetimsel Gözden Geçirme", BDDK Yayınları, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx (28.02.2011)

Metzger, Martina. "*Basel II: Benefits for Developing Countries*", BIF Working Papers on Financial Markets, no:2, 2004.

Okay, Esin ve Kerem Alkin, “Türkiye’deki KOBİ’lerin BASEL II’ye Uyum Süreci ve Öneriler”, *İstanbul Ticaret Odası*, İstanbul, 2008.

Olgun, Hasan. “Kasım, Şubat Krizleri ve Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt:1, Sayı:41, Yıl:7, 2001: 62.

Önder, İzzettin. “İktisadi Krizler”, *Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı*, Cilt: I, Sayı:41, 2001: 45–46

Özbilen, Şevki. “Küresel Mali Kriz Ve IMF Politikalarının Ulusal Mali Sisteme Etkileri”, *Finans Dünyası*, Sayı:132, Aralık 2000:1.

Özerkek, Özgür. “Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı’nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Özkan, Turgut. “Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet”, *İktisat Dergisi*, Sayı: 387, Şubat-Mart, 1999: 43.

Prenio, Jermý. Risk Based Capital from Basel I to Basel II. *Intricacies of The New Basel Capital Accords*, Pihilipinas, January 2005.

Ravoet, Guido. “Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II’nin Genel Değerlendirmesi”, *Activeline Dergisi*, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1893, (04.03.2011).

Sağlam, Dündar. *Dünya Ekonomisinde Bunalım (Seçme Yazılar)*. Eskişehir: Ar Basım Yayın ve Dağıtım A.Ş., 1983.

Samuelson, Paul. *İktisat*, çev. Demir Demirgil, İstanbul: Menteş Kitabevi, 1966.

Sayılgan, Şevket. “Uluslar Arası Finansal Entegrasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *İktisat-İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:18, Sayı:210, Ankara Eylül 2003: 67.

Serin, Vildan ve Eyüp Bastı. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Görülen Finansal Krizlere Getirilen Teorik Açıklamalar ve Türkiye Örneği”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, Yıl:7, Sayı:42, Kasım-Aralık 2001, s.1218.

Sezer, Hasan. “Basel II’nin Kobi’lere Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, 2007: 14.

Şahin, Hasan. *Riske Maruz Değer Hesaplama Yöntemleri*. İstanbul: Turhan Kitabevi, 2004.

Şahin, Hüseyin. *Türkiye Ekonomisi, (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)*, 6. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000.

Şanlıoğlu, Mehmet. Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi ve Bir Uygulama, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2005.

Şirin, Ahmet. “Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel-II ve Finansal İstikrar”, *TCMB Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı*, İstanbul, 2005:113.

Şirin, Ahmet. *Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri*. İstanbul: TCMB, 2005.

Taşpınar, Gökhan. “Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları”, Makale, 2007.

TBB Araştırma Grubu, “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, İstanbul, 2002.

TBB, “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, (E.T. 28.02.2011), s.6 2000, Erişim:

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Search_Result.aspx?SearchStr=BIS&Sect=3.1

TCMB. Yıllık Rapor 1999. Ankara: 2000.

TCZB, “*Basel II Bilgilendirme Raporu*”, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Risk Daire Başkanlığı, 2005.

Teker, Bolgöl. “*QIS 3 Overview of Global Results*”, 2003, BIS, a.g.e., s. 42.

Teker, Suat K., Evren Bolgün ve M. Barış Akçay. “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 12, B 2005: 54.

Teker, Suat, Evren K. Bolgün ve Barış M. Akçay. “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, Uluslararası Piyasalarda Finansal Entegrasyon”, *Geleneksel Finans Sempozyumu*, SPK Yayınları, Yayın No: 178, Cilt: 1, Ankara, 2005:111.

Toprak, Metin. *Küreselleşme ve Kriz*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2001.

Tuncer, Ebru. “Risk Yönetimi, Sermaye Yeterliliği ve Finansal Sektör İstikrarı Çerçevesinde Stres Testleri”, *Bankacılar Dergisi*, 2006: 68.

Türkiye Bankalar Birliği, 2002, *Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*, TBB Özet Sunum.

Unay, Cafer. *Ekonomik Konjonktür (Analiz, Teori, Tahmin)*. 3. baskı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 1988.

Uyar, Seçil. “*Bankacılık Krizleri*”. Ankara: Ziraat Matbaacılık A.Ş., 2003.

Uygur, Ercan. *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni. No:2001/1, 2001.

Üçgün, Selattin. “Basel II Kriterleri Kapsamında Risk Yönetimi ve Basel II Kriterlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2008.

Ünlü, Nuri Burak. “Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi”, s.1

http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html

(30.01.2011).

Yayal, Münir ve Yasemin Kaya. “Basel-II, Ekonomik Yansımaları Ve Geçiş Süreci”, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3.

Yıldırım, Oğuz. “*Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları*”. 2003.

Yılmaz, Rasim. “Bankacılık Krizleri, Makroekonomik İstikrar ve Ahlaki Tehlike”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Mart 2001: 52- 61.

Yüksel, Ali Sait, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, “*Banka Yönetimi El Kitabı*”. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2002.

Yüksel, Ayhan. “*Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri*”, BDDK, Araştırma Raporları2005/4, 2005.

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../istikrar.doc (10.03.2011).s.2- 3.

www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/sevki1.pdf, (10.03.2011).

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_II.aspx (28.01.2011).

<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf> (18.03.2011).

http://www.riskcenter.com.tr/kredirisk/kredifiles/basel2_3.pdf (04.04.2011).

www.tbb.org.tr/24/02/2011